ځانګړنې

د کتاب نوم	درپیمه لاره
لیکوال	عبدالغفور لېوال
مهتمم	محمد یار یار
لومړی چاپ	۱۳۸۹ ل
چاپ شمېر	۱۰۰۰ ټوکه
خپرندوی	ودان افغانستان ګوند فرهنګي څانګه
لړ	۲

{{هغه کتابونه چې سمسور ووېپاڼې پرلیکه کړې او یا یې پر لیکه کوي،نور څوک یې پر لیکه کول اجازه نه لري}}

WWW.SAMSOOR.COM

ولې درېيمه لاره؟

داسې هېوادونه شته چې هم خواري کوي اوهم فکر، پرمختللي او ماړه هېوادونه دي لکه جاپان، دجاپان خلک خواريکښ او ذهين دي، د ماشين په څېر کار کوي او د کمپيوټر په شان فکر.

داسې هېوادونه شته چې نه خواري کوي نه هم فکر، خو ماړه دي، د خليج ځينې هېوادونه لکه عربي متحده امارات او نور داسې دي، د دوی لپاره بهرنيان هم فکر کوي او هم خواري ، اروپاييان ورته فکر کوي او آسيايان ورته فزيکي کار، دغه هېوادونه ماړه دي خو پرمختللي نه دي، پرمختګ د فرهنګي ودې له يوه ټاکلي بريد (حد) څخه اوښتل دي. دغه هېوادونه پراخه طبيعي سرچينې لري. عربو ته خدای (ج) تيل او انرژي ورکړې ده. داسې هېوادونه هم شته، چې خواري او زحمت باسي،خو فکر نه کوي،خواراو غريب دي، لکه افغانستان. افغانان فزيکي خواري کوي، ډېر فکر نه کوي د تعليم کچه يې ټيټه ده ځکه خو هم خوار دي او هم بې ثباته. له دې اړخه د نړۍ هېوادونه په نورو ډولونو هم ويشلی شو؛ ځينې هېوادونه پرمختللي دي خو ماړه نه دي، دوی فکر کولای شي خو د عربي نړۍ د هېوادونو په څېر سرچينې نه لري. يو شمېر اروپايي هېوادونه لکه يونان په دې ډله کې راځي.

څه هېوادونه هم سخته خواري کوي او هم فکر کولای شي خو ډېر ماړه او پرمختللي نه دي يو دليل يې د ګڼ نفوس درلودل دي لکه چين او هندوستان، دغه دوه هېوادونه خورا چټک پرمخ ځي او د نړۍ په اقتصادي وده کې يې ځانته لومړي ځايونه نيولي دي، خو چين د سياسي نظام ستونزه لري او هندوستان د نفوسو او فقر له ستونزې څخه ځورېږي.

ځينې هېوادونه داسې دي چې نه طبيعي سرچينې ډېرې لري، نه ډېر فکر کوي، او نه يې هم خواري ځای نيسي، افريقايي وروسته پاتې هېوادونه همداسې دي.

د بېلا بېلو هېوادونو په اړه له داسې سرسري انګېرنو څخه وروسته راځم خپلو ستونزو ته:

دا به منو چې مورې افغانان هم وروسته پاتې یو ، هم خوار ، هم وران شوي او هم وژل شوي. نه خواري کوو (او که یې کوو نو ځای نه نیسي) او نه هم فکر کولای شو ، یو خو د فکر کولو مشق نه لرو او بل یې تعلیم.

دا چې ولې دومره بدمرغه یو ، لاملونه یې ډېر دي: سیاستپوهان وایي چې مورې په بد سیاسي موقعیت کې پراته یواو د خپل موقعیت بلهاریان یو ، ټولنپوهان وایي چې زمورې ټولنیز جوړښت سم نه دی، په قومي ، ژبني ، مذهبي او ... ویشو نو سره ویشل شوي یو ، انتروپولوژستان وایي: چې زمورې ټولنیزه اروا پوهنه همداسې ده چې خواري او فکر کول مونه خوښېږي، دا مو ټولنیز عادت دی، چې ژمی پیتاوي ته ناست یو او اوړی سیوري ته، لږ کار کوو ، لږ فکر کوو او ډېر خورو او ډېرې خبرې کوو ، تاریخ پوهان وایي: له تاریخي پلوه مورې ټول عمر په جګړو کې تېر کړی دی او فکر و کار ته نه یو وزګار شوي، انقلابیون وایي: مورې مستبدو او مرتجع حکومتونو ویده اووروسته پاتې ساتلي یو او د ویښتیا او روښانیتا پړاوونو ته یې نه یو پرېښي، ملایان وایي: چې زمورې اعمال او نیتونه خراب دي، د خدای(ج) له لارې څخه مو ځان نه دی خبر کړی ځکه نو د خدای(ج) قهر را باندې نازل شوی دی. نړیوال وایي: چې افغانان تیار خواره دي، کار او فکر نه کوي بس لاس یې اوږد دی او ټول عمر مرسته او خیرات غواړي. افغانان وایي: نه دا د نړیوالو ګناه ده چې مورې داسې یو ، د دوی سیاسي لوبې ددې لامل شوې چې مورې خراب او وروسته پاتې یو ، اوس چې همدې نړیوالو خراب کړي یو ، دا د دوی مسؤلیت دی چې بېرته مو جوړ کړي، دا مرسته او خیرات نه، بلکې زمورې پرې پور دی...

هر څه چې وي، وي به، کیدای شي دا ټول دلایل سم وي خو حقیقت دا دی چې مورې پریوتي، ژوبل، وروسته پاتې او زخمي یو.

عجیبه داده چې په دې لیکنه کې (خواري) او (فکر) ډېر یاد شول، داسې ګومان پیدا کېږي چې د پرمختګ لپاره دا دوه کاره په کار دي (زحمت، فزیکي کار، تولید اوبشري ځواک) او (فکر، پوهه، تجربه او تعلیم) که څه هم مورې ولیدل چې ښه، سالم او دیموکراتیک لیډرشپ (سیاسي مشري)، طبیعي سرچینې، جغرافیایي موقعیت،

نفوس او سیاسي ثبات هم د پرمختګ او مړښت لپاره مهم دي، خو د منځ ټکي یې هماغه زحمت ایستل او پوهه ده.

دا فکر ماته په جاپان کې پیدا شو. د هوکایدو پوهنتون د یوه لکچر لپاره میلمه کړی وم، ددغه پوهنتون له استادانو سره مې په ځینو مسلو خبرې وکړې هڅه مې وکړه چې د پرمختګ، تکنالوژۍ او پوهې ددغه افسانوي هېواد د پرمختګ په رازونو پوه شم.

او کیدای شي زه، د خدای(ج) دغه بېچاره بنده، ډېر ناوخته په دې پوه شوم چې فکر کول (د پوهې پیاوړي کول) او جسمي خواري او زحمت هم وګړی (فرد) پرمخ بیایي او هم ټولنې ته د پرمختګ لار هواروي.

خودلته د فردي پرمختګ او د ټولنیز پرمختګ ترمنځ د مخامخ اړیکې ترڅنګ توپیر هم شته د فردي پرمختګ لپاره د شخص اراده، استعداد او توانمندي ضروري ده خو ټولنه چې د اشخاصو مجموعه ده، د پرمختګ لپاره سالمې، روښانه او ژمنې رهبرۍ او مشرتابه ته اړتیا لري. د همداسې مشرتابه د رامنځ ته کولو لپاره هم خلک مسؤل دي، ځکه : « هر ملت په هغه حکومت ارزي چې لري یې» په دومره لانجمنه نړۍ کې موږ افغانان په عجیب نامتوازن حالت کې یو ؛ په ګڼو عرصو کې د پنځلسمې او شپاړلسمې میلادي پیړۍ له فکري عصر سره ژوند کوو ، خو په ځینو برخو کې یویشتمې پیړۍ ته ننوځو ، په افغانستان کې د مدرنیزم او زوړپال دودیال ژوند ترمنځ واټن د ټولنیز ټکر او ګډوډۍ لامل ګرځي.

په سرو ـ شنو انقلابونو کې زموږ یوه جدي ستونزه داوه، چې په کلکه د پردیو په مرستو پورې تړلي عادت شو. د افغانانو په عامه ذهنیت کې یو باور داسې دی چې تل به پیسې له بهره راځي، بهرنیان به راته پالیسي جوړوي، بهرنیان به راڅخه دفاع کوي او عقل به راښیي، تکنالوژي به رالیږي،فکر به راته کوي او خواري به هم راته باسي.

ددې په وړاندې به موږ دوه برخې کېږو : یوه برخه به له بهرنیو سره جګړه کوو ، د جهاد ، مقاومت، آزادۍ او خپلواکۍ شعارونه به مو پر سر نیولي وي او ډېر ځله به خپل خلک وژنو، دوهمه برخه به د بهرنیانو تر تخرګ لاندې ننوځو او د هغو په مرسته به نیم

ونیمکله واک چلوو ، هغه د خپلواکۍ په نامه هم چې را پاڅېدلي یو ، په دې به نه پوهېږو چې سم خپلواک نه یو او د خپلواکۍ غوښتنې سرچینې مو هم له نورو بهرنیانو څخه او به څښېږي. بس نیم قاتل شوو ، نیم مقتول. همدادی زموږ سیاسي ژوند.

موږ ته له اوږدې مودې راهیسې دا سودا او دا اندېښنې لوی لوی ماران او ښاماران شي او موږ وخوري ،چې ایا د همداسې دوه اړخیزه ټکرونو ترمنځ به تر کله یو بل وژنو؟ واکمن به د مقاومت بهیر ځپي او مقاومت به دا بل وژني خو په حقیقت کې به رینښتنې صدمه او زیان ملت ته رسېږي.

ددې دوه اړخیزه جګړې ترمنځ « دریېمې لارې» ته لږ سوچ نه کوو ، د افراط او تفریط ترمنځ د تعادل خیال نه ساتو او د حل پر لارو فکر نه کوو ، موږ افغانان دعمل او عکس العمل ترمنځ تباه شو ، پوزیشن او اپوزیشن مو وسله وال دي، دواړه ډزې کوي او ترمنځ یې خلک وژل کېږي.

د فکر او خوارۍ خلک یا نه لرو ، یا یې لږ لرو ، یا بهر ته تښتېدلي، یا یې څوک غږ نه اوري او اهمیت نه ورکوي.

د فکر او خوارۍ ایستلو خلک همدا د دریېمې لارې خلک دي، چې بالاخره به افغانستان ژغوري. دا وطن په څوکۍ، ټوپک او پیسو نه، بلکې په فکر، قلم او خوارۍ جوړېږي.

ددریېمې لارې لارویانو ته د ستېج ورکولو لپاره د لیکنو دا لړۍ پیل کوو او هیله ده چې هېوادوال مو ملاوتړې او د قدرمنو قلموالو او روښانفکرو نظریات مو پر سمه لاره ورسیخ کړي، په همدې هیله

یاهو

ستاسو لېوال

ملامت ملت

څو ورځې مخکې مې له يوه هندي څېړونکي سره د ټولنيزې پراختيا په اړه خبرې کولې، د هندوستان مثال يې راکړ، ويل يې: ګاندي زموږ لپاره خپلواکي وګټله او يو خپلواک هېواد يې په لاس راکړ، مګر خوار، وږی، تش کړل شوی، له ټولنيزو ستونزو ډک، په کاستونو ويشلی او له فرهنګي پلوه ځپلی هندوستان. ددغه هندي څېړونکي په وينا هغه مهال هندوستان شاوخوا څلور سوه ميليونه خلک درلودل او په دوی کې يې تر پنځوس سلنه ډېر د بېوزلۍ تر کرښې لاندې وو، خود جواهر لال نهرو د مدبرانه رهبرۍ له برکته د هندوستاني اداري داسې اساسات رامنځ ته شول چې همدې خوار هندوستان د پرمختګ مخه ونيوله او اوس چې تر يوميلیارده ډېر وګړي لري، د فقر کرښه په مراتبو په کې راکوزه شوې ده او يو له چټکو پرمختلونکيو هېوادونو څخه دی، هيندو څېړونکی هی لګيا و او د خپل ښه سياسي مشرتوب (ليډرشيپ) ستاينې يې کولې او زه يې درګرده په غوږ وهلم چې تاسو داسې ليډرشپ نه لرئ. هيندو خپل ديموکراتيک سيستم هم ستايه او دا يې هم نه پټوله چې د ښه مشرتوب تر څنګ د ملت ملاتړ هم خورا مهم و. دلته نو موږ ته دوه پوښتنې په مخ کې دريږي چې زموږ په دغه ناورين کې د کيوتو لپاره څوک مسؤل دي؟ مشرتوب که ملت؟ يا دواړه؟ او يا يو هم نه؟

زموږ د ناورين، کړکېچ او ملي غميزې لاملونه له بهره هم را ننوتي، د ګاونډيو مداخله، د زبرځواکو سياستونه او د نړيوالو استخباراتي لوبې، خو آن همدغو ډېرو ته د سر نيولو لپاره هم زموږ سياسي ليډرشيپونه او يا ولس ملامتېدای شي. ځکه له غرض ومرضه ډک بهرنيان خو به هر څه کوي نو موږ ولې د دوی د لاس ګوډاګيان شوو؟

لږ تر لږه له ۱۳۵۷ کال څخه را په دې خوا دغه بې پردې منطق زموږ د خلکو ترمنځ شاربل کېږي. په ملي بس کې، په ټولګي، بازار، دفتر او مطبوعاتو کې هر چيرې لګيا يو، يو سړی شکايت پيل کړي: فساد دی، رشوت دی، ښار مردار دی، ښار ناپرسان دی، دولت کار نه کوي... بل ورته وايي: ټول زما او ستا له لاسه وروره! نفسونه مو خراب دي، بل وايي: په دې ټولو کې د خارجيانو لاس دی، ايران او پاکستان مو په کرار نه پرېږدي، بل

وايي : چې د څپلۍ بند مو هم وشکېږي امريکا ملامتوئ، وه وروره ! موږ خپله د خارجيانو د لاس آله يو . . . د خلکو تبصرې سمې دي، دا هر څه شته خوهېڅ څوک د شکايت له بريده وړاندې نه ځي، هېڅ څوک د حل لاره نه وړاندې کوي او بالاخره هېڅ څوک د حل لارو په عملي کولو فکر نه کوي.

ديرش کاله کافي وخت دی چې د يوه عمل تکرارډې په يوه ټولنيز عادت بدل شي، مانا دا چې زموږ د هر وخت په شکايت او تکراري ګيلو تېر شوی، پرته له دې چې حل لارې ته ورسېږو ، که کله کوم بدلون غوښتونکی په مجلس کې حاضر وي او په ګډونوالو غږ وکړي، چې: راځئ يو څه وکړو او له همدې ځايه يې اصلاح پيل کړو، نو نور به پرې غږ وکړي چې: دا زموږ کار نه دی... ستا څه زړه دی چې بيا مو په چا خرڅ کړې؟... هر سړی پيدا دی خپل خپل کار لره که نه. او ترټولو يې بده دا ، چې په ديرشو کلونو کې د بهرنيو ځواکونو پرله پسې حضور او اغيز هم له موږه دعملي نوښت امکان اخيستی دی،ځکه فکر کوو چې هرڅه له واشنګتن يا مسکو څخه جوړېږي يا ورانېږي.

يعني له موږ څخه د ملي ارادې پر اساس د بدلون راوستلو باور هم اخيستل شوی دی يا مو له لاسه ورکړی دی.

له دې لنډکي بحث څخه بېرته راځو اصلي بحث ته، چې ددې ناخوالو لپاره سياسي مشرتوبونه ملامت دي که ملت؟

که پردې منطق يې وتلو چې: « هر ملت د خپل برخليک په ټاکلو مسؤل دی !» بيا خو ملت ملامت دی، خو که د ملت دلايل واورې چې : « د ملت خبره څوک اوري ياملت د همدې لپاره له مکتبه لرې ساتل شوی و چې خپله اراده تمثيل نه شي کړای يا بهرنيانو تل په هر څه کې لاس درلوده او په ديرشو کلونو کې مو خپلواک حکومت نه درلوده . . .» بيا نو د ملامتۍ فکتورونه نور دي. مسئله د چرګې او هګۍ ده چې کومه يوه اوله پيدا شوې ده؟ که چرګه اوله پيدا شوې نو له هګۍ پرته څنګه؟ او که هګۍ اوله پيدا شوې نو چا کړې ده؟ که يو کس يا ټيم راپانه ځي او د سالم ليډرشيپ په توګه د ملت سمه لارښوونه ونه کړي ستونزه به څنګه حل شي؟

او ددی لپاره ګڼ مثالونه هم شته، خو ددې په وړاندې جدي پوښتنه داده چې که ملت آماده نه وي او له بدلون سره مرسته ونه کړي، د سالم مشرتوب ملا ونه تړي نو دا څو کسه به څه وکړي؟ دواړه خبرې رېښتيا دي او بالاخره دغه باطله کړۍ بايد له يو ځای څخه ماته شي.

اوس راځو چې له کومه ځايه يې پيل کړو:

يو ويښ ملت کولای شي سالم مشرتوب تشخيص کا او تر شايې ودرېږي، نو د همدې لپاره موږ د ويښتيا او روښانتيا يوې دورې ته اړتيا لرو. ژمن روښنفکران، ملي بنسټونه لکه ګوندونه، مدني ټولنه، فرهنګيان، رسنۍ، حکومتي بنسټونه دا مسؤليت لري چې دغه دورې پيل کړي او د يوې علمي او عملي ستراتيژۍ پر بنسټ دې قدم په قدم پر مخ يووړل شي.

هميشه د ديموکراسۍ په اړه د بحث په وخت کې د « ملي ارادې» يا ولسي پريکړو د توانمندۍ مسئله مخې ته راځي. دا اراده روزل کېږي، موږ يې رېښې له لومړۍ او دوهمې مشروطه غوښتنې څخه لرو، سرو ـ شنو انقلابونو دغه رېښې وځپلې خولا وچې شوي نه دي. په دې اړه ملي تفاهم ته ضرورت شته، چې له بدمرغۍ څخه د راوتلو يوازينۍ لاره له ولس سره ده او دا ملت دی چې خپل برخليک بدلولای شي او که د خپل برخليک د بدلولو لپاره خپله اراده نه کاروي نو دا ملامت ملت دی. لوی خدای (ج) په خپل مبارک کلام کې فرمايي:

(ان الله لا يغيرو ما بقوم حتی يغيرو ما بانفسهم)

« په تحقيق سره خدای(ج) نه بدلوي حال د يوه ملت څو چې دغه ملت په خپله خپل حالت بدل نه کا».

دا شعارونه نه دي، بلکې د ملي حل لارو لومړني ګامونه دي.

تر هر څه وړاندې ښايي يو شمېر ملي محورونه او ارزښتونه رامنځ ته کړو چې ټول لوستي او زړه سوانده افغانان پرې را ټول شي، هغه پولې چې په سرو ـ شنو انقلابونو

کې يې ددې ملت وګړي يو له بله سره بيل ساتلي، بايد له منځه وايستل شي نور نو په دې ايډيولوژۍ يا پر هغه طرز تفکر متهمول ښايي هېر شي، هغه ټاپې چې د ځينو په جيبونو کې دي او د چا د ميز په کورګي کې، بايد وسيزل شي، نور نو په چپ و ښي، هغه ايست او دغه ايست له منځه شړل پای ته رسيدلي، هر هغه څوک د داسې هڅو په محور کې راتلای شي چې افغان – افغانستان او ددې هېواد ملي ګټو ته وفادار دی او کولمه يې په کوم بهرني تار پورې نه وي تړله شوې.

د سمون په خوا د لومړي ګام اېښودلو لپاره « افغان» کېدل په کار دي. مونږ به په خپل ملت کې دا مفکوره عاموو، چې د يوې کورنۍ غړي يو او همدا هېواد مو يا کور دی يا ګور، بهر ته د وتلو، بهرنيانو ته د راتللو او په بهرنيو اشارو ځغلېدل پای ته رسيږي.

ګورئ! د سيمې او بهرنيو هېوادونو استخباراتو د ځينو افغانستان ميشته وګړيو په منځ کې نفوذ کړی، له دې يې موخې دوه دي؛ يوه دا چې خپل سياسي – ستراتيژيک اهداف عملي کا او بل يې دا چې ملي بې باوري رامنځ ته کړي، په خپله جاسوسي کړۍ د افغانانو په ملي ذهنيت دا او هغه په يوه او بل نوم بدناموي او دادی داسې حالت يې رامنځته کړی دی، چې يو افغان پر بل باور نه شي کولای، هر يو بل ته د کوم بهرني هېواد ګوډاګی ښکاري، دا ډول ملي بې باوري ملت او ټولنه پرديو او ګاونډيو هېوادونو ته راڅملوي. مونږ يو ځل بيا له څو جدي او ضروري ګامونو سره مخامخ شو، چې بايد ددغه بحث په پايله کې يې پورته کړو:

۱.افغانستان زمونږ هېواد دی او ملي ګټې تر ټولو ګټو پورته دي.

۲.مونږ پر خپله ملي اراده باور کوو، او د بې باورۍ فضا له منځه وړو.

۳.روڼ اندي، ملي بنسټونه، مطبوعات او مدني ټولنه چمتو ده چې د يوې منظمې ملي ستراتيژۍ اوعلمي ـ عملي پلان په رڼا کې د ويښتيا او روښانتيا پړاوونه پيل کړي(دويښتيا او روښانتيا دپړاوونو څرنګوالی د دريېمې لارې په راروانو بحثونو کې په ګوته کوو، انشاالله)

۴. په دې فکر کول په کار دي چې په روان ناورين او غميزه کې د ملت مسؤليت، مکلفيت او ستونزه څه ده، د دولت او ليډرشيپ څه ده، د روڼ اندو، مدني بنسټونو او ملي خوځښتونو نيمګړتياوې او مسؤليتونه څه او کوم دي؟

۵. که حکومتونه سم کار نه کوي ملامت دي خو که ملت سم حکومتونه، نه دي ټاکلي څه وکړو؟ او څوک ملامت کړو؟ د دوی دواړو ترمنځه که مکتب لوستيو، په اصطلاح روښانفکرو، ټولنيزو – فرهنګي مشرانو خپل مسؤليت نه دی تر سره کړی نو ملامت څوک دی؟ دوی د ملت او دولت دواړو په وړاندې ملامت دي، د ولس د سياسي – ټولنيز شعور لوړول او پر دولت درغوونکي فشار راوړل دا د منځنۍ ډلې کار دی.

چې راغونده يې کړو زموږ د دغو کړښو پايله دا راخيزي چې:

دې ټولو شمېره بحثونو ته علمي – عملي کړنلاره جوړول په کار دي. موږ هغه باطله کړې ماتوو چې خلک ملامتي پر دولت او دولت يې پر خلکو اچوي، د چرګې او هګۍ لوبه له دې ځايه ماتوو چې، لوی خدای (ج) د هر څه خالق دی او په خپل الهی قدرت يې هر څه خلق کړي دي، او لوی خدای (ج) به موږ ته هم وس راکړي چې خپل حالت په خپله بدل کړو، او د الله تعالی په با ارادې او هوښيارو بنده ګانو کې به ځان وشمارو.

انشاالله

ټولنيز معافيت

زه نه پوهېږم، چې عيب د ډوډۍ په وخت کې دی که د خبرونو په ساعت کې؟ هر بېګاه چې کور ته ورسېږو، نو څو شېبې وروسته د شپې پر ډوډۍ راټول شو، ټلويزيون يا راډيو چالا نه وي، په يوه نه يوه موج کې خبرونه وي،خبرونه هم لکه د هرې ورځې تکرار چې وي، وايي:

” په . . . ولايت کې د بمي چاودنې له امله . . . تنه ملکي خلک ووژل شول. د بهرنيو ځواکونو د بمبارۍ له امله، ماشومان او ښځې شهيدان شول. . . د ځانمرګي بريد له امله د سيمې اوسېدونکو ته مرګ ژوبله واوښته . . . دومره تنه پوليس، طالبان يا . . . ووژل شول ....“

تردې بده يې لا دا چې په ټلويزيونونو کې د مړو، ټپيانو او ورانيو تصويرونه هم را ښيي ،خو موږ لا ډوډۍ خورو، مړۍ وهو، کله کله د ډوډۍ پر سر ټوکې هم کوو؛ لکه هېڅ چې نه وي پېښ شوي.

يوه ورځ مې ماشوم زوی را څخه وپوښتل : پلاره ! ما اوريدلي او ليدلي چې څوک مړه شي، خپلوان يې ورته ژاړي، ما چې ځواب ته ځان جوړوه بله پوښتنه يې وکړه، په خبرو کې هره ورځ وايي چې خلک مړه شول خو موږ نه ژاړو . . . ښه ساده ځواب خويې دا و، چې : ((زويه دا مړه شوي خلک خو زموږ څه نه کېږي، بس خپل خپلوان به يې ورپسې ژاړي نو . . .)) مګر آيا دا ځواب سم دی؟

دې پېښې په فکرونو کې راوپېچلم او د افغاني ټولنې يوې لويې، وحشتناکې او هولناکې نيمګړتيا ته مې پام شو او هغه دجنايت په وړاندې « ټولنيز معافيت» دی.

ولې ټولنيز معافيت ورته وايو؟

د وژنو، ورانيو او بدو پېښو پرله پسې خبرونو، تکرار او ډېرېدل موږ افغانانو په دوو معافيتونو واړولو چې اوس را باندې اغيز نه کوي؛ يو دا چې د قتلونو د خبرونو په اوريدو مو عواطف ټکان نه ويني او نه خپه کېږو، او بله دا چې دغه جنايت په موږ کې عموميت پيدا کړی دی او جګړه ماراو جنايتکاران ډاډه شوي، چې هسې هم زموږ اعمال په هېڅ محمکه کې نه ارزول کېږي، او د جنايتونو په اړه ملت ډېر سوړ دی، دا ديرش کاله خو عادت پردې و، چې جنايتکاران دې په هېڅ علني محکمه کې محاکمه نه شي، خو اوس خطر لا پسې زياتېږي، او خدای(ج) مکړه داسې ورځ به راشي چې جنايتکاران او وژونکي دې د خلکو په روحي محکمو کې هم له محاکمې څخه وتښتي او هغه کرکه او نفرت چې په ټولنه کې د دوی پر وړاندې شته ورو-ورو را کم شي، همدې ته وايي منفي ټولنيز معافيت.

دغه ټولنيز معافيت زموږ ځو نسلونه خشن، بې رحمه يا لږ تر لږه بې عاطفې ورزول. زما ماشومان د وژلو او قتل د خبر په اوريدو ټکان نه خوري دا ورته عادي ده!!! او زموږ ملي غميزه (تراژيدي) له همدې ځايه پيلېږي.

زه چې ماشوم وم د پوليګونونو، او تنظيمي جګړو خبرونه وو، ما اوريدل چې ځينې خلک د لمانځه، د تذکرې سره پوښي... لپاره وژل کېږي، چې زلمی شوم نو بيا هم خبرونو ويل چې چا د چا په سرونو کې ميخونه ووهل، ښځې... او خلک په کانتينرونو کې ستې شول.

زوی مې هم خبرونه اوري: چې خلک د موچې په تار حلال شول او پر واده بمباري وشوه... خو موږ لا هم ډوډۍ خورو لکه هېڅ چې نه وي پېښ... زموږ ټولنيزه عاطفه چېرې ده؟ آيا نړيوالو ځکه په موږ پسې را اخيستي چې بې عاطفې، بې رحمه او وژونکي خلک يو؟ آيا ځکه موږ ټول تروريستان ګڼي؟ ښايي د دوی يو دليل داوي، چې: بلا ورپسې له ماشومه تر زاړه ټول همداسې بې رحمه او وژونکي دي بس د دوی هم خون مباح دی...

بیا هم پوښتنه: موږ ولې داسې یو ؟

ټولنیزه اروا پوهنه Socio- Physiology حکم کوي چې د یوې ټولنیزې پدیدې متواتر تکرار او استمرار په ټولنیز عادت بدلېږي او بالاخره د کلتور برخه ګرځي. مشرانو ته احترام، اخلاق، انګیرنې، درې وخته ډوډۍ خوراک همداسې عادتونه دي، چې تکرارېې عادت شي او د عادت تکرار یې د کلتور برخه شي. زموږ په ولس کې وژنه، ځورونه او بې رحمي تکرار شوي، استمرار یې درلودلی، خدای (ج) دې هغه ورځ نه راولي چې په عادت بدله شي هغه هم په ټولنیز عادت او خدای(ج) دې نه کوي چې د کلتور برخه شي او دا په یوه عام عمل بدل شي، چې هر څوک دې هر څوک وژني، وژنه او قتل (دغه تر ټولو ستر جنایت) دې په یوه عادي کار بلکې د ویاړ او افتخار وړ عمل باندې بدل شي، بیا به نو موږ څه کوو ؟

موږ ولې تردې ځایه را ورسېدو ؟

یو علت خو دادی، چې زموږ یې تاریخ ناسم لیکلی. زموږ د تاریخ پاڼې چې راواړوې له کتابه وینې راشي، سرونه ورغړي او ښارونه اور واخلي، تاسې با وایاست چې دا خو د ټولو بشري ټولنو په تاریخونو کې شته، خو زه وایم چې زموږ ورسره توپیر دادی چې موږ په دې ټولو وژنو ویاړو او نور ولسونه یې غندي. زموږ ټول اتلان د وژنو، ورانولو او سوزولو اتلان دي، له کلاسیکو تر اوسمهالیو خبرو پورې، هغه کسان چې وژل، ورانول او تالان کوي زموږ اتل دی او ډېر ځله همدا اتل زموږ سیاسي رهبري هم کوي.

نو له تاریخي پلوه نسل په نسل همداسې روزل شوي یو ، چې وژونکی یعنې (ایډیال) شخصیت.

زموږ ماشومان د وژنو له خبرونو سره رالویېږي او فکر کوي چې د هستۍ مفهوم وژل یا وژل کېدل دي. تاسو به وایاست چې په تاریخ کې خو ډېرو قهرمانانو له هېواد او ملي

ګټو څخه دفاع کړې ده او د يرغلګرو په وړاندې جنګيدلي دي، دا خو د هغوی حق دی چې وستايل شي. ستاسو دا خبره بيخي سمه ده، خو زما او ستاسو دا بحث موږ اصلي خبرې ته ور نږدې کوي: له يرغلګرو سره دجنګېدونکو اتلانو، د هېواد لپاره د خپلواکۍ ګټونکو اتلانو ياد او لمانځل پر موږ فرض دي ، خو دا زموږ په تاريخ کې هومره نشته لکه د هغو تقلبی او جوړو شويو تش په نامه اتلانو چې خپل هېوادوال يې وژلي او په اصطلاح د کور دننه زمريان وو. موږ په خپل تاريخ کې په هغو ارزښتونو نه يو غږيدلي چې ريښتني اتلان د هغو لپاره له سرونو تېر شوي وو، وګورئ : هغه ارزښتونه ،چې ريښتينو اتلانو ژوند پرې ورکړ ، موږ يې لاپيژنو هم نه . سرسپارلي اتلان ستايوو خو که څوک رانه وپوښتي چې ارزښت څه و، اوتاسو څومره هغو ارزښتونو ته وفادار ياست ؟ دې ته بيا ځواب نه لرو. موږ خپلو بچو ته د وطن مينه، د خپلواکۍ ارزښت، د پرمختګ لارې او د ښه سړيتوب تبليغ نه دی کړی، بلکې يوازې مو د وژنو کيسې ورته کړي او جګړه مار اتلان مو ورته پړسولي دي. زموږ تاريخ سم نه دی کښل شوی او موږ يې له عاطفې څخه لرې کړې يو ، موږ خپلو نسلونو ته دا نه دي ويلي چې د رغېدو، پرمختګ ،وطن جوړونې او عواطفو د روزلو اتلان هم شته او هغوی هم بايد وستايل شي. زما ماشوم همدې کيسو ته غوږ نيسي او خپل راتلونکی ايډيال ټاکي، دا ايډيال څوک دی؟ يو داسې څوک چې توره يا ټوپک ورسره دی او خپل خلک وژني. کاشکې دا ايډيال داسې وای چې بيل او ماشين، کتاب او کمپيوټر ورسره وای،افغانستان يې جوړولای خو د اړتيا په وخت کې يې د افغانستان ساتنه او دفاع هم کولای او هغه وخت يې د ټوپک خوله يوازې د پردي يرغلګر خواته وای نه د خپل هېوادوال د ټټر خواته.

زما دا کرښې له تاريخ څخه د خپلواکي غوښتونکو وطنپالو اتلانو دحذف په مانا نه دي، بلکې د هغو تقلبي وژونکو د غندنې په مانا دي، چې د افغانانو له تنو څخه سرونه له کورونو څخه ګيلمونه او له جيبونو څخه پيسې تښتولي خو تر هر څه يې ډېر ظلم دا کړی ،چې زموږ د ماشوم، زموږ د ځوان او زاړه له زړه څخه يې عاطفه، رحم او مينه هم غلا کړې ده.

یوه بله ستونزه:

موږ لا هم نه پوهېږو چې که افغانستان جوړ، پرمختللی ځواکمن او ودان وای نو بیا د جګړې او ملي دفاع اتلانو ته اړتیا نه پېښېده، ځکه پر داسې یوه هېواد څوک د یرغل متره نه لري. یو ځل بیا اصلي قهرمانان دجوړولو، پرمختګ، ځواکمنتیا او ودانۍ قهرمانان دي. اصلي قهرمانان هغه دي چې په پوهه، تدبیر او عاطفي هېواد هومره پیاوړی کوي ،چې بیا د تورې او ټوپک دفاع ته اړتیا پېښه نه شي.

نو راځئ تاریخ له سره ولیکو او دې ته یې جوړ کړو چې را روان نسلونه، ماشومان او زلمیان خپل راتلونکي ایډیالونه د جوړولو، پرمختګ، ډوډۍ ورکولو، پوهې، تعلیم او پراختیا څېرې وټاکي، نو په دې توګه به هم د جګړې له اتلانو څخه بې نیازه شو او هم به مو د اجتماعي حرکت مسیر مثبتې خواته ورسیخ شي.

درېیمه لاره: په دې بحث کې درېیمه لاره داده چې موږ بنايي د ټول ملت په سطح په زړونو او دماغونو کې عواطف راوینښ کړو، او د اسلام د سپیڅلي دین د ارشاداتو، افغاني مثبتو دودونو او بشري عواطفو دحکم له مخې خپل خلک په دې وپوهوو چې: «د یوه مسلمان وژنه د ټول بشر وژنه ده» قتل تر ټولو ستر جنایت دی، او بل انسان ته درد پېښول د لوی خدای(ج) د نارضایتي عامل ګرځي.

زموږ ماشومان باید پوه شي چې د مرګونو، وژنو او ورانولو خبرونه عادي نه، بلکې ډېر ټکان ورکوونکي او بد دي او که دوی را لوی شي باید د داسې خبرونو د پېښېدو مخه ونیسي. موږ ټول افغانان سره خپلوان یو او که په بدخشان یا بامیان کې څوک وژل کېږي نو ټول پرې ژاړو او که په کندهار یا شینوارو، خوست او بل ځای کې قتل کېږي موږ ۲۸میلیونه وګړي ټول پرې خپه کېږو، ویر کوو او که ۲۸میلیونه وګړي په خپل وژل شوي هېوادوال باندې ویر وکړي نو ټوله نړۍ به وارخطا کړي، بیا به څوک دلته بم، راکټ او ټوپک نه رالېږي. موږ به بې عاطفې، بې رحمه او وحشي نه بولي. موږ به د یوه ملت په توګه، د انسانانو د یوې مجموعې په توګه(بلا تشبیه او انساني کرامت ته له

احترام سره) لږ تر لږه د اروپايي يا امريکايي کورنيو حيواناتو (پيشوګانو او سپيو) د ژوند د اهميت په څېر اهميت ولرو. موږ که په خپل وژل شوي نه ژاړو نړيوال به مو له وژلو ولې لاس اخلي، موږ که خپل هېوادوال په پڅه چاړه حلالوو، نړيوال به مو خود وراوې او واده ته روان خلک بمباروي، ددې هرڅه مسؤل موږ پخپله يو.

زموږ تاريخ، زموږ ادبيات، زموږ فولکلور، زموږ مطبوعات او زموږ اجتماعي قضاوت بايد سم مسير ته وربرابرشي، اصلي قهرمانان بايد بهر راووځي او دخپلو هېوادوالو وژونکي بايد د تاريخ هديرو ته ولاړ شي. په سندرو، په شعرونو په کيسو او حماسو کې د وژنو، وژونکو، تورو اوورانولو ستاينې پرېږدئ، د ودانوونکو، ډودۍ راوړونکو او پوهې ته د پراختيا ورکوونکو حق پر ځای کړئ. د تاريخ له حافظې څخه کله منارونه وران کړئ او پر ځای يې د مينې او عاطفې تاج محلونه آباد کړئ. د ډوډۍخوړلو اوخبرونو وخت بيل کړئ، ماشومان خشن، بې رحمه او د وينو – وژلو په وړاندې بې تفاوته مه روزئ، قلم او کتاب ورکړئ چې افغانستان ودان کړي.

همدا ده درېيمه لاره.

شتمني، ټولیزه شتمني، ملي شتمني

شتمني (ملکیت) هغه مادي یا معنوي ارزښت دی چې یو شخص، ټولنه یا هېواد یې له حقوقي پلوه د درلودو یا مالکیت حق ولري.

دغه مادي او معنوي ارزښتونه د بشري ژوند د ښېګڼې لپاره په کارېږي، نو ځکه مهم دي. یو شمېر داسې ملکیتونه هم شته، چې په ټول بشریت پورې اړه لري. خو موږ څه غواړو؟

په افغانستان کې موږ یوازې فردي شتمني او ملکیت پېژنو او له دوه ډوله نورو عامه (ټولیزې) او ملي شتمنۍ سره چندان اشنا نه یو.

او که یو هم دومره پروا یې نه ساتو او دا زموږ بدمرغي ده.

فردي ملکیت په یوه شخص یا کورنۍ پورې اړه لري؛ کور، ځمکه، باغ، ګاډی، کتاب، قلم،غویی، پسه او . . . هر څه چې یو شخص یا کورنۍ یې د حقوقي مالکیت لرونکې وي.

عامه شتمني هغه څه دي چې د خلکو یو ټولی (Community) ورڅخه ګټه اخلي؛ پارک، سړک، ونې، ښاري اسانتیاوې، د اوبو نل، بمبه، جومات، پول او نور داسې ارزښتونه چې زموږ (افغانانو) لپاره چندان اهمیت نه لري.

ملي شتمني هغه مادي معنوي ارزښتونه دي چې په یوه هېواد پورې اړه لري او ګټه یې یوه ملت ته رسېږي؛ کانونه، ساراوې، ځنګلونه، رواني یا ولاړې اوبه، نړیوال غړیتوبونه، فضا ، تاریخي آثار، سیلاني مراکز او نور چې موږ افغانان یې په وړاندې د جرم کولو تر بریده پړه یو.

د شخصي ملکيت په وړاندې بې تفاوتي او بې احتياطي غير نارمل کار دی او خلکو ته يو ډول بې پروايي يا ليونتوب ښکاري.

د عامه ملکيت په وړاندې ناروا کول جرم دی او د مدني قوانينو له مخې ورته زيان رسوونکی بايد مجازات شي.

ملي شتمنيو ته زيان رسول ملي خيانت دی او مرتکبين يې له سختو جزاګانو سره مخامخ کېږي.

راځئ دلته يې وګورو چې موږ افغانان د دې شتمنيو په وړاندې څه کوو؟

شخصي شتمني ډېره را باندې ګرانه ده او د خدای(ج) فضل دی غير نارمل يا د ليونتوب برخورد نه ورسره کوو، بلکې کله کله د سوکتۍ او امساک تر بريده پرې ګوريږو يو شمېر افغانانو د ميراثي ځمکې يا جايداد لپاره دخپلو خپلوانو تر وژلو پورې حرص پسې اخيستی وي، پټې ناموس ګڼي او په يوه لويشت پوله يې يو پر بل سرونه مات کړي وي. په ښارونو کې خپلې حويلۍ ګاڼي او کورونه دومره سينګارو و چې نور پرې د ښېښو او غميو ځای نه وي خو د کور د ديواله تر شا د سړک او کوڅې پرمخ پروت کاڼی هم نه يوې خواته کوو، ځکه فکر کوو چې دا خو زموږ ملکيت نه دی. په دې کې هم افراط او تفريط ! کلي لا يو څه ښه دي، اشر کوو، جومات، وياله، ژرنده درمند ځای، هديره، لاره، پلونه، ګودرنه او داسې نور عامه ملکيتونه ساتو او پالو يې، خو په ډېر زاړه دود او بڼه، خو په ښارونو کې د عامه شتمنيو په وړاندې بې تفاوتي د ژوند د چاپېريال لپاره فاجعه رامنځ ته کړې ده.

خو زموږ لويه جفا د ملي شتمنيو په وړاندې ده، موږ په نړۍ کې يوازينی ولس يو چې خپل ښوونځي سوزوو يا يې د سوزولو مخه نه نيسو او د سياسي اختلافاتو لپاره لويې لارې او پلونه الوزوو، د باميانو تاريخي آثار ورانوو او خپل موزيمونه تالا کوو، د سالنګ تونل الوزوو او کله کله مو بندونو او بريښنا کوټونو ته هم باروت او بمونه له ګاونډيو څخه را په شا کړي وي، چې وران يې کړو.

ولې داسې يو؟

تر ټولو لويه ستونزه داده چې موږ د ټوليزې شتمنۍ او ملي شتمنيو په اهميت نه يو خبر او په دې حقيقت نه پوهېږو چې له ټوليزې پرمختيا او رفاه پرته وګړنۍ پرمختيا او رفاه ناممکنه ده.

بل لامل دادی ،چې لاهم نه پوهېږو چې د عامه شتمنۍ او ملي شتمنيو ساتنه پالنه، رغونه، پراختيا او پرمختيا يوازې د حکومت دنده اومسؤليت نه دی، بلکې تر هر څه وړاندې دا د خلکو او ملت مسؤليت او مکلفيت دی. ځکه په ديموکراتيکو هېوادونو کې خلک حکومتونه رامنځ ته کوي او پر حکومتي چارو نظارت لري او هدايت ورکوي چې دا وکړه او هغه مه کړه! ملي شتمنۍ وساته، عامه شتمنۍ وپاله او ملي اوبه په ګاونډيو مه پلوره! زموږ ملت او ولس څومره دا کار کړی دی؟!

ښايي هېڅ يا ډېر لږ.

موږ خپل کور ښه پاکوو او جارو کوو يې خو دکور شاته کوڅه مو دومره ناولې، له کثافاتو او فضله موادو ډکه وي چې د هغې له امله مو هره ورځ په پاک کور کې ماشومان ناروغه وي. د عامه شتمنۍ او ملي ملکيتونو په وړاندې زموږ دا بې پروايي، زموږ ګاونډيان او دښمنان هم زړور کړي او په خپلو منځونو کې په خندا وايي:

« عجيب ساده او بې خبره خلک دي، راځه باروت او پيسې ورکړه چې خپل ښوونځي وسوزوي، چې بيا په هر څه پوه نه شي او خدای مه کړه د خپلو شتو په قدر ونه پوهېږي، بيا به نو موږ څه کوو ...»

د حل لاره:

زمونږ ګڼ ولسي استازي په ملي شورا کې یوازې په وچ سیاست بوخت دي، د ځوکۍ، پیسو او ځاني ګټو خوند تر ملي ګټو هېر کړي دي د ملي شورا استازي باید پر حکومت نظارت وکړي، چې څومره دعامه شتمنیو او ملي شتمنیو ساته او پالنه کوي. په دې توګه مونږ په دولتي څواک کې د نظارت مسؤلین وموندل. اجرائیه څواک د عامه شتمنۍ د پراختیا او د ملي شتمنۍ د بډاینې او ساتنې ستراتیژۍ، پلانونه او علمي میکانېزمونه رامنځ ته کوي او عملي کوي یې، قضائیه څواک ددغو شتمنیو ورانوونکي څاري او جزا ورکوي.

خو ددې ترڅنګ لوی مسؤلیت د ولس دی. ولس که د عامه شتمنۍ په رامنځ ته کولو کې ونډه ولري نو بیا خامخا یې په ساتنه او پالنه کې هم ونډه اخیستی شي. ددې لپاره په کار ده چې کلیوالي سیستم مدرن شي دا شرونو دود وپالل شي او په ښارونو کې ښاري شوراګانې جوړې شي، چې په نوره دنیا کې یې City Hall او Community Council بولي، دا شوراګانې له ښاروالي ګانو سره څنګ په څنګ کار کوي او کار یې د عامه شتمنیو د پراختیا څارنه او ساتنه ده.

یوه کوچنۍ بیلګه:

هر ښاري چې پخپل کور د لوی مصرف له ۵ څخه تر ۱۰ سلنه د کور پرمخه او کوڅه ولګوي ټول ښار جوړېږي. زما د یوې محاسبې له مخې د ناسم چاپېریال له امله څومره ناروغۍ چې پېښېږي که د ډاکټر اودوا پیسې یې په جوړولو ولګول شي نه یوازې دا چې له رنځ او عذابه به یې خلاص شو بلکې راتلونکیو نسلونو ته به یو سبق هم شي.

ما یو ځل په آذربایجان کې د باکو ښار له بالاحصار یا زړې کلا څخه لیدنه کوله دا په حقیقت کې پخواني باکو و، چې سلګونه کاله پخوا خلکو تیرې ورته راوړې وې او ټولې کوڅې یې په تیږو فرش کړې وې، دا کار خلکو کړی و نه حکومتونو ما ویل، چې دا به د شرقي ټولنې ځانګړنه وي، د باکو ددغو سړکونو عکسونه مې واخیستل چې

راسره وي موده وروسته مې همداسې سړکونه په اروپا کې هم ولیدل او ایله پوه شوم چې ویښو ولسونو هر ځای خپله عامه شتمني د ځانګړې شتمنۍ په څېر مهمه ګڼلې ده، ما له ځانه سره دا هم ویل چې افغانستان خو تر هر څه پریمانه غرونه او تېږې لري، نو دا زموږ کوڅې او سړکونه ولې داسې له پوټيو او کثافاتو ډکې دي، هغه د یوه راديويي طنز خبره چې « کابل له دوه نښو پېژندل کېږي چې لمر وي دوړې ترې پورته کېږي، چې باران شي نو خړې ختې باد ېږي» موږ ولې بې لګښته تېږې رانه وړو او خپلې کوڅې او سړکونه مو پرې فرش نه کړل؟ یا مو یو شین نیالګی هم ونه کاره؟ تاسو به وایاست چې زه ولې د سړکونو او کوڅو مسئله دومره شاربم، دا یوه بېلګه ده.

موږ د هرې ټولیزې اوملي شتمنۍ په وړاندې بې خبره، بې تفاوته اوملامت یو، په ښارونو کې پارک نه لرو، په کلیو کې کلینک او ښوونځي، په ښار کې مو ناولتیا دومره ده چې تنفس په کې نه کېږي او په کلیو کې مو د څښلو پاکې اوبه نشته.

موږ ښايي د یوه ولس اوملت په توګه ددې وطن هر څه خپل وګڼو، اوږدو جګړو او مهاجرتونو موږ له دې احساس څخه محروم کړي یو ،چې افغانستان یا خپل کور وګڼو یا خپل ګور، دا وطن د ترخو پېښو له لاسه موږ ته ډېر خپل نه ښکاري ډېر ځله مو لا هم په مهاجرت کې ځانته یوه کوډله ساتلې، چې که بده ورځ راغله ورمنډه کړو خو نه! همدغه احساس او فکر باید ووژنو او فکر وکړو چې نور نو له هېواده وتلو ته اړتیا نه شته، ټوله هڅه د همدې خاورې لپاره او تر هر څه وړاندې افغانستان!

موږ باید پخپله ټولې هغه اسانتیاوې چې په ګاونډیو هېوادونو کې شته او موږ لا هم ورکارېږي، همدلته یې رامنځ ته کړو، موږ باید د وګړنۍ هوساینې لپاره د شخصي ملکیت ترڅنګ عامه اوملي ملکیتونه هم ولرو، ویې پالو، ساتنه یې وکړو او ویې رغوو، بیا به نو د بریښنا، ګاز، ترانسپورت، سړک، روغتون او نورو اسانتیاوو لپاره پېښور، اسلام آباد یا مشهد و تهران ته منډې نه وهو، تر هر څه وړاندې په خپلو ذهنیتونو او فکرونو کې بدلون راوستل د حل لویه لاره ده، اصلاح باید له خپل ځانه پیل شي ،ویښ ملتونه خپلې شتمنۍ پخپله ساتي.

ملي شورا ، ښاروالۍ، ښاري اداري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، شوراګانې، مدني ټولنې، مطبوعات او منلي شخصيتونه بايد :

۱.عامه او ملي شتمنۍ تعريف کړي.

۲.د اهميت د تبليغ لپاره يې هلې ځلې وکړي.

۳. د رغوونې،ايجاد ، ساتنې، پياوړتيا او پالنې لپاره يې بايد ليکلي قوانين، لوايح، مقررې، ميکانيزمونه او اصول وليکل شي، معرفي او تبليغ شي.

۴. حکومت ښايي خپله ونډه معلومه، خپل مسؤليتونه معرفي او د ملت اوخلکو مکلفيتونه هم ور معرفي کړي.

۵. د ښوونځيو په نصاب کې دې د ملي شتمنيو ارزښت، عامه ملکيت ته د پام ساتل او وطنپالنې روحيه شامله شي، چې را روان نسلونه خو لږ تر لږه دغو ارزښتونو ته متوجه شي.

۶- د اشر په څير دګډو کارونو کلتوري ارزښت ښايي پياوړی شي.

۷.دملي شتمنيو اوعامه مليکتونو د معرفي لپاره بايد پراخ عامه پوهاوی او تبليغاتی کار وشي اوخلک وپوهول شي چې د افغانستان بېړۍ کې خدای مه کړه ډوبه شوه موږ به هم نه يو. دلته ماته يوه ټوکه را په ياد شوه، چې په همدې به دا برخه پای ته ورسوم:

وايي کوم ساده سړی په الوتکه کې سپور و ، يو وخت يې ناڅاپه ځنګ ته ناست سړي په وارخطايي وويل: ياالله خير،

ساده ورڅخه وپوښتل: خيريت دی؟ وروره څه خبره ده.

وارخطا سړی وويل: هلته ګوره پيلوټ وايي چې د الوتکې يو ماشين له کاره لويدلی دی.

ساده بيغمه تکيه وکړه چې ګوري بل مسافر ژاړي، نو ورڅخه يې وپوښتل: دا په تا څه چل شوی دی چې ژاړې؟

مسافر په ژاړ کې ورته وويل: پيلوټ وايي چې بل ماشين هم له کاره ولويد، دا الوتکه سقوط کوي.

ساده وخندل او ځواب يې ورکړ: بلا مې ورپسې چې سقوط کوي، دا الوتکه خو څه زما نه ده!

خدای مه کړه موږ ټول همداسې ساده ګان يو! افغانستان سقوط کوي اوموږ ورته خاندو.

فاعتبرو يا اولی الابصار

ملي ګټې

په یوه مجلس کې یوه ښاغلي « ملي ګټې» یادې کړې، بل ښاغلي ورته وویل: وروره هغه څه چې ته ملي ګټې بولې زما لپاره ارزښت نه لري، زه نه پوهېږم ستا له نظره ملي ګټې څه تعریف لري؟ دا خبره نه وه ، سم غم و ؛ د تیوریکو بحثونو اورېده لړۍ پیل شوه او ډېر کتابونه پاڼې پاڼې شول خو دواړه لوري نه سره قانع کېدل.

ښایي د ملي ګټو پېژندنه او داسې تشخیص چې ټولو خلکو ته د منلو وړ وي ستونزمن کار وي، خو که په لوی لاس د ګوتو غوټه غاښ ته یو نه سو او هڅه وکړو چې د داسې مفاهیمو په لومړنۍ مانا وپوهېږو نو ملي ګټې داسې تعریفولای شو :

« هغه ارزښتونه چې د یوه هېواد له موجودیت ، پرمختګ او معنوي او مادي هویت سره مخامخ اړیکه لري ملي ګټې دي. مخامخ اړیکه ځکه چې د داسې ارزښتونو زیان ملي ګټو ته تاوان او پیاوړتیا یې د ملي ګټو د ځواکمنتیا لامل ګرځي».

د زمکنۍ بشپړتیا ساتل، دپردیو له جاسوسۍ څخه ځان ساتل او په نړیوالو معاهدو کې خپل هېواد ته ګټه رسول د ملي ګټو د پیاوړتیا لپاره د هڅو یو دوه بېلګې دي. خو دا همدومره نه دي، په ټولو سیاسي معاملو، فرهنګي هڅو او د عامه ذهنیت په لاربښوونه او لیدلوري کې ملي ګټې مهمې دي، بلکې اصلي چورلیز (محور) یې باید همدا وي.

تاسو به ډېر ځله اوریدلي وي چې « ښایي خپلې شخصي ګټې تر ملي هغو لوړې ونه ګڼو !» دا څه مانا ، که موږ په یوه دولتي دفتر کې کار کوو او خدای مه کړه له دولتي امکاناتو څخه ناوړه ګټه اخلو ، غلا کوو ، چې خپله شتمني ډېره کړو ،خو زموږ دا کار خلکو ته زیان اړوي نو په حقیقت کې له ملي ګټو سره جفا کوو ، یا په ټاکنو او سیاسي سیالیو کې د ځان یا خپلې ډلې په ګټه خلکو ته دروغ وایو او خپلې وعدې نه ترسره کوو نو ملي ګټې مو تر پښو لاندې کړې دي، له بهرنیو هېوادونو سره په خپل سر داسې پټې یا ښکاره اړیکې لرل ،چې د هغو له امله پردیو ته ګټه او وطن ته تاوان وي، نو ملي ګټې

مو زیانمنې کړې دي، داسې اقدام کوو، چې ملي یووالي ته زیان رسوي، تعصب رامنځ ته کوي او د ملي نفاق لامل گرځي نو په حقیقت کې مو د ملي گټو پر ضد گام ایښی دی، دا څو بیلگې د ملي گټو د پېژندنې په اړه کافي نه دي مگر لږ تر لږه یو عمومي تصویر را کولای شي. قدرمن لوستونکي به وایي، چې په دومره ساده مسالو او بیلگو خو موږ هم پوهېږو؟ بالکل همداسې ده مگر ستونزه د ملي گټو په پېژندنه کې نه ده، بلکې ستونزه داده چې ولې موږ دخپلو ملي گټو په وړاندې دومره بې تفاوته یو، او ولې راته همیشه خپلې گټې تر ملي هغو مهمې دي، آن تردې چې د شخصي گټو لپاره د ملي گټو تر پښو لاندې کول راته یو عادت او حتی مشروع کار بریښي؟ هغه وخت چې د یوې سیاسي ایډیالوژۍ لپاره خپل بېگناه هېوادوال وژنو، هغه وخت چې د خپلو هېوادوالو کورونه لوټوو، هغه وخت چې زندانونه او پولیگونونه د پردیو په حکم ډکوو، هغه وخت چې د خپلو موزیمونو آثار پلورو، هغه وخت چې د گاونډیو یا پردیو له استخبارتي، ایډیالوژیکو او سیاسي کړیو سره خپل نومونه ثبتوو او نه شرمېږو، هغه وخت چې خلکو ته وعدې ورکوو او نه یې عملي کوو، هغه وخت چې د خلکو زامن جگړې ته لېږو او خپل نازولي په اروپا، روسیه، امریکا او نورو هېوادونو کې په معتبرو پوهنتونونو کې شاملوو، هغه وخت چې د پردیو په پیسو داسې مرکزونه جوړ وو، چې د ملي نفاق ځالې دي او هغه وخت چې لوړې څوکۍ ته رسیدل یوازې له نامشروع لارې د ځان مړولو لپاره غواړو،نو له ملي گټو سره خیانت کوو. او دا هغه څه دي چې له سروشنو انقلابونو څخه وروسته مو ښه پریمانه لیدلي، اوریدلي او کړي دي، نو له دې څخه نتیجه اخلو چې ډېر ځله ملي گټو ته وفاداره چارواکي او مشران نه لرو او هغه افغانان چې ملي گټو ته وفاداره دي واک و ځواک ته نه دي رسیدلي. یوه بده رابطه، یو ناسم تناسب.

ولې داسې پېښیږي؟

په څه باندې درې لسیزې جگړې کې، چې تر ټولو لویه مېرانه د سر خوندي کول و او له ځانه سره ددومره قوت لایموت درلودل ،چې ژوند پرې وشي، موږ له نارمل حالته راووتو . په هېواد دننه د په اصطلاح سوسیالیستي مرستو بوجۍ راخلاصه وه او هاخوا هم په اصطلاح دامپریالیستي ، په یوه کې هم ملي ارزښت نه و، ځکه یې په

خوړلو او ځانته غلي کولو عادت شو.په پردیو مملکتونو کې د بې وطنۍ درد دومره وځورولو چې هېڅ مو هم خپل نه ګڼل او د((ملي ګټو)) له مفهومه مو دوه درې نسله هم دلته او هم هلته بې خبره رالوی شوو ، په هېواد دننه مو شورویان لیدل او فکر مو کاوه چې یو اشغال شوی هېواد به نو څه وي او ملي ګټې به یې څه؟ کډوالو مو خپل هېواد نه درلوده نو د ملي ګټو په هکله به یې څنګه فکر کړی وای؟ له بلې خوا فکری چاپېریال داسې تحمیل شوی و چې چا د (ملي) کلمه په خوله نه شوه اخیستی ځکه یا مرتجع او ضد انقلاب ګڼل کېده یا کافر او کمونست .... لنډه یې دا چې د ملي ګټو په وړاندې دبې تفاوتۍ روحیه په دېرش کلن ناورین کې ریښې لري ،چې زموږ ځورېدلی او جنګ ځپلی ملت یې د بدو او دوامداره اغېزو قرباني دی.

څه وکړو :

د ویښتیا او روښانتیا په پړاوونو کې باید ملي ګټې معرفي او تبلیغ شي، موږ یوې دورې ایډیال حکومت ته اړتیا لرو چې د ایډیالو مشرانو له خوا رهبري شي او د کار محور یې د ملي ګټو تضمین وي، نه دا چې د خپل اقتدار دساتلو لپاره وار وار ملي ګټې په لوی لاس تر پښو لاندې کړي. همدا راز دداسې ګوندونو جوړول اړین دي ، چې دسیاسي رقابت بنسټ یې د ملي ګټو خوندي کول او پالل وي او ولس پرې د همدې معیار له مخې اعتبار وکړای شي.

دوی باید عملاً خلکو ته وروښيي چې ملي ګټې آن د دوی تر ژونده هم مهمې دي.

داسې یو کاري ټیم چې رشوتونه او ناروا ګټې له هغو تنظیمونو سره نیمې نه کړي، چې دوی یې واک ته رسولي دي، بلکې کله کله د خپل روا دولتي معاش یوه برخه هم دیوې وږې افغان کورنۍ د نس مړولو لپاره ورکړي.

موږ ملي ګټو ته صادق نه یو ، ځکه نو لا تر اوسه تاسو بې کوره، بې موټره او په کرایي کور کې اوسیدونکی لوړپوړی چارواکی نه شيء موندلای، لږ تر لږه یوه دوره دا باید تمثیل کړو چې خلک یې په اهمیت پوه شي.

پوهنتونونه، ګوندونه، مدني ټولنې، د نصاب ليکوال، ميډيا ، فرهنګي ټولنې اغيزمن شخصيتونه، پوهان، سياستمداران او کارپوهان کولای شي:

۱.ملي ګټې له بيلګو سره يو ځای تعريف او تبليغ کړي.

۲.د ملي ګټو د ساتنې لپاره مشخص ميکانيزمونه او اصول رامنځ ته کړي.

۳.د ملي ګټو تر پښو لاندې کوونکي مجازات او ټول خلک پرې وپوهول شي، چې د ملي ګټو په وړاندې بې تفاوتي څه انجام لري؟ دا په دې مانا نه دی چې د سلوافغانيو رشوت اخيستونکی مامور ونيسو او په پرديو استخباراتو پلورل شوی زورور حمايه کړو.

د افغانستان لپاره د داسې سياسي ګوندونوايجاد چې علمي – عملي کړنلاره او تګلاره يې د ملي ګټو پر بنسټ جوړه شوې وي ډېره لويه اړتيا ده ،خو تردې وړاندې او تر ټولو اساسي لاره داده چې خپلو ماشومانو ته په کور، وړکتون، ښوونځي او روزنځي کې ملي ګټې ورو پېژنو او د افغانستان مينه له خپلو شيدو او خولو سره د هغوی له زړه، وينې ،ذهن او ځواک سره واخښلو، چې بيا مو را روان نسلونه همدا علم او عمل ولري چې:

ايمان

تقوا

او تربل هر څه وړاندې ودان افغانستان!

ملي بې باوري

د انقلابونو يو لوی ظلم دا و ،چې په افغانستان کې يې ملي بې باوري رامنځ ته کړه. ملي بې باوري څه ده؟

هغه مهال چې چې د ټولنيزو کړکېچونو او ناورينونو له امله د ټولنې وګړي يو پر بل او پر هغو بنسټونو بې باوره شی، چې په عادي شرايطو کې د هغوی ترمنځ يو پر بل باور د ټولنې د جوړښت بوده تنسته جوړوي.

خو زموږ بې باوري ګڼ ډولونه لري:

۱-يو پر بل بې باوري

۲-پر حکومتونو او دولتي بنسټونو بې باوري

۳-پر اصطلاحاتو ، ارمانونو ، ايډيولوژيو او مبارزو بې باوري

۴-پر ځان بې باوري

او بلاخره ناهيلۍ (نهيليزم) ته مخه کول چې دا په هستۍ، ژوند او چاپېريال باندې بې باوري اوبدبيني رامنځ ته کوي.

راځئ د پورته يادو شويو بې باوريو په اړه يو څه تم شو ، بيا يې پر عواملو وغږېږو او په پايله کې به يې وتونلارې او حلچارې وڅېړو.

۱- يو پر بل بې باوري

د قانون کمزورې واکمني، د ټولنيزو اخلاقو په وړاندې بې پروايي، د عقيدوي ارزښتونو تتبدل او د شديد فقر له امله د چل، دوکې او درغلۍ زياتېدل افراد يو پر بل بې باوره کوي. له ټوپک سره ملګرتيا انسان خشن کوي او خشونت د عاطفې له منځه

وړونکی دی، خشونت او بې عاطفي توب د انسانانو باور وژني. او موږ په تېرو دیرشو کلونو کې دغه ټولې تشې تجربه کړې ځکه خو یو پر بل بې باوره یو. د ټولنې د غړیو ترمنځ یو پر بل بې باوري او نه اعتماد د ګڼو ټولنیزو پراختیایي او پرمختیایي بهیرونو خنډ ګرځي.

موږ ولې یو عادي شی هم چې اخلو په لسو دوکانونو کې یې بیه کوو؟ ولې کله چې ختېګر کور ته بیایو سل ځلې قسمونه ورکوو چې سمنټ سم وکاروي او کور راته خراب نه کړي، او ولې کله چې یوه وزارت ته په ډېر یو کوچني کار پسې ځو هم څو کسه دوستانو ته مراجعه کوو ،چې که څوک هلته پېژني نو یو سفارش دې راته وکړي؟ او ولې کله چې له چا سره د سیاست یا دولت په اړه خبرې کوو ویرېږو چې د استخباراتو یا بهرنیو ایجنسیو اجنټ او مخبر نه وي؟

دا ځکه چې داسې تېر ایستنې او تېروتنې مو لیدلي یا ډېرې اوریدلې دي.

زموږ د ملت او هېواد سیاسي دښمنانو او د سیمې استخباراتو له پخوا څخه آن د انقلابونو له پیل څخه غوښتل چې خلک یو پر بل بې اعتماده او بې باوره کړي، ځکه په داسې حالت کې دوی ښه نفوذ کولای شو ،چې د افغانستان په وړاندې خپل زهر وکاروي.

۲.پر حکومتونو او دولتي بنسټونو بې باوري

د ټول کړکېچ په بهیر کې موږ ملي حکومتونه او د خلکو د مستقیمې ارادې پر بنسټ رامنځ ته شوي حکومتونه لږ درلودل، پر حکومتي څوکیو داسې کسانو خیټې اچولې وې چې د هغه منصب مسلکي توان یې نه درلوده، له جبهې راغلی و او پر څوکۍ پروت و، ځکه یې د خپلې مسلکي ناپوهۍ او بې سوادۍ لپاره خلکو ته دروغ ویل، او دروغ د بې باورۍ لومړی لامل دی.

بیا هم د قانون کمزورې واکمنۍ فساد او ناوړه ګټې اخیستنې ته لاره هواروله، دې لوبې اداري او کاري تقوا ووژله ،د کاري تقوا نشتوالي ملت په حکومت بې باوره کړ.

ډېر ځله تر انقلابونو وروسته حکومتونه د پردیو تر اغیز لاندې یا یې مخامخ ګوډاګیان وو، چې خلک پر داسې حکومتونو باور نه کوي، تردې بریده چې دغو حکومتونو دا کفایت هم نه درلوده چې بهرنیو ته خپله غاړه ایښوونه له ملي ګټو سره موازي او برابره وښیي او خلکو ته د خپل مجبوریت په اړه قناعت ورکړي، دا کار سیاسي شهامت غواړي، خو ډېر ځله زموږ په واکمنیو کې همدا شهامت هم نه و. زموږ له حکومتونو څخه دروغ هم ویل کېدل او کله کله به دا دروغ ښکروړ شول چې خلکو به ورپورې خندل.

بهرنیو دښمنانو به هم د حکومتونو په اړه ډول ډول آوازې او شایعې خورولې، دوی به دولتي چارواکي په ببلابېلو استخباراتي کړیو پورې اړوند ګڼل او هغوی به یې د ګوډاګي او جاسوس په نومونو یادول، په دې کې به پاک او ملي شخصیتونه او بې ګناه څېرې هم بدنامه شوې او د خلکو به له ټولو دولتي چارواکو زړه بد شو.

بله مسئله دا وه چې د انقلابونو په بهیر کې ټولو حکومتونو په کوردننه دښمنان درلودل دا هسې سیاسي اپوزیشن نه وو، چې د اصلاحي نیوکو او انتقادونو له لارې دې خپل رقابت ترسره کړي، دا ډېر ځله وسله وال دښمنان وو، چې د حکومتونو پر ضد یې له هېڅ ډول پروپاګند او تخریب څخه ډډه نه کوله، دحکومتونو کمزورۍ دریځ او د دښمنانو زورور تخریب خلک پر حکومتونو بې باوره کول، او دا تکرار د ټولنیز عادت لامل شو، تردې بریده ، چې خلک هومره بې باوره او بدبینه شول چې خدای خبر پر ښو ، سالمو او ملي حکومتونو به هم ژر باور وکړي، حکومتونو به چې د خلکو بې باوري لیده پر ځان به وویریدل او د ځان ساتلو لپاره به یې داسې ناسم تدابیر ونیول چې د ځان او خلکو ترمنځ به یې فاصله نوره هم په لوی لاس ډېره کړه باډیګاراډان به ډېر شول، چکونه او سیمتي دیوالونه به لا لوړ شول او په پایله کې به حکومتونه د دیوالونو ترمنځ داسې حبس شول چې خلکو به دا هېره کړه چې دوی هم حکومتونه لري که نه؟

ددوه اړخیزې بې باورۍ یو لامل دا و، چې حکومتونه د خلکو منځ ته نه ورتلل او بیل پراته ټاپو ګان وو ، لکه د شیشکو او اراوو تشې کلاوې چې هم له ځانه ویریدل او هم له خلکو.

دې ټولو پېښو به پر حکومتونو بې باوري دومره ډېره کړه، چې خلکو به د حکومت د بديل په لټه کې شول، يا به يې خپلو دوديزو موسسو لکه جرګو مرکو ته مخه کړه يا به د وسلوالو دښمنانو لمنې ته ورغورځېدل، او دا هغه څه و، چې موږ په تېرو درېيو لسيزو کې څو ځله تجربه کړل.

۳.پر اصطلاحاتو، ارمانونو، ايډيولوژيو او مبارزو بې باوري

هر ملي سمون او هر ټولنيز بدلون د يوې مودې هلو ځلو او مبارزو په نتيجه کې را منځ ته کېږي دا مبارزې به يو شوک کوي او د شوک به يو خوځښت، جوړښت او بنسټ لري حزب، ايډيالي وضعيت، سياسي ارمان او د بدلون لپاره عامه کړنلاره او تګلاره هغه څه دي، چې د هر اوښتون او سمون لپاره بايد خلکو ته ارائيه شي. د ډيموکراسۍ له لسيزې را په دې خوا د افغانستان خلکو داسې مسايل اوريدل، خو توده لوبه يې له پنځوسمو کلونو را په دې خوا کله چې پاچاهي په بل مخ واوښته، را پيل شوه. د ګوندونو، تنظيمونو،حرکتونو او جنبشوونو جارچيانو او ډنډورچيانو خلک خپلو خوځښتونو ته را بلل او ډېر ځله له بهر څخه راغلي اصطلاحات يې پر هغوی ورشيندل، هغه کړنلارې او تګلارې، چې پخپله هم ډېر نه پرې پوهېدل او کوم نيمه باسواده ملګري يې له بهرنيو ژبو څخه راژباړلي وې د خلکو مخ ته اينبودلي خو وعدې ډېرې ګرمې وې، کور، ډوډۍ، کالي، د اسلامي حکومت ټينګښت خلکو ته دحقونو ورکول، برابري، آزادي، ديموکراسي، شرعي نظام او ...

له دې کريغو او وعدو سره سم لومړنۍ وينې هم وبهيدې او دا لوبه دومره توده شوه چې ټول ارمانونه، ايډيالونه، ايزمونه، ګوندونه، کړنلارې او تګلارې تر وينو لاندې ډوبې شوې، او د ګڼو ډنډورچيانو او جارچيانو لاسونه تر اورږو او خولې يې تر غوږو پورې په وينو سرې شوې. د ايزمونو او حزبونو، تنظيمونو او ايډيالونو لوبو سره سم افغانانو مرګ، ورانې، دربدري او بې عزتي وليده او همدا کافي وه ،چې خلک دې پردې اصطلاحاتو اومفکورو بې اعتماده شي.تاريخ او د خلکو عامه ذهنيت دې ته نه ګورې چې دې سياسي ډنډورچيانو څه نيت درلوده، بلکې قضاوت پردې کوې، چې دوی څه وکړل؟!

۴.پر ځان بې باوري

د ټولنیزې بې باورۍ تداوم په فرد کې ډول ډول بې اعتمادۍ رامنځ ته کوي، دا بې اعتمادۍ د حالت له بدلون څخه را پیل کېږي. ځوان نسل فکر کوی ،چې له بدمرغۍ څخه د راوتلو لپاره کومه ممکنه لاره نشته نو ښایي ځان آرام ونیسي او یوازې د سربچ ساتلو لپاره فکر وکړي. څوک چې هڅه کوي بل ملګرې ومومي او دخلکو د ژغورلو مسئله وروسره مطرح کړي ناڅاپه یې وار له مخه د ځان ناکامۍ ته پام اوړي:

- څوک به پر ما باور وکړي؟

- او زه څنګه باید پر چا باور وکړم؟

- څوک به پر موږ باور وکړي؟

- او آیا د وطن ازلي او ابدي بدمرغه نه دی؟ نو ولې خوشې خواري وکړو؟

- آیا که زه څه وکړم د ګاونډیو استخبارات به مې ژوندی پریږدي؟

- ایا دا اختاپوتي او مافیایي حکومتونه به زما خبرې ته غوږ کېږدي؟

او داسې نورې سلګونه پوښتنې د هغه چا په ذهن کې وار له مخه را شنې کېږي چې غواړي د افغانستان او افغانانو لپاره کوم څه وکړي، راشنې شوې پوښتنې شاخ او پنجه کوي او بلاخره یې له ارادې او ذهن څخه را تاوېږي، له رواني پلوه پر شرایطو او هېواد ټولیزه بې اعتمادي موږ د ځان اسیرانوي او په ځان کې مو وژني یا مو د شدیدې وګړوالۍ (فردیت) Individualism په لوري ورټیل وهي.

دا ډول پر ځان بې باوري ګڼ هغه استعدادونه او فکرونه وژني چې یو وګړی یې د ټولنې او هېواد په اړه درلودلای شي.

ملي بې باوري له کومه راغله؟

د جګړې اروا پوهنه – ټولنپوهنه دا د اوږدې مودې جګړې یو له بدو میراثونو څخه ګڼل کېږي. په تېره بیا د افغاني جګړې، چې له بده مرغه له پېله تر پایه د استخباراتو جګړه وه او ده او بلا ورځ یې لوبغاړي او لوبچاري پردي خو لوبغاړي یې افغانان وو، ځکه خو افغانان وژل کېدل ددې لپاره چې نور بچ پاتې شي.

په دېرش کلنه جګړه کې ګاونډیو او زبرځواکونو د خپلو ګټو د خوندي کولو لپاره افغانان جنګول او ددې لپاره چې دغه سولوونکې جګړه اوږده شي له ګڼو استخباراتي او تورو سیاسي لوبو او چلونو څخه یې کار اخیسته. یوه لویه لوبه او دسیسه یې د افغانستان د خلکو ترمنځ د بې باورۍ خپرول او عامول و، د انګریزی ښکېلاک دا شعار خو زوړ دی چې «تفرقه واچوه، حکومت وکړه!» ددې تفرقې لپاره باید د بې باورۍ فضا پر ټول ملت خوره شوې وای. د استخباراتو په شیطاني علم کې ګڼ داسې میتودونه شته چې څنګه خلک په ببلا ببلو ډلو وویشئ او بیا یې سره وجنګوئ، داسې چلونه په بې وزله، وروسته پاتې او د ټېټ سیاسي شعور والا ټولنو کې ډېر کاري او اغېزمن وي، څوک کافر، څوک افراطي څوک دا او څوک هغه، دا په KGB پورې وتړه هغه بل په CIA پورې او که نه د ګاونډیو استخبارات خو نغداو اسانه دي. نن د هغې ښځې کیسه عامه کړه چې خره شوې ده، سبا ته د لشمک آوازه ګډه کړه، بله ورځ په بادرنګو کې زهر پیچکاري کړه، نن په معصومو نجونو تیزاب وشینده، سبا ته د سوداګرو بچې وتښتوه، بله ورځ د ماشومانو بډوډې خرڅ کړه ... او په دې او هغه افغاني خبرې پسې نغارې وډنګوه. بس داسې لوبې ډېرې وشوې او خلک یې د هر چا او هر څه په وړاندې بې اعتباره، بې اعتماده او بې باوره کړل. د استخباراتو او سیاسي لوبو تر څنګ جګړې، شدیدې لوږې اومعنوي فقر د ټولنې اخلاقي معیارونه، عقاید او معنویت هم کلک وځپل. ډېر ځله یوشمېر کسانو دیوي مړۍ ډوډۍ لپاره الهي ډار، د وجدان حکم او اخلاق تر پښو لاندې کول کله کله خلکو له ځان سره فکر کاوه چې: «ګوره پلاني د اسلام او ایمان چیغې ډېرې وهې خو انسانان ډېر آسانه وژني، دا ولې؟» دځینې مذهبي مشرانو اعمالو خلکو ته ګڼې عقیدوي پوښتنې پیدا کولې. هغه چې په وچه ګیډه وسله پورته کړې وه اوس په دوبۍ او لندن کې بلډنګونه لري او د نړۍ بانکونه یې له پیسو چوي، نو ګواکې غلا، جنایت، حرام خوړل او ظلم کول روا دي؟؟

که نه دي روا ،نو ولې يې دا یا هغه سیاسي او مذهبي مشر کوي.

هغه چې د سیاسي تقوا، او وطندوستۍ ناري وهي هغه هم غلا کوي نو دا څنګه ده؟ بس دې مسایلو دخلکو باورونه وځپل اوچې تردې وروسته ورته د معنویاتو او ارزښتونو، ښېرو، مبارزو، ارمانونو او ایډیالونو نوم واخلې، يو ترخه موسکا وکړي او په بې صبرۍ سره درنه وغواړي چې خپل کار ته يې پرېږدې.

حل لارې:

د ویښتیا او روښانتیا پړاوونه په کلکه د راغلې بې باورۍ له منځه وړو ته اړتیا لري.

تر هر څه وړاندې ښايي داسې مسلکي ارګانونه رامنځ ته شي چې د بې باورۍ د رامنځ ته کولو لپاره د دښمنو دسیسې وپېژني او د شنډولو میکانیزمونه يې رامنځ ته کړای شي.

حکومت باید د خلکو منځ ته ورننوځي او ځان دا غزيوله جېلونو څخه خلاص کړي.

مطبوعات او فرهنګي مرکزونه کولای شي په دې برخه کې داسې تبلیغاتي پروګرامونه جوړ کړي چې د افغانانو ترمنځ باور او اتکا ډېره کړي.

حکومت او نور دولتي موسسات ښايي څو کاله پرله پسې د خپلو چارو داسې تبلیغاتي کمپاینونه عملي کړي چې ریښتني وي او کړای شي پر حکومت دخلکو اعتماد بیا ورغوي. دا کمپاینونه ،نه ښايي دروغجن او تېرا ایستونکي اوسي.

ګوندونه او د مدني ټولنې غړې موسسې کولای شي د ټولنیزې اصلاح داسې پروګرامونه ولري چې بې باورۍ را کمې کړي.

با اعتباره او محبوب ملي شخصیتونه، او په دوديز ډول د جرګو – مرکو قومي مشران هم هغه کسان دي چې کولای شي دا چاره چټکه کړي.

خو تر ټولو اساسي او غوره ځای يې ښوونځي او پوهنځي دي.

د پوهنې نصاب باید ملی باور وروزي او راتلونکی نسل د بې باورۍ له مهلکې ټولنیزې ناروغۍ څخه وژغوري.

حکومتونه ښایي د بې باورۍ له ټولو مواردو څخه ښننه وغواړي او د سیاسي عذر غوښتنې شهامت ولري، دا شهامت او عادت د باور او سیاسي صداقت فرهنګ پیاوړی کوي.

دیني علما ښایي د اسلام په سپیڅلي دین کې د ټولنیزې اصلاح د اوامرو د علمي تفسیر په دودولو سره خلک هغه اعتقادي بنسټونو ته متوجه کړي، چې تقوا او یو پر بل باور زیاتولای شي. ځکه له اخلاقي، عقیدوي او قانوني اړخه د هر هغه عمل ممنوعیت لازم دی چې ملي بې باوري رامنځ ته کولای شي.

د بې باورۍ د عواملو د کمزوري کولو لپاره د عقیدوي بنسټونو اخلاقو او قانون پیاوړي کول پکار دي. ځکه د عقیدې، اخلاقو او قانون په چوکاټ کې انسانان خپل ټولنیز او فردي اعمال کنټرولوي، او د شخصیت حق او مسؤلیت د ځان، بل او ټولنې په وړاندې تنظیموي، که دغه اړیکې منظمې او معقولې وي، باور او اعتماد رامنځ ته کیږي.

هوښیار حکومتونه د ټولنپوهنې پر معیارونو ولاړ بنسټونه او فکري مرکزونه جوړوي چې دغه هر څه تنظیم کړي.

موږ په افغانستان کې هوښیار حکومتونه، د ملي باور د پیاوړي کولو لپاره مسلکي بنسټونه او ډېر کار ته اړتیا لرو، چې له دغې ټولیزې سترې بدمرغۍ څخه ځان وژغورو.

په همدې هیله

موږ او دیموکراسی

دیموکراسي ښه ده که بده؟ موږ يې غواړو که نه؟ او که نه يې غواړو نو د خپلو حقونو د تثبيت او حکومتونو د جوړولو لپاره بايد څه وکړو؟

څو لسيزې کېږي چې کمبخته ديموکراسي په افغانستان کې سرګردانه ده، کله له کفر سره معادل ګڼل کېږي او کله هم د ملي ستونزې د حل يوازينۍ لاره بلل کېږي. ځينو افغانانو ته ديموکراسي يو شی، يو سړی يا يو ماشين ښکاري چې بايد له لويديځه راوړل شي. ځينې نور يې د کفارو د جاسوسانو چل ګڼي چې په نباتي غوړيو کې د خوګ له وازدې سره ګډه شوې وي او يا يې په مشکي صابون کې زموږ د ايمان د زيانمنولو لپاره رالېږلې وي. يوازې نالوستي افغانان نه دي، چې له ديموکراسۍ څخه داسې تعبيرونه لري، بلکې لوستي، په اصطلاح روښانفکران او آن له لويديځه راستانه شوي افغانان هم تردې لا خندوونکي تعبيرونه لري. دا ډله افغانان درې ډوله تيروتنې لري، لومړۍ ډله چې ويني کټ مټ د لويديځ ټيپ ديموکراسۍ ټولې ښېګڼې نه شته له يو ډول کولتوري ټکان Cultural Shock سره مخامخېږي. زما يو ښاغلی لويديځميشتی دوست يوځل په دې عصباني و، چې پلانکي تنظيمي مشر ولې د يوه ژورناليست پر هرومرو نيولو او جزا ورکولو ټينګار کاوه، چې دغه مشر ته يې جنايتکار او وژونکی ويلي و، زما د لويديځميشتي دوست عصبانيت په دې کې و، چې که دا ژورناليست ونيول شي نو د بيان آزادی او ديموکراسي به څنګه شي؟

بله ډله فکر کوي چې له روان کړکيچ څخه د وتلو لاره داده چې ديموکراتيک شرايط رامنځ ته شي او آن وسله وال ايډيولوژيک او مذهبي مخالفين هم په دې پروسه کې را ګډ کړای شي، وايي «زه دې په مسلمانۍ کې شک لرم ته راته مريدان نيسې». دا ښاغلي دې ساده پوښتنې ته ځواب نه لري چې دا کار به کوي څوک؟

درېيمه ډله چې د ديموکراسۍ له پلي کولو ناهيلي دي وايي : په افغانستان کې ديموکراسي ميموکراسي نه چلېږي بايد نورې لارې ولټول شي،خو عجيبه ده چې دوی هم د بلې لارې تعريف او پېژندنه، نه لري او هسې په هوا کې تورې وهي.

نو دا د دیموکراسۍ هیولا څه ده؟

د دیموکراسۍ ساده مفهوم ولسواکي ده. ځینو بلاغتپوهانو یې پېژندنه داسې هم کړې چې: د خلکو لپاره پر خلکو دخلکو حکومت ته وایي، مانا دا چې د خلکو د حقونو د تأمین او د ژوند د ښېګڼې لپاره د خلکو د داسې استازي حاکمیت جوړول چې خلک یې په ټاکلو کې ونډه ولري او هر وګړی په کې خپل حق ته ورسیږي. په دې توګه وینو ،چې دغه په شا راوړې بلا دومره هم پردۍ نه ده چې ویې نه شو پېژندلی.

ولسواکي د افغانستان سیاست ته هغه وخت ورګډه شوه چې په دیارلس سوه څلویښتمو کلونو کې د شاهي زماني اساسي قانون ګوندونو ،ملي شورا او سیاسي فعالیت ته د راتلو لاره هواره کړه، دې لسیزې ته د افغانستان په اوسمهالي تاریخ کې د دیموکراسۍ لسیزه هم وایي، دا په افغانستان کې د دیموکراسۍ د ناویتوب دوره وه او ښایي تر اوسه یې په دې هېواد کې د ژوند تر ټولو ښې شیبې ورځې هماغه وې، له جمهوریت سره دغه ناپېغله شوې ناوې بوډۍ شوه، او د ثور له بدلون سره ترۍ تمه شوه.

د بن له پریکړو وروسته یې یو ځل بیا له چادرۍ څخه سر راویوست خو دا ځل یې بل ډول نخرې کولې، چې ددې وطن خلک ورسره ډېر نه وبلد.

داځل دولسواکۍ اسپه موږ د لکۍ له خوا قیضه کړه، داسې چې د لویدیځوالو په تور دروبې کې مو وغوښتل چې اول مطلقه دیموکراسي راولو او بیا ورته ټولنیز – فرهنګي او اقتصادي شرایط آماده کړو، هماغه وو چې هم یې خپل سر وخوړ او هم زموږ.

افغانستان، چې هسې هم د سیاسي اصطلاحاتو د شرمیدلو ځای و تر کمونیزم، لیبرالیزم، سیاسي اسلام او ... ایزم... ایزم وروسته ، دادی دیموکراسي هم خپل حالت ته په اوبو کې خوله شوه.

ولسواکي هغومره پیچلې بلا هم نه ده چې موږ دې یې ونه شو پېژندلای، د اقتصادي فرهنګي او ټولنیزو مساعدو شرایطو په بستر کې د قانون حاکمیت او د انساني حقونو خوندیتوب دی، داسې چې انسانان د ژوند ، بیان او دانتخاب آزادي ولري او وکړای

شي د خپل سیاسي برخلیک په ټاکلو کې ځان شریک وګڼي. په دې کې هم شک نشته چې د ټولنو له عقیدوي – فرهنګي ارزښتونو سره سم د دیموکراسۍ ځینې شرایط بدلیدای شي، مانا دا چې ولسواکي هغه ډول چې په یوه اروپایي یا نا اسلامي ټولنه کې حدود او صغور لري لازمه نه ده ،چې په یوه اسلامي ټولنه کې دې هم ولري. مثلاً که په یوه اسلامي ټولنه کې یو وګړی وغواړي د روژې په مبارکه میاشت کې د خلکو ترمنځ روژه وخوري او ووایي چې ګواکې دیموکراسي ده، حق لرم! دده دغه ادعا سمه نه ده. ځکه ده ،ددغې ټولنې حاکم قانون تر پښو لاندې کړی او په حقیقت کې دده دغه ناقانونه کار ټولنیز نظم ګډوډ کړی دی. او په دې توګه دده همدا عمل هم د ولسواکۍ پر ضد عمل دی. له دې کوچنې مثال څخه ښکاري چې د لنډپاریو وګړیو له نظره د حاکمو اخلاقو او قوانینو تر پښو لاندې کول، انارشۍ ته لاره هوارول او بیا دې ته د دیموکراسۍ ویل یو ناسم او د ولسواکۍ ضد کار دی.

د همدې لپاره ښایي هره ټولنه د خپلو فرهنګي – عقیدوي او ټولنیزو – دودیزو ارزښتونو مطابق خپله ولسواکي را جوړه کړي.

ما پخوا هم دا مثال څو ځله ویلی و، چې دیموکراسي د کرسمس ونه نه ده، چې موږ دې یې د امریکا یا اروپا له کوم ځنګله څخه راوباسو او دلته د کابل په سیاسي پارک کې یې کینوو او بیا دی تمه ولرو چې راشنه شي او همدا سبا دې یې تر سیوري لاندې کینو.

دا بیخي ناسمه تمه ده. ددې پرځای موږ ښایي د افغاني ولسواکۍ هغه زړی د افغانستان په پسته شوې خاوره کې وکرو، چې ددې ولس له عقیدو، باورونو، ارزښتونو او دودونو څخه اوبه وڅښي او ددې هېواد له شرایطو څخه ساه واخلي، ورو- ورو بیخ ونیسي، را لویه شي او بلاخره داسې ستره ولسواکۍ رامنځ ته کړي، چې بیا یې نه د لویدیځ د کپیتالیزم توپان راچپه کړای شي او نه هم د ختیځ د سوسیالیزم سیلاو.

له کومه ځایه یې را پیل کړو؟

لومړی دې ته اړتیا ده چې له روان بحران څخه ووځو.

تر کړکېچ راوتې ټولنې لا هم د کړکېچ د دورې یو شمېر میراثونه له ځانه سره لري، موږ کورنۍ جګړه تېره کړې ده او له دې جګړې څخه ډېرې ډلې، وګړي او ډېرګړي را پاتې دي چې قانون ماتوي او ټولنیز نظم ګډود وي. د لویدیځ ټیپ په دیموکراسۍ کې دغه وګړي او ډېرګړي د قانون حاکمیت ته غاړه نه ږدي، دوی فکر کوي چې که قانون حاکم شو او نظم راغی نو له دوی څخه به یې د تېرو جنایتونو پوښتنه وشي، ځکه خو د خپلې بقا لپاره هم د دیموکراسۍ په بالاپوش کې انارشي غواړي. نو د همدې لپاره لومړنی ګام د داسې یوه عادل او قهار حاکمیت رامنځ ته کول دي، چې په هر قیمت د قانون حاکمیت پلی کړي.

تردې وروسته د اقتصادي – فرهنګي بستر هوارول دي. د وینښتیا او روښانتیا په پړاو کې باید ټولو خلکو ته افغاني ولسواکي ور وپېژندل شي، د هغې ښېګڼې او اړتیاوې د عامه پوهاوې د یوه ملي پروګرام په ترڅ کې معرفي شي.

خلک ښایي دا احساس کړي چې د نس مړولو لپاره له قانون ماتولو او جرم کولو پرته نورې لارې هم شته.

زما یو ښه دوست دی، ښه سیاسي نظریات لري، خدای دې یې مل شي، یوه ورځ مو په ولسواکۍ خبرې کولې او په اوسنیو شرایطو کې مو د ولسواکۍ د ټولو اصولو پر حاکمیت فکر کاوه، هغه مثال را کړ: ((فکر وکړه چې څوک ډېر سخت ټپي دی، کولمې یې راوتلې، یو لاس او یوه پښه یې پرې شوې، په بدن هم ډېر سوری سیوری دی او وینه هم په شدت ورڅخه روانه ده خو ښاغلی جراح ډاکتر یې پر مخ د یو کوچنې پټ زخم پر تداوۍ اخته دی او په ډېر دقت هغه پانسمان کوي، له جراح څخه که پوښتنه وکړې، چې ولې یوازې پردې کوچنې ټپ وخت تیروې؟ نو درته وبه وایي:

ته ودرېږه چې دا بیا په راتلونکي کې داغ نه شي او خدای مه کړه د ناروغ ښکلا ته یې زیان ونه رسېږي(!)

زموږ جراح هم په همداسې ښکلاییز کار اخته دی او د افغانستان ټپي بدن وینه ضایع کوي)) زما د دوست له نظره لویدیځ ټیپ دیموکراسي د هماغه ښکلاییز ټپ غمخوري ده. موږ باید اول افغانستان وژغورو او ویې ساتو چې بیا په کې ولسواکي راوستلای شو.

یوه بله علمي معادله:

که په یوه ټولنه، هېواد او ولس کې کړکېچ د ولسواکۍ د نشتوالي له امله رامنځ ته شوی وي نو هلته ښایي ټولې سیاسي هڅې ددې لپاره ځانګړې شي، چې ولسواکي ټینګه او کړکېچ حل کړای شي، خو که په یوه ټولنه کې د بحران لاملونه نور وي مثلاً بې امنیتي، لوږه، د قانون نشتوالی یا کمزوری حاکمیت، ادراي فساد، د جنایتکارانو او پوځي ډلو خپلسري، د کاونډیو لاس وهنې او نور ،چې آن ولسواکي هم، دهمدې عواملو له کبله نه شي تامیندای بیا نو ښایي نورې حلچارې وپلټل شي. موږ په همداسې یوه سیاسي چاپېریال کې یو، قانونواکي تر ولسواکي مخکې اړتیا ده ځکه امنیت، اقتصادي وده، د قانون واکمني، اصلاحات او د فرهنګي سطحې لوړوالی (لوړ عامه شعور) د ولسواکي د ټینګېدو اسباب دي. ځینې ښاغلي به ادعا کوي چې دا هر څه له ولسواکۍ پرته نه شي ترسره کېدای، خبره بیا د چرګۍ او هګۍ ده، مګر زه داسې فکر نه کوم.

د افغانستان لپاره یو ځواکمن، ملي او عادل قاطع حکومت په کار دی چې ثبات ټینګول، اقتصادي وده، ټولنیز عدالت او د ویښتیا او روښانتیا پراوونه ترسره کول یې لومړۍ دندې وي، که څه هم د لویدیزې دیموکراسۍ له ټولو فروعاتو او څانګیزو ژمنو سره سم نه وي جوړ شوی، همدا حکومت کولای شي موږ دې ته ور نږدې کړي چې د دیموکراسۍ زړې وکړو.

ددې نظر مخالفین به وایي چې سیاسي نظم د حاکمیت مشروعیت او پر کړنو باندې دایمي نظارت او حساب غوښتنې ته اړتیا لري، کوم چې د ولسواکۍ هڅبندي جوړوي. هو ، همداسې ده زه تر بشپړې ولسواکۍ مخکې یوه قانونواکه جمهوریت ته اړتیا وینم. په جمهوریت کې د قانونواکۍ پړاو همداسې راځي؛ حاکمیت د ټولټاکنو له لارې خپل مشروعیت ترلاسه کوي، دنظارت، قانون جوړونې، او حساب غوښتنې لپاره ملي شورا شته، افغانستان دا مزل وهلی دی خو پاملرنه دې ته په کار ده چې اول یو ملي – ژمن او کاری حاکمیت رامنځ ته شي او بیا همداسې حاکمیت ته ډېر صلاحیت او واک ورکړل شي چې په هېواد کې د قانون واکمني او نظم راولي.دبشپړې ولسواکۍ له شرایطو سره ددې دورې یو تفاوت د واک په مرکزونو کې دی . دجمهوریت په دې پړاو کې حاکمه هیئت ډیر واکونه لري او دوروستیو پریکړو صدور او اجرا کول د حکومت په لاس کې وي.

ښایي حاکمه هیئت له دغه واک څخه د ناسمې کارونې تمایل ولري، خو که مدني ټولنه او پارلمان ،یوازې او یوازې د ملي ګټو لپاره ،ځواکمن نظارت او څارنه وکړي، حاکمه هیئت ورانی نه شي کولای.که څه هم په دې حالت کې مقننه ځواک دحکومت دراپرځولو او یا بدلون صلاحیت نه لري، ، له بده مرغه په افغانستان کې د نظارت او څارنې سیاسي پروسه هم د حاکمه هیئت د را پرځولو او ځان حاکمیت ته د رسولو یا مطرح کولو تر بریده پېژندل شوې ده، بیا هم له سیاسي نوموونو څخه د بې خبرۍ ستونزه !

له دې څخه څه پایله اخلو؟

موږ ښایي ولسواکۍ ته د ورننوتلو پر درشل پښه کېږدو ، او بام ته د ورټوپ وهلو هوس له سره وباسو.

موږ یوې قهارې خو عادلې قانونواکۍ ته اړتیا لرو ، چې ثبات، سمسمکي، اقتصادي پرمختګ او ولسواکۍ ته د ور رسیدو پړاو بشپړ کړي. د ویښتیا او روښانتیا پړاونه په علمي – ټولنپوهنیزو آرونو عملي کړي، د تېپي افغانستان د وینې بهیدو سوري بند کړي او ورویې تړي، د ښکلا لپاره به یې وروسته هڅې پیل کړو.

دغه قهاره قانونواکي باید د خلکو د ارادې پربنسټ رامنځ ته شوې وي او مشروعیت ولري، خو د ملي اجرأتو بشپړ واک ورسره وي.

په همدې پړاو کې ښایي د ولسواکۍ متې هم ورو ورو وکرل شي مانا دا چې سراسري او له مانا سره سم سیاسي ګوندونه رامنځ ته کړو. له ځواکمنو ګوندونو پرته ولسواکي پر ولسواکۍ پورې خندل دي. له ولسواکۍ سره همزولي ګوندونه به لکه جوړه ماشومان سره را لوی شي او د قانونواکۍ تر سیوري لاندې به وده وکړي چې ګوندې په راتلونکې کې د یوې ځوانې افغاني ولسواکۍ په راتلو له دې بدمرغیو وژغورل شو.

په همدې هیله

د ښار او کلي جګړه

داخبره ډېره شاربل شوې ده، چې د افغانستان اوږدو بدمرغیو او کړکېچونو ګڼ اړخونو درلودل او لري يې ؛ نړيوال لاملونه، سيمه ييز هغه او په کور دننه عوامل. يو شمېر سترګور او ځير کتونکي فکر کوي ،چې د افغانستان دننه هم د څو نسلونو يا ټولنپوړونو (اجتماعي اقشارو) او انددودونو ترمنځ پټه جګړه روانه ده. ددې جګړې يوه درنه برخه د کلي او ښار ترمنځ جګړه ده.

موږ سرشمېرنې نه لرو چې خبر مو کړي؛ څومره افغانان په کليو او څومره په ښارونو کې اوسي له انقلابونو څخه را په دې خوا ښارونو ته د کليوالو را ننوتلو دا محاسبه نوره هم سخته کړې ده، له جګړو، وزګارۍ او ناامنۍ څخه په تېښته کليوال ښارونو ته ورننوځي او هلته پرته له دې، چې له امکاناتو، اسانتياوو، روزګار او پېسو څخه د ښارونو تشې ګيډې په خلکو وپړسوي بله ګټه نه کوي. ډېر ځله په روزګار پسې سترې کليوال ښار ته راشي او ددې پر ځای چې کار ومومي د ښاري کاريکاتور له ګډوډۍ اوتمسخر څخه په زړه مات شي يا د ښار په کرکجنو دوړو او لوګيو کې ورک شي او خپله کليواله پېژندپانه (هويت) هم ورک کړي او يا خو په مات زړه بېرته کلي ته ورستون شي. موږ ښارونه نه لرو د ښارونو کاريکاتور لرو. ښارونه يوازې د خلکو ګڼې ګونې او د موټرو ډېروالي ته نه وايي، ښار د يوه ځانګړي فرهنګ لرونکي ټولنځای ته وايي چې د مدني ارزښتونو تر څنګ د ژوند د مادي اسانتياوو لپاره هم امکانات ولري، د افغانستان ښارونو په انقلابونو کې د مدني فرهنګونو او ارزښتونو د له لاسه ورکولو ترڅنګ د مادي اسانتياوو بنستونه هم له لاسه ورکړل، يوازې کابل ته همدا څو مياشتې مخکې له بل هېواده خيراتي برېښنا را ورسيده، سرکونه يې همدا اوس هم د ډبر پېر (عصر حجر) د زماني دي، عامه ترانسپورت نه لري او ژمی د ختو او اوړی د دوړو له برکته پېژندل کېږي . يو عجيبه خبره خو داده چې د افغانستان هېڅ ښار د کاناليزشن سيستم نه لري، پارکونه او پارکينګونه نه پېژني.

خو د همداسې عجيبو ښارونو اوسيدونکي د ښاري اکټونو پوره شوقيان دي او کليوالو ته اوس هم په اصطلاح (اطرافي) وايي.

تاسو به اوريدلي وي ،چې: « افغانستان يو کرنيز هېواد دی.» دغه غونډله دا مانا لري چې زموږ ملي اقتصاد پر کرنه ولاړ دی، او دا به هم منئ چې کرنه په کليو کې کېږي، نو ددې منطقي پايله دا راوځي چې موږ افغانان د کليوالو له خيراته روزي خورو، خو له هغوی سره مو چلند بيا هم عجيب دی.اوس راځم د ستونزې پېژندلو ته:

لانجه زړه ده، په پاچاهي زمانه کې څو سرداران او لويې کورنۍ پر ښارونو حاکمې وې او پاتې کليوالو د درېيمه درجه اوسيدونکو (اتباعو) حيثيت درلوده. زاړه توپيرونه او عقدې له هماغه ځايه را پيل شوې، تاسو « د کونډې زوی» سريال بيا وګورئ د افغانستان د کليو او ښارونو د توپېرونو تراژيکه کوميډي ده، ښار يعنې غولوونکی هېولا، د چل، د روهي او هوسونو بازار او کلی د ساده توب او بې خبرۍ سيمه.د پخوانيو د ژوند تفاوت د اکثريت کليوالو زړونه له ښارونو خپه کړي وو، ليدل يې چې لاسونه دده تناکې دي، خو په غنمو يې د ښاري بادار په کور کې کېک پخيږي . د پاچاهي په کلونو کې چې د ديموکراسۍ نغاره وډنګېده او ګوندونه راشنه شول او بيا پسې سره شول ،نو د ګوندونو يو شمېر هوښيار چلوونکي او يا هم د هغوی بهرني انډيوالان په افغانستان کې د کليو او ښارونو ترمنځ توپېرونو او پټو ټولنيزو غوټو (عقدو) ته متوجه شول او پسې راوايې خيسته ، چې د کليوالو له پاکو احساساتو او صداقت څخه د خپلو ګوندونو د پړسولو او چلولو لپاره ګټه واخلي کيڼ لاسيو د خان، ملک ، بزګر او کرګرد پرولتري مبارزو شعارونه را پورته کړل، د زبېښاک (استثمار) سورې يې پيل کړې او د بزګري پاڅون په نامه يې د کليوالو بريتونه ورغټ کړل او چې راووتل نو لومړی يرغل يې پر ښارونو و ، ښي لاسو چې وليدل لوبه ګرمه ده د کفر ، الحاداو کمونيزم مسئله يې را توده کړه او د خپلو سياسي مخالفينو پر ضد يې په همدې ساده وو، خو صادقو کليوالو کې سنګر ونيوه، بس ډزې پيل شوې، اول د شعارونوډزې، وروسته د ټوپکو او بيا د توپونو ... ښارونه د اشرافو، حکومتيانو، ګوندېانو او تنظيميانو ځای شو او کلي د وسله والو مخالفينو. دواړه يو د بل پر ضد

وجنګېدل – وجنګېدل تر هغو چې دواړه له پښو وغورځېدل. د ښار هر اوسیدونکی کافر او له دین او ایمانه وتلي پېژندل کېدل او مباح الدم او واجب القتل وو، همدا راز کلیوال د افراطیونو او ارتجاعیونو په نامه په بې رحمۍ سره بمبارېدل، دا لوبه تر ننه هم روانه ده او کلي د ښار په وړاندې جنګېږي یوازې نومونه بدل شوي دي، بزګرد فیوډال او سرمایه دار اشرافي په وړاندې مجاهد د کمونیست په وړاندې، انقلابي د ضد انقلاب په وړاندې، اسلامي حکومت دحزبیانو په وړاندې او مجاهدین د ائتلافي اداري په وړاندې،بیا طالب د شر او فساد په وړاندې او طالب د صلیبیانو په وړاندې... نومونه بدلېدل را بدلېدل خو جګړه او د جګړې انګیزه تقریباً هماغه وه. کلیوال او ښاریان یو د بل په وړاندې ودریدلي وو او یو بل یې وژل. په کلیوال ذهنیت کې د ښار په مقابل کې عقده راډېربده، چې دامریکایانو او اروپایانو د ډالرو باران را شیوه شو، کلیوالو ته څومتره پوخ سړک، یودوه پلچکونه، د اوبو بمبې او څو کیلو اصلاح شوي غنم ورولېږل شول او نور ټول ډالر په ښارونو کې د لیټاپونو له ګېډې راووتل او دڅارواکیو ښاریانو په ستوني ورننوتل، ودانۍ دنګې شوې، بلډنګونه په ښیښو پوښ شول، د وروستي ماډل موټرو دروبڼ جوړ شو، خلکو ته د نایټ کلبونو د جوړولو شوق پیدا شو، خو... کلي لا هماغسې محروم وو، کلیوالو دا هر څه کتل او لا یې هم په غوایي باندې قولبه ترله او په یوم یې ځانته د اوبو لیښتی جوړاوه، چې د ښاري NGO باز یا د ښاري وزیر په کور کې د هغه دلور د کالیزې د کیک لپاره اوړه برابر کړي. بیا نو چې په ځمکه ګوزاره نه کېده ستړی کلیوال د ښار په چوک کې مزدورۍ ته ولاړ و، خو ښاریانو ورته د القاعده په سترګه کتل... لوبه روانه وه ۸۵٪ خلک د ۱۵٪ ښاریانو په وړاندې، ساړه، په حسرت ناکو سترګو ستړي او ډک زړونه ولاړ...

د کلیو پاڅون د ښارونو په وړاندې روان دی، خو ډېر خلک پرې نه دي خبر، ښاریان لا هم مباح الدم دي، ځکه د صلیبیانو ډالر خوري، ځانمرګی، بم، راکټ او هر څه پرې روا دي.

له همدې خپه وو کلیوالو سره دومره مرسته هم ونه شوه، چې خپل ښوونځي له سوزولو څخه وژغوري، بهرنیو استخباراتچیانو چې د کلیوالو نارضایتي لیدله او د ښار او

کلي توپېرونو ته ځيروو، په منده را ننوتل اول يې ورته ښوونځي وسيزل او چې د کليوالو د ويښتيا او روښانتيا په اړه يې انديښنه لرې شوه نو د صليبيانو په وړاندې يې تېوپکونه ورکړل، کليوالو يو ځل بيا بيل او قلم هېر کړل او سنګر ته ولاړل. زړه لوبه، نوي لوبغاړي.

څه بايد شوي واى چې ونه شول؟

همدا چې د نړيوالو مرستو جوالونه راسوري شول، بايد د افغانستان د اقتصادي ټولنيز او فرهنګي جوړښت له مخې د مرستو بهير کليو ته ورغلى واى. هلته کرنيز سيستم، ښوونځي، لارې، د کرنيزو محصولاتو د پروسس امکانات، کارونه، روغتيايي اسانتياوې، اوبه او برېښنا ورغلي واى، چې ۸۵٪ خلکو هم ځانونه ددې هېواد اوسيدونکي او (اتباع) احساس کړي واى، مونږ ټولې پېسې په ښارونو کې د (جندر ببلانس)، (هيومن رايټس)، (کپسيټي بلډنګ) او (ومن رايټس) په ورکشاپونو ولګولې ډالر مو په دې وشيندل چې د وزير اکبر خان او نوي ښار اوسيدونکي ولې د نايټ کلپ د لرلو له حق څخه محروم پاتې دي، آخر ديموکراسي ده که نه !؟ مونږ يورو او پونډونه په (تولسي)، (پرينا) او (مسټر بجاج)ولګول او د تلويزيونونو خولې مو د کليوالو پر لور ورکړې کړې، هغوی چې په تلويزيون کې وليدل چې تولسي بتانو ته عبادت کوي نو په غوږ کې ورڅخول شوي دا خبره رېښتيا شوه، چې ښارونه کافر شوي دي او د صليبي ښارونو په وړاندې جهاد فرض دی.

يو وخت ښار ته زما د يو راغلي کليوال مېلمه د ذهنيت روښانولو لپاره مې هغه له ځان سره جومات ته بوته چې د ښار په کافروالي يې باور راکم کړم، چې له لمانځه څخه راستانه شوو، نو د يو هوټل تر مخې غټ تلويزيون لګيدلی و، او د کوم هندي يا اروپايي ډانس لوڅې صحنې يې خپرولې ،هوښيار کليوال مېلمه په سترګو کې راته وکتل، توبې يې وويستې او بيا يې سترګې پر ځمکه وګنډلې.

زما ۸۵٪خلک زموږ ښارونو او زموږ حکومتونو ته له همدې اړخه ګوري، زه به یو شمېر لوستونکیو ته غیرمدني، وروسته پاتې او آن اطرافي ښکاره شم ،خو قدرمنه ښاري !

د(پرمختګ)او (فرهنګي ښکېلاک) ترمنځ توپېر وپېژنه، مدني کېدل ښوونځي، پوهنځي، روزنځي، روغتیاکتنځي او د کرنې و اقتصا پرمختګ ته اړتیا لري، دې ته کار وکړه، تولسي او نایټ کلپ د پرمختګ نښه نه ده، ولې خپله رنګه بدوې؟

حل لاره:

تر هرڅه وړاندې ښایي دښار او کلي د تقابل او تضاد لاملونه وپېژندل شي او له منځه ولاړ شي. دېوډې په بودولو کې له کلیوالو څخه باید مننه وکړو او دا مننه هغه وخت کیږي ، چې ښار ته له بهره رارسیدلي امکانات د کلیو د اړتیا او سرشمېر له مخې ورو استول شي.

د یوې فعالې دیپلوماسۍ له لارې باید نړیوالو ته د افغانستان ریښتینی انځور ورکړو ، او د لومړي ځل لپاره یې وپوهوو چې د دوی له راتلو سره د ۸۵٪افغانانو ژوند نه یوازې دا چې ښه شوی نه دی، بلکې خراب شوی هم دی ، ځکه د نړیوالو تر راتلو مخکې دوی فقیر، بې وزله، بې ښوونځیه او بې روغتونه وو، خو لږ تر لږه امنیت یې درلوده، اوس خو ښوونځی او د کرنې اسانتیاوې موږ ورنه وړې بلکې لا یې هم بمباروو او د القاعده په نامه یې...

راځئ د یوه مارشال پلان له مخې د ټولو مرستې لویه برخه مخامخ کلیو ته وروړو؛ لویې لارې، لوی بندونه، د اوبو لویې ویالې د کرنې پرمختللي وسایل ورورو بیا یې د زراعتي محصولاتو د مارکیټ غم وخورو، تر هغه ورا خوا کلینک او ښوونځي ښه پریمانه ورته جوړکړو، بیا یې له فرهنګي پلوه د ذهنیت بدلولو ته هڅه وکړو، چې ټول ښار او ښاري ارزښتونه د دوی پر ضد نه، بلکې د دوی د مرستې لپاره دي او نه ښایي له هغو سره وجنګېږو. خپله میډیا اصلاح کړو او د تولسي پر ځای ورته افغاني- اسلامي او روزونکې تفریحي پروګرامونه جوړکړو.

د افغانستان حکومت، مدني ټولنې، فرهنګيان، مطبوعات، نړيوالې مرستندويې ټولنې او سازمانونه مکلف دي چې دفکري او فزيکي جګړو بنسټ ونړوي، د ښار او کلي توپير، د ښاري او کليوال ذهنيت د تقابل اوتضاد اصل او له کليوال محروميت او وروسته پاتې والي څخه د دښمنانو ناوړه ګټه اخيستنه ښايي له منځه ولاړ شي. که غواړوچې د دښمن لاس له خپل هېواد څخه لنډ کړو ښايي د هغه پښه له خپلو کليو څخه وباسو ، راځئ خپلو کليو ته ولاړ شو او له خپل بزګر سره په سپېره زمکه پلټنې ووهو ځکه وايي: هلته چې ته نه يې نو هرو مرو هلته ستا دښمن شته. له ښار سره د کلي پخلا کول اسانه خبره ده، يو څه کار، پام او لګښت ته اړتيا لري، د تولسي، نايټ کلپ او جندربلانس د ورکشاپونو پېسې يې بس دي، ملي او معقول پلان جوړونه او احساس غواړي.

زموږ کافر (!) حکومتونه

د افغانستان یو ولسمشر ویلي و : « د مخالفینو په نظر زه کافر یم، خو زما په وچویلي یې نه دي لیکي چې کافر یم، زه له تاسو (خلکو) څخه پوښتنه کوم چې ولې مې دوی کافر بولي؟»

همدا څه موده مخکې د افغانستان یوه بل ولسمشر وویل: « که د مکې معظمې امام هم راولئ او دلته یې ولسمشر کړئ دوی به وایي چې دی هم کافر دی.»

له امان الله خانه تردې زمانه ګڼ واکداران د کافر په نامه لرې کړل شوي دي نو پوښتنه داده ،چې دا د کافر او غیر کافر جنګ ولې یوازې په افغانستان کې روان دی؟

زه نه غواړم د چاد عقیدې او یا کفر پر ریښتیاوالي او دروغ والي خبرې وکړم، په حقیقت کې دا ډېره سخته ده، چې ثوک دې یو بل ثوک. چې ځان مسلمان بولي. کافر یا مسلمان زبات کړي، تول ناري وهي، چې زه مسلمان یم خو مخالفان یې وایي، چې کافر دی. پر ځینو پخوانیو واکدارانو خو ځکه د کافر والي ټاپه لګېده چې خلک یې وژلي یا ځورولي وو، دا بالکل سمه خبره ده خو هغه چا چې پر دوی د کفر ټاپه لګوله ،چې ښه به ورته ځېر شوې دوی به تر هغه کافر واکمنه ډېر خلک وژلي، داړلي او ځورولي وو. د ټاپو لګولو عجیبه اندوخر دی، د هر چا په جیب کې ټاپې دي ثوک د کافر په نامه، ثوک د کمونیست او ثوک د اخواني او القاعده په نامه بس د یوه ملت لاسونه یې یو د بل ګریوانه ته وراچولي دي، ددې ستونزې ریښه چېرته ده؟

له امان الله خانه تردې زمانه ښکېلاک په نړیواله کچه او ګوډاګي ګاونډیان د سیمې په کچه د افغانانو له مظبوطې عقیدې او پاکو اسلامي احساساتو څخه د خپلو سیاسي چلونو او موخو لپاره ګټه اخلي. اول د یو چا پر وچویلي ټاپه ولګوي او بیا په استخباراتي چلونو، ناسم دلایل او لاسوندونه ورپیدا کړي بس سړی کافر شي او پر ضد یې جنګ روا شي، دده له لاسه حکومتونه هم کافر شي او لانجه جوړه شي، اوبه چې

خړې شوې ګاونډیان او نړیوال ښکېلاککګران د کبانو په نیولو پیل وکړي. دا چلونه انګریزانو او د انګریز سیمه ییزو بچیانو د اروپا د منځنیو پېړیو له کلیسایي واکمنو زده کړي دي، هغه مهال کلیساګانو د خپلو واکمنیو د ساتلو لپاره خپل هر سیاسي مخالف په دې نامه تر دار، ګیوتین یا صلیب پورې کش کاوه چې ګواکې کافر شوی دی، آن د روښانتیا او ویښتیا ناسیاسي پوهان او ساینسپوهان یې هم په همدې نامه وژل چې ګواکې کافر شوي دي.

خو دلته زموږ خوارانو ستونزه نوره هم پېچلې ده، زموږ- په اصطلاح- کافر حکومتونه هم خدای وهلي دي، له یوې خوا هېڅ په عقل نه راځي او یو د بل له برخلیکه یې نه زده کوي او له بلې خوا له ملت سره د پوهاوي او نږدې خبرو اترو ورنه پرانیزي چې ځان ورته مسلمان زبات کړي. زموږ په اصطلاح کافر حکومتونه په لوی لاس اوبه خړوي؛ یو خدای خوار کړی را پاڅیږي او (نعوذوباالله) په لینین یا کوم بل اروپایي ربړه ور درود ووایي، بل یې ناڅاپه خپله ښځه لوڅ مخ راوباسي او په کلیوالو باندې هم په زوره شپو خولۍ ور واغوندي، کوم بل یې د بوش له مرستو دومره مننه وکړي چې خبره ورنه خرابه شي، یو بل یې له داسې وژونکي سره لاس یو کړي، چې د خلکو له کافره هم ډېر بد راځي... بس همدا کافي ده چې په کلیو کې ډنډورې وغږول شي چې حکومت کافر دی، غریب حکومت چې هر څومره اذانونه او جوماتونه ډېر کړي، بیا یې څوک نه مني. د دښمنو او انګریز پالليو کړیو تاپه دومره زوروره وي ،چې پاکزړي زلمیان ځانمرګیو بریدونو ته هم چمتو کوي خو د کافرو حکومتونو د ذهنیت جوړولو توان دومره کمزوری بلکې په نشت شمار دی چې ځان خلکو ته مسلمان نه شي زباتولای.

بس ټوپک راووځي او تورې پر غاړو راکش شي، ګواکې د کفر او اسلام جګړه یوازې په همدې خاوره کې روانه ده او افغان ولس په کې ستړ شو، نور اسلامي اوغیر اسلامي هېوادونه خپل عیش کوي، ټکنالوژي پالي او خلک یې پرمختګ کوي، کله کله د افغانستان له حالته په رسنیو کې خبر شي، خواخوږي ورته نځه - نځه وکړي او دښمنان په شونډو کې موسکي شي چې ،هغ د سیسې کامیابې شوې.

کابل او ولایتونه له ډېرو هدیرو ډک دي ،څوک د سورکاپېر په نامه خاورو ته تللی او څوک د سره کاپېر د مرداروونکي په نامه ... خو هیڅوا په دې خبرنه ده کړې چې په یوه ۹۹،۹٪ مسلمان هېواد کې دومره سره کاپېر له کومه شول؟ او بده خو یې لا دا ده چې لا هم مونږ په دې و ژلو او وژل کېدلو ویاړو.

د وینښتیا او رونښانتیا د پراوونو پیلېدو په درشل کې، هغه څه چې ډېر د پام وړ دی، همدغه ستونزه ده. مونږ څنګه کولای شو له هر حکومت سره د کفر په نامه د ښکېلاک او استخباراتو د دښمنۍ مخه ونیسو؟ پخپله د وینښتیا او رونښانتیا پراوونه که په غور سره عملي شي ددې غوټې په خلاصون کې مرسته کولای شي.

درېیمه لاره:

ستونزه ښايي له دواړو خواوو را کوچنۍ شي، حکومتونه ښايي د سیاستپوهنې او ټولنپوهنې له نویو میتودولوژیو سره سم داسې هڅې پیل کړي چې خلکو ته نامسلمانه ښکاره نه شي. فاسد حکومتونه هېڅکله مسلمان حکومت نه شي حسابیدای، هېڅ رسمي چاره ښايي له دیني اصولو سره په ټکر کې نه وي.

هغه ارګانونه ،چې د مذهبي چارو لپاره ګومارل شوي ،نه ښايي سمبولیک وي، بلکې دوی ښايي پر علمي بنسټ دا وخېږي چې څه لاملونه شته چې مخالفین ورڅخه د حکومتونو د تکفیر لپاره کار اخلي.

له امان الله خانه تردې زمانه تجربې زمونږ په مخ کې دي .ددې تجربو شاربل د حل کوچ را ایستلی شي. بله حلچاره داده چې له خلکو سره د خبرو او تفاهم دروازې پرانیزو، حکومتونه که دچکونو، سیمیتې دیوالونو او سنګرونو له حصاره راووځي او د پوهاوي (کمونیکېشن) له نویو آرونو سره سم د عامه پوهاوي دقیق پروګرامونه عملي کړي نو خلک پر دوی اعتماد کولای شي.

یو اصل دا هم دی چې مونږ ټولې رسمي اودولتي چارې له افغاني دود - دستور او ملي ارزښتونو سره سمې تنظیم کړو، نه دا چې په پردیو نااسلامي او ناافغاني ایډیولوژیو

ککړې تګلارې را کاپي کړو، موږ ښايي له بهره يوازې وسايل، تکنالوژۍ او ساينس را واخلو، خو د خپلو چارو د تنظيم آرونه د خپلو هېوادنيو او ملي باورونو له مخې وټاکو، موږ ولې په لوی لاس په اصطلاح د سنتونو او مدرنيتې ترمنځ معنوعي ټکر رامنځ ته کوو، د عقل حکم خو دادی چې د سنتونو او مدرنيتې د آشتي له لارې ژوند لارې وټاکو د هرې خوا مثبتې او علمي ښيګڼې را خپلې کړو، ځکه موږ له دې دواړو څخه يو هم لرې نه شو غورځولای.

په را روانو نسلونو کې به ټاپې ماتې شي، ځکه نور به نو نه کمونيست وي او نه القاعده داسې فضا بايد رامنځ ته شي چې ټاپه لګول او بيا په ايډيولوژيکو تورونو باندې خلک وژل چسپ ونه لري، موږ د افغاني رنسانس د پيل لپاره بايد د هرې سياسي- ټولنيزې پاملرنې په چورليز (محور) کې افغان مسلمان انسان ودروو او ترديې وروسته مو شعار دا وي چې: هر څه د افغان مسلمان انسان لپاره! او هره هڅه د ودان او مسلمان افغانستان لپاره!

انشاالله.

بې قانونه ملت، بې ملته قانون

د اویایمې لمریزې لسیزې د پیل کلونه ،په افغانستان کې چاد قانون په نامه کوم څه نه پېژندل، لکه ځنګل؛ هر زورور کمزوری خوړلای شو، خو دا کار یوازې وسله والو کاوه، مانا دا چې یوازې وسله والې ډلې په چور او وژلو لګیا وې، خولې یې په وینو سرې او لاسونه یې د خلکو په ګریوانونو کې نښتي وو. خوملت داسې نه و، ملت لا هم یو له بل سره مرسته کوله، کله به چې وسله والو کوم بې وسلې افغان وویشت یا به د کوم ړانده توغندي تر لګېدو وروسته ماشومان او ښځې په وینو کې ولمبېدې، نو وسله والو به یې جیبونه وروپلټل او چې شو که به یې ورځخه وکړه نو ترې روان به شول، خو بیا به د چم مالت ګاونډیان راغلل مړي به یې پورته کړل، ټپیان به یې کوم ځای ،ددرملنې لپاره ورسول او پر ښځو به یې ټیکري ورسم کړل، قانون نه و او خلک هیڅ چا داسې د خیر کار ته نه مجبورول، خو خلکو لا هم یو له بل سره مرسته کوله، د خلکو داسې مرستې ته درې لاملونه موجود و: عقیده، عاطفه او اخلاق.خلکو به خپل وژل شوی هېوادوال تر هدیرې پورې ورساوه ،چې لوی خدای(ج) ترې راضي شي، یوه افغان ځکه زخمي شوی ماشوم تر ډاکتر پورې ځغلاوه چې د هغه معصوم اندامونه یې په وینو سره نه شوای لیدای او عاطفه یې راپارېده، بل افغان د خپل هغه ګاونډي کور، چې د جګړې له لاسه یې پرېښی و او تښتېدلی وو، نه لوټ کاوه ځکه دا ورته اخلاقي جرم ښکارېده.

نو پایله دا شوه چې د قانون تشه عقیدې، عاطفې او اخلاقو ډکه کړې وه او وسله والو چې نه عقیده درلوده، نه عاطفه او نه اخلاق ،هم یې خلک وژل او هم یې غلا کوله، داسې خلک چې عقیده، عاطفه او اخلاق نه لري باید د قانون په زور کنټرول شي. له بده مرغه افغانستان د خپل اوسمهالي (معاصر) تاریخ په اوږدو کې ډېر ځله د قانون له نشت سره مخامخ و ، ځکه نو زورورو په کې ظلم کاوه، ګران لوستونکي به وایې چې د ثبات په کلونو کې خو قانون و، هو دا سمه ده خو قانون هېڅکله په خلکو کې خپل ځای نه وموندلی او ورته ور پېژندل شوی نه و ،مانا دا چې قانون و، خو ملت ترې نه و خبر ځکه خو زموږ ملت بې قانونه او زموږ قوانین بې ملته وو.

او که پوښتنه کوئ چې دا ملت څنګه خپلې ټولنیزې چارې سمبالولې نو ځواب به یې هماغه وي، چې خلکود دعوو دحل لپاره دودیزو موسسو لکه جرګو مرکو ته مخه کوله او جرمونه یې ځکه نه کول،چې له خدایه ویریدل او د عقیدې په مرسته یې ځانونه کنټرولول، یا یې خپل بومي اخلاق پالل او یا هم عاطفي او بشري احساس مرسته ورسره کوله چې له ظلمه لاس واخلي او چا چې دا نه درلودل او لاس یې رسیده ظلم او ناروا یې کوله.

عقیده،پر خدای (ج) او د هغه پر احکامو باور دی. شرع دیني قانون او فقه یې تدوین شوي اصول دي.

عاطفه، فطري او ارواییي احساس دی، هر انسان د غریزو او احساساتو ترڅنګ د عاطفې خاوند دی، خو پر شخصیت او کړو وړو یې اغیز توپیر لري. په ځینو کسانو کې عاطفه پیاوړې، په ځینو کې کمزورې وي، حتی جګړه ماران او وژونکي هم عاطفې ته ورته کوم څه لري ځکه له خپلو بچیو سره هغسې چلند نه کوي ،لکه له خپلو قربانیانو سره یې چې کوي.اخلاق نالیکل شوي او غیر رسمي یا غیر الزامي ټولنیز قراردادونه دي، چې د هرې بشري ټولنې له ځانګړنو ، ارزښتونو او باورونو سره سم رامنځ ته کېږي او توپیر سره لري.

اخلاق له وخت، ځای، ټولنیزو ، سیاسي او اقتصادي بدلونونو سره بدلېږي ځینې برخې یې لویېږي او ځینې یې پاتېږي.

قوانین هغه تدوین شوي او رسماً الزامي ټولنیز قراردادونه دي چې عام او په هر چا د تطبیق وړ دي. حکومتونه یې د تطبیق مسؤلیت لري او خلک یې په مراعتولو او درناوي مکلف دي.

(یادونه: زه هېڅکله ادعا نه کوم چې زما دغه تعریفونه کتابي بنسټ لري یوازې په دې لیکنې کې یې د ساده پېژندنې یوه هڅه وبولئ او عاجزانه یې منم ،چې کتابي تعریفونه به یې تردې ښه، کره او معیاري وي.)

زموږ ملت ،چې یا یې قانون نه درلوده او که یې درلوده ورڅخه خبر نه و، یا یې خپل نه و، له بلې خوا ورته را ژباړل شوی و ،نو د خپل ټولیز نظم لپاره یې پر عقیده، عاطفه او اخلاقو تکیه کړې وه خو له هغو کسانو څخه تل ځوریده چې دا درې واړه یې نه درلودل.

هېره دې نه وي چې قوانین له عقیدې، عاطفې او اخلاقو سره ګډ اړخونه لري او په درې واړو کې ریښه لري. مدني قوانین د هرې ټولنې پر عقیدوي بنسټونو جوړېږي او اخلاقي موازین ساتي او د هغو هڅو مخه نیسي چې بشري عاطفه زخمي کولای شي او بالاخره پر هغه چا هم تطبیقېږي چې نه عقیده پېژني، نه عاطفه لري او نه هم د اخلاقو خیال ساتي. د قوانینو کمال د هغو په عاموالي او تطبیقي ارزښت کې دی. نو کاشکې زموږ قوانینو ملت درلودلای او زموږ ملت قوانین.

دربیمه لاره:

ددې لپاره چې ملت د قانون او قانون د ملت خاوندان شي، ښایي څه وکړو؟

تر هر څه وړاندې ښایي دا په پام کې ولرو، چې بې عاطفې، بې عقیدې او بې اخلاقه وګړي یوازې او یوازې د قوانینو په مرسته کنټرولیدای شي. او ددې لپاره چې ټولنیز نظم رامنځ ته شي د موعظو، اخلاقي نصیحتونو او زاریو ځای ښایي د قوانینو پلي کول ونیسي.

موږ ښایي خپل ملت د قوانینو خاوند کړو. دیموکراسۍ، نظم، د فساد له منځه وړلو، پرمختګ، امنیت او سیاسي ثبات ته هغه وخت رسېږو، چې قوانین رامنځ ته او پلي شي. د قانون تر جوړولو یې پلي کول مهم اوضروري دي، ما کوم ځای لوستي یا اوریدلي و، چې: «تر ټولو ښه قانون تر ټولو هغه بد قانون دی، چې عملي کېږي، او تر

ټولو بد قانون تر ټولو هغه ښه قانون دی چې عملي نه شي !» موږ به ښه قوانین ولرو خو څنګه يې باید عملي کړو؟ دولت، مدني ټولنه او ولس مسؤل دی چې قوانین پلی کړي.

راځئ خپل قوانین د ملت خاوندان کړو؟

پوهېږم ،دا به تاسو ته عجیبه ښکاري چې زه ولې دا خبره کوم؟ له امان الله خانه تردې زمانه ځو ځو ځلې موږ ښه یا بد قوانین رامنځ ته کړي دي ،خو له بده مرغه د واکمنیو په دفترونو یا لږ تر لږه د لویو ښارونو په لوکسو کوټو کې زنداني پاتې شوي او همدلته يې سا ورکړې ده. موږ خپل قوانین ملت ته نه دي ور معرفي کړي.

زموږ په قوانینو کې يې لیکلې وي، چې: « له قانون څخه بې خبري عذر نه ګڼل کېږي.»

دا به سمه وي که نه؟ خو زه يې داسې ورسموم ،چې: « که ملت له قوانینو بې خبره وي، نو د قوانینو جوړونکي او پلي کوونکوي ملامت دي.» زموږ قوانین په رسمي جریدوکې خپاره شي او د کوم وزارت په ډیپوګانو کې وراسته شي. خلک ولې زموږ په حکومتونو باور نه کوي؟ ځکه:

۱.د حکومتونو چارواکي په خپله هم د قوانینو خیال نه ساتي، ځکه په خپل زور غره دي.

۲. موږ د قوانینو له اهمیت او پلي کولو څخه خلک نه دي خبر کړي او نه مو د قانون ارزښتونه ورپېژندلي دي.

۳. موږ ژر ژر خپل قوانین بدلوو، قوانین سیاسي شوي دي، شاهي یو ډول جوړوي، جمهوري يې بل ډول، کمونست، مجاهد، طالب او دیموکرات يې بل ډول، موږ ملي او علمي قوانین نه درلودل، او اوس مو چې نیم و نیمګله جوړ کړی خلک پرې باور نه کوي.

۴. یو شمېر ایډیولوژیک او د «ایزمونو» قوانین له نورو څخه را کاپی شوي وو، او د دې هېوادله شرایطوسره یې ډېر سمون نه درلوده، همداو، چې قوانین وو، خوملت ورسره نه و، دې ته بې ملته قوانین ویلی شو ولس په دودیزو جرګو مرکو او نرخونو تکیه کوله او خپلې ستونزې یې په میراو، ملک، خان او جرګه مارو حل کولې.

د وینښتیا د پړاو اساسي کار ولس ته د قوانینو ور رسول او پر اهمیت یې د هغوی پوهاوی دی.

د رونښانتیا په پړاو کې د قوانینو بشپړ پلي کول ډېر ضروري کار دی، ځکه هغه وخت به هر زورور چې له خدای(ج) څخه ویره نه لري، د اخلاقو خیال نه ساتي او عاطفه یې په ځان کې وژلې ده، د قوانینو په منګولو کې راځي. او ایله چې حق حقدار ته ورسېږي، بیا به هم خدای(ج) راضي وي هم ولس.

موږ او خپلواکي

له شاه زمانه تردې زمانه موږ نه خپلواک وو او نه ښکېل.

له شاه زمانه تردې زمانه موږ د يوې داسې خپلواکۍ لپاره په جګړو کې تېره کړې، چې هېڅکله مو نه ده ګټلې، نه مو جګړه ګټلې اونه خپلواکي خو، هر څه مو پرې ژوبل کړي دي، د وطن آبادي، پرمختګ، پوهنه او آن ملي يووالی، دا خو منو چې ملي خپلواکي د يوه ملت د ژوند لومړۍ اړتيا ده، خو له موږ سره عجيب چل شوی دی؛ نه خپلواک يو نه ښکېل ،بلکې ټول عمر مو د خپلواکۍ د ګټلو په جګړه کې تېر شو. زما له دې جملو سره به د قدرمنو لوستونکيو غبرګون څو ډوله وي، خو راځئ دا دوه درې اشارې په پام کې ولرو:

۱- خپلواکي هغه ده، چې يو ملت په خپله اراده خپل سياسي حاکميت وټاکي او دغه سياسي حاکميت د بهرنيو له فشار پرته د خپل هېواد او ولس د پرمختګ لپاره رېښتنی کار وکړي، اوس نو پوښتنه رامنځ ته کېږي چې له پردي غرض و مرضه خالي، له بهرنيو جاسوسانو پاک او له راتپل شويو ايډيولوژيو بې اغيزې داسې ملي حاکميت مو څومره درلودلی دی؟

يو څو استثنايي واکمنان لکه غازي امان الله خان، محمدداود يا بل مه درګنه ځکه هغوی هم چا کار ته پرې نه ښول او کودتاګانو يې سرونه وروخوړل.

۲- سياسي خپلواکي له ملي رفاه، لوړ عامه شعور او ټينګ ملي يووالي پرته نه شي راتلای هغه ملتونه چې وږي وي، هغه ولسونه چې ډېر ځله په کډوالۍ کې ژوند بهتره ګڼي، هغه خلک چې ځوان نسل يې د اروپا او امريکا په ژوند پسې د ارمان رغوي سروېي، هغوی ډېر ژر د ښکېلاک په جال کې پرېوځي او د استخباراتو کوډې يې سياستوال له خپل هېواداو ملي ارمانونو پردي کولای شي.

۳- موږ ټول عمر آزادي غوښتې خو آبادي مو هېره کړې ده . خپلواک خو بې ډوډۍ، وران، بې ښوونځي او بې مدنيته هېواد د يوې خپلواکې هديرې په شان دی.

آزادي او آبادي د يوه ملت د سوكالۍ دوه وزرونه دي، له دې دوه وزرونو كه يو هم نه وي ولسونه د نېكمرغۍ آسمان ته نه شي ور لوړېدای، زه غواړم همدلته د افغان ولس هغو اتلانو ته د درناوي او مرحبا لاسونه پورته كړم چې له شاه زمانه تردې زمانه يې د افغانستان د آزادۍ وزر رپولی دی او د هېواد د آزادۍ لپاره يې قربانۍ وركړې دي، رحمت دې وي پر ټولو.

مګر دا بل وزر چيرې دی؟

ولس پر سينه پروت دی، افغانستان لكه نيم ژواندی مرغه په خاورو كې ښنبيږي او هر يارو اغيار يې تر پښو لاندې كوي، دغه نيم بسمله مرغه يوازې يو وزر لري، د آزادۍ ګټلو لپاره دهغو وزر، هغه هر چاته ښوروي، خو دآبادۍ وزريې نه شته نو ځكه الوتلی نه شي.

نو ځكه له شاه زمانه تردې زمانه موږ همداسې په خاورو كې پراته يو او لوڅې پوڅې كوو، كله ـ كله د آزادۍ وزر لرو خو آزاد نه يو ځكه آبادي نه لرو چې له ښكېلاكه وتښتو او د سوكالۍ هسك ته ځان ورسوو.

په حقيقت كې موږ د هغې ورانۍ، بې تعليمۍ او بې اقتصادۍ مستعمره يو ،چې پخپله مو پرځان رواستې ده. داسې ښكېل كېدل د بل هېواد تر مخامخ، ښكاره او سياسي استعماره ډېره خطرناكه ده ځكه چې ښكاري نه ،خو پيړۍ پيړۍ يو ملت په توره بدمرغۍ كې ساتي.

دا ستونزه ولې داسې ده؟

موږ له شاه زمانه تردې زمانه خپلواكي سمه نه ده تعريف كړې، زموږ زړور، دپاک زړه خاوند او صادق ولس زموږ مشرانو ته غوږ ايښی او هر كله يې له مخامخ ښكېلاكه دخلاصون لپاره وسله پورته كړې ده، خو هر كله چې بهرني ښكېلاكګر مات شوي دي د مشرانو په اوږو كې شګه پيدا شوې، د سياسي قدرت د ګټلو په سيالۍ بوخت شوي، ملت يې هېر كړی دی و آن كله كله يې بېرته پر ملت توره را ايستلې او د ولس پر وينو يې

لاسونه سره کړي دي. همدا ده چې ولس ناهیلی شوی دی او له سیاسي مشرانو څخه یې ځان لرې کړی دی، بیا نو د دښمن استخباراتي او شیطاني ماشین چالانه شوی او له مشر څخه یې بېرته هر څه اخیستي دي، بل مشر چې راغلی هم، نو پند یې نه دی اخیستی او همدا تېروتنه یې بیا کړې ده. هغه د چا خبره موږ « په را تاویدو کې خراب شوي یو». د خپلواکۍ ګټلو لپاره زموږ د جګړو له برکته نور ولسونه آزاد او آباد شول. د شرقي اروپا او منځنۍ اسیا هېوادونه یې ښې بېلګې دي ،خو موږ لا وران ویجاړ پاتې یو.

سید جمال الدین افغاني ،پاچا خان، ، ګاندي، نلسن مانډېلا او نورو یوازې تشه آزادي نه غوښته، بلکې لومړی یې ولسونه راوېښول، پر تعلیم یې پسولل، په نس یې مړول، اقتصادي بنسټونه یې ورته جوړول او بیا یې آزادۍ ته رسول خو زموږ په برخه داسې مشران نه و، چې لومړی د تلپاتې خپلواکۍ د ساتلو بنسټونه راته جوړ کړي. د آبادۍ وزر را پورې وګنډي او بیا مو د خپلواکۍ الوتلو ته وهڅوي.

دریېمه لاره:

راځئ تر هر څه وړاندې خپلواکي سمه تعریف کړو ولس ته پیغام ورکړو چې آزادي له آبادۍ پرته ناشونې ده، غریب، ډوډۍ ته اړ، او بې ښوونځي ولسونه پر ټکنالوژۍ او کمپیوټر سمبال ښکېلاکګرو څخه آزادي نه شي اخیستلای، ځکه اوس د ښکېل کولو وسایل توري او ټوپک نه دي، کمپیوټر او کتاب دی، که جنګ کوې نو نوې وسله به پیدا کوې، اوس نو د آزادۍ جنګ په سو ټیو نه کېږي.

د خپلواکۍ لومړی ګام له سنګر څخه نه، بلکې له ښوونځي څخه پورته کېږي. بشپړې خپلواکۍ ته لاره د ویښتیا او روښانتیا له پړاوونو څخه تیرېږي، یوازې ویښ او روښانه ملتونه بشپړې آزادۍ ته رسیدلای شي، موږ ښایي نور هغه مشران هم د مشرتوب له تخت څخه راکوز کړو چې یوازې د خپلواکۍ پوځي شعارونه ورکوي، د خپلواکۍ جګړه د خپل سیاسي قدرت ګټلو لپاره پرمخ بیایي او تر هغو پورې د خپلواکۍ چیغې وهي چې د قدرت پر څوکۍ تکیه ووهي. دوی د خپلواکي نارې وهي

خو په زړه کې سیاسي قدرت غواړي راځئ ریښتني مشران رامنځ ته کړو، هغوی چې د هېواد د خپلواکۍ او آبادۍ لپاره فکر کوي او په دې پوهېږي چې څنګه یو ودان افغانستان تر خپلواکۍ پورې ورسوي، هغوی چې هم پوهه لري او هم مېړانه.

خپلواکي دا نه ده ،چې یوازې ښکېلاکګر دښمن ته په پوځي ډګر کې ماته ورکړې ، خپلواکي دا ده ، چې پخپله اراده، پخپلو متو اوپخپله پوهه خپل هېواد ودان او خپل ملت هوسا کړې.

موږ باید د راتلونکې خپلواکۍ تول اتلان ښوونځیو ته ولېږو او یو وخت دیرش میلیونه ډاکتران، ماستران او لږ تر لږه پوهنتون لوستي پر کتاب او کمپیوټر سمبال سرتیري ولرو چې پر لوی خدای(ج) د ایمان او توکل ځواک ورسره وي، پر ملي ارزښتونو متکي او پر افغاني منل شویو فرهنګي ارزښتونو ولاړ وي، داسې سرتېري څوک نه شي ماتولای او داسې ولس هېڅ څوک نه شي ښکېل کولای.

زموږ د خپلواکۍغوښتني حماس وزر تل ژوندی او ځواکمن دی، د ویښتیا او روښانتیا په پړاو کې به پر دا بل وزره کار کوو، د آبادۍ، پوهې او پرمختګ وزر! که دا مو په دې دوه پړاوونو کې جوړ کړ، نو بیا خو افغانان یو، تر هر چا به هسک الوزو او ایله به د خپلواکۍ په مانا او خوند وپوهېږو.

زموږ وطندوستي

کال نیم پخوا د هندوستان کشمیر ته ولاړم، له سرینګره څلور ساعته مزل د ګلمارګ ښکلې سیمې ته، چې ورسیدم ناڅاپه مې دا پښتو متل پر ژبه راوګرځېده، چې: « هر چاته خپل وطن کشمیر دی». دا متل ولې را په یاد شو؟ ځکه د کشمیر استعاري او سمبولیکه مانا، د ښکلې سیمې او زړه وړونکي هېواد په توګه، په ذهن کې را څرګنده شوه او په اصطلاح ایله په دې پوه شوم، چې ولې هر څوک غواړي وطن یې د کشمیر په څېر ښکلی وي. کشمیر هم له طبیعته ښکلی دی او هم یې خلکو خواري ایستلې چې ښکلا یې وساتي او هم یې په لا ښکلي کولو کې خواري وکاږي.

یو ځل مې په اروپا کې له یوه هالندي ښځه واوریدل، چې « هالند ځکه پر موږ ګران دی چې موږ خپله جوړ کړی دی». هو هالندیانو ددغه هېواد لویه برخه د اوبو پر سره جوړه کړې ده، هماغه خواري ده ،چې دوی یې د وطن مینې ته اړ کړي دي. په دې اړه فکرونو دې نتیجې ته ورسولم چې د وطندوستۍ معیار د یوه هېواد آبادي ده نه شعارونه. تردې ورهاخوا پایله زمالپاره نوره هم له پیغوره ډکه او ترخه وه او هغه دا چې: هر هغه ملت رېښتونی وطندوسته ملت دی چې هېواد یې ډېر آباد، موړ او ځواکمن وي او هر هغه هېواد چې غریب، وران، بې وزله او بیچاره وي نو خلک یې په سختۍ دا ویلی شي چې دوی وطندوسته دي. بیا مې همدا ترازو راواخیست او ځان مې په کې وتاله نور هم خواشینی شوم ځکه ځان مې ډېر وطندوسته نه شو زباتولای. ما لیدل چې افغانستان وران دی او خلک یې ډېر په بدحال کې دي، او تردې یې ترخه داده چې د افغانستان لویه برخه پخپله د همدې وطن خلو ورانه کړې ده، یا په خپله اراده یا د پردو په اراده او دا چې څوک خپل وطن د پردو په اراده ورانوي له بده بدتره کار دی، او د تاریخ او ټولیز قضاوت په وړاندې عذر نه شي ګڼل کیدای، چې بابا ! خو نورو راباندې وران کړ.

دا چې ځان او نور راته وطنپال او وطندوسته نه شول ثابت بله ناروغي راولويده. په لاملونو پسې يې ډېر نه ګرځم ،خو يو افيوني عادت مې په کې پيدا کړ او هغه دا چې: موږ څومره چې د وطندوستۍ شعارونه ورکوو هماغومره د وطندوستۍ په مانا او مفهوم نه پوهېږو.

د وطندوستۍ له غريزې پرته وطن ته هېڅ هم نه شو کولای، ځکه نو بايد د وطندوستۍ په مانا او مفهوم هم پوه شو.

وطندوستي يوه دوه اړخيزه اړيکه ده. فرد ، کورنۍ او خلک په يوه جغرافيايي محدوده کې ژوند کوي له خپل هېواد ه ګټې پورته کوي نو بايد خپل هېواد ته ګټه ورسوي ، نودهېواد او فرد ترمنځ د حب اړيکه پر ګټو ولاړه ده.

هېوادفرد ته هؤيت، کلتوري ارزښتونه، د ژوند او اوسيدو ځای او حق، ډوډۍ او شخصيت ورکوي او دی هېواد ته خدمت او کار کوي، وطن پرې ګران وي او هڅه کوي چې د هېواد نن يې تر پرو نه او سبا يې تر ننه ښه شي.

د جاپان يا امريکې يا جرمني خلک د وطندوستۍ ډېرې چيغې نه وهي، خاموشه دي او د وطندوستۍ غريزه داسې مشبوع کوي چې خپل هېواد ته يو څه وروبښي، کار کوي او خښته پر خښته ږدي، ځمکه کري، تکنالوژي سمبالوي او د هېواد د پرمختګ په هکله فکر کوي، ددې په وړاندې يې هېواد ، دوی ته د ژوند تر ټولو ښه شرايط او خدمات عرضه کوي او د خپل هر اوسيدونکی د ټولو حقونو ساتنه او د لا هوسايني لپاره هڅې کوي، اړيکه دوه اړخيزه ده، فرد ټکس (ماليه) ورکوي اوهېواد ورته د ژوند شرايط چمتو کوي، لکه چې، وطندوستۍ همدا ده.

ښکاري دا چې ،زموږ دغه دوه اړخيزه اړيکه سسته او کمزورې ده. موږ هېواد ته څه نه ورکوو او بېچاره هېواد موږ ته څه نه شي راکولای.

موږ دغه دوه اړخیزه رابطه نه ده ټینګه کړې. هېواد موږ ته د زده کړې، کار، تفریح، پانګې اچونې، پرمختګ او نړیوال کېدو شرایط نه شي چمتو کولای او موږ هېواد ته کار نه کوو ځکه څه ګټه ورڅخه نه ده متصوره، که څه هم تر ټولو ډېر د وطندوستۍ چیغې وهو، خو دا ګټه نه کوي او پر شعارونو هېواد نه جوړېږي.

درېیمه لاره:

د وطندوستۍ لپاره یاده شوي دوه اړخیزه اړیکه باید ټینګه شي. هېواد اراده نه لري او موږ یې لرو، مانا دا چې لومړی باید موږ هڅه پیل کړو موږ ښایي هېواد ته څه ورکړو چې بیا هېواد زموږ ماشومانو ته یو څه ورکړي.

لومړی نسل ښایي قرباني ورکړي. لومړی نسل دې په دې فکر نه کوي چې هېواد ده ته څه ورکولای شي؟ دی باید داسې فکر وکړي چې دی هېواد ته څه ورکولای شي.

موږ ښایي د راروانو نسلونو د وطندوسته روزلو لپاره کار پیل کړو. افغانستان ډېر څه لري چې خپلو خلکو ته یې ورکړي خو لومړی باید خلک دا (څه) له هغه څخه وغواړي. هېواد باید ددې وړ کړای شي چې کوم څه موږ ته راکړي.

خلک ځانته د اوبو پرمخ هېواد جوړوي، نو په موږ څه شوي؟ چې تیار ،خدای (ج) راکړی هېواد نه شو جوړولای. زموږ حکومت، زموږ مدني ټولنې، زموږ مطبوعات، زموږ شخصیتونه او لیکوال ښایي وطندوستي خلکو ته وروپېژني، زموږ د ښوونځي په کتابونو کې ښایي ولیکل شي چې موږ به یوازې هغه مهال هېواد پاله او وطندوسته اوسو چې خپل هېواد ودان کړو.

د وطندوستۍ شعارونه ښه دي خو باید معقول اوسي او د وطندوستۍ د زباتولو لپاره باید لارې چارې هم په ګوته شي، وطندوسته افغانان یوازې هغه خلک دي چې خښته پر خښته ږدي، نیالګی کینوي، په ټولګي کې کیني، پوهنه عاموي، ښوونځي جوړوي، ځمکه کري او په وچو لښتیو کې اوبه راولي. همدا خلک که ناري هم نه وهي، تر ټولو ډېر وطندوسته او هېواد پال دي. هغه سیاسیون چې ټوپک لري، خپل هېوادوال وژني،

د خپل هېواد ولاړ ديوالونه نړوي، ځنګلونه وهي، تاريخي ارزښتونه لوټي او پر څوکيو ناست دي، وطندوستان نه ،وطندښمنه خلک دي که څه هم تر ټولو ډېر شعارونه ورکوي. هر څوک چې پر کور دننه ډزې کوي هغوی د افغانستان دښمنان دي، خپلو راتلونکو نسلونو ته دا وروپېژنئ او په دې يې وپوهوئ چې وطندوستي يعنې څه.

تر هغو د هېواددوستۍ چيغې مه وهئ تر څو مو د نړۍ له خلکو نه وي اوريدلي چې:

هر چاته خپل وطن افغانستان دی !

موږ او «ایزمونه»

یو ملګری مې راته د یوې افغاني مظاهرې کیسه کوله، چې په مهاجرت کې شوې وه، د مظاهرې په لومړۍ لیکه کې یو څو ځوانانو پرله پسې شعارونه ورکول، چې:

مرګ په کمونیزم!

مرګ په مارکسیزم!

او مرګ... او مرګ...

مرګ په ژورنالیزم!

د مظاهرې ګڼو ګډونوالو، چې دا ځل نوی «ایزم» اوریده، نو ګومان یې وکړ چې دا ډېر ژور او خطر ناکه ایزم دی، نو تر نور ځله یې لاپسې په لوړ غږ ورپسې غبرګه کړه چې « مرګ !!!».

دا خاطره ظاهراً یوې ټوکې ته ورته ده، خو یو خوږ منطق هم لري او هغه دا چې: په سروشنو انقلابونو کې د افغانانو له ټولو «ایزمونو» څخه کرکه پیدا شوه او تردې چې ژورنالیزم یې هم ددې لپاره بدا یسېده، چې «ایزم» ورپسې کنجوغه شوی دی.

((ایزمونه)) په ساده ژبه په لاتینو ژبه کې د هر هغه اند دود ورو ستاړی دی چې ټولیز (عمومي) شي او بیا څه پلویان ومومي لکه، لیبرالیزم، کمونیزم، نشنلیزم او نور.

دغه بدمرغه وروستاړی په ژورنالیزم پسې هسې نښتی دی، ځکه دا خو یو مسلک او کار دی، په هرصورت موږ افغانانو هر ایزم چې دلته راوړی دی نو دومره زیاتی (افراط) مو په کې کړی چې په نړیواله کچه مو شرمولی دی. یو ایزم له چینه، بل له شوروي، یوبل بیا له مصر یا ایرانه کوم یو یې له اروپایا امریکا نه همداسې یو په بل پسې راغلل او

زمورړ يو شمېر احساساتي ځوانان پرته له دې چې سم پرې پوه شي پورې ونښتل او تر هغو، چې يې له خلکو سره د ناجوړې او حساسيت په اندازه پوهېدل خبره ترې ورانه شوې وه، د ايزمونو ټکر بيا تر ټولو خطرناکه پېښه وه، همدا دايزمونو ټکرو ،چې ديرش کاله يې زمورړ سرونه وخوړل او لا يې هم خوري. افغانستان د ايزمونو د ناکامۍ لابراتوار شو.

ستونزه چېرې ده ؟

تر ټولو لويه ستونزه داوه چې زمورړ ايزم چيان (د بېلا بېلو سياسي اند دودونو ډنډورچيان) نه د خپلو پالونکيو «ايزمونو» پر ټولو علمي جزياتو پوهېدل او نه يې هم د افغاني ټولنې او ولس ځانګړتياوې پېژندلې، زه نه غوارړم د سنت او مدرنيزم د تقابل بحث ته ولاړ شم خو د افغاني ارزښتونو او له بهره د راواردشويو ايزمونو ټکر ته خامخا اشاره کوم.

د ايزمونو مشران په خپلو ايزمونو او افغاني ارزښتونو نه پوهېدل ځکه يې سياسي مشۍ او ليدلورى نه درلوده، يوازې يې د قدرت نيولو سر او شنه باغونه ليدل او خپلو پلويانو ته يې ورښوول، ټوله هڅه همدا وه چې دومره پلويان پيداکړي چې کودتا وکړاى شي او واک ونيسي پر «ايزم» د پوهېدو مسله ورو ورو هېريده د ايزم بادار انو(بهرنيو هېوادونو) پيسې ورکولې او دوى هر څوک چې په ګوتو ورتلل راټولول يې، د انارشۍ او ګډوډۍ زړې همدلته وکړل شول، کله چې چپ ايزم او وروسته ښي ايزم واک تر لاسه کړ د ژمنو، پوهو او سياسي پلويانو له تشې سره مخامخ شول او يو شمېر پلويانو يې چې د واک لومړۍ ورځې وليدې نو ګومان يې وکړ چې پايله همدا ده، له وژنو را نيولې تر لوټ او تالانه هر څه يې وکړل،د ((ايزمونو)) کوډې يا خومار دومره زورور وو ، چې له يو شمېر ايزمچيانو يې سرېتوب ، انساني عواطف او زړه سوى هم هېر کړل ، دوى د خپل ايزم لپاره افغانان داسې اسانه وژل لکه ميږيان. ولس چې دا هر څه ليدل له هر ايزم څخه يې خوا راوګرځېده او سياست يې يو خوسا او مردار کار وګاڼه، حزبونه يې له پامه بد شول او له تنظيمونو اوسازمانونو څخه يې کرکه وشوه.

او په دې توګه ايزمونه بدنام شول. موږ هېڅ کله افغانيزم رامنځ ته نه کړای شو کله مو د يوه نړيوال سياستوال کار ګرۍ خولۍ پر سر کړه او کله مو د بل يوه عينکې پر سترګو کړې کله مو د چا پتکۍ له سره راتاو کړ او بيا مو د کوم بل برګ دسمال په غاړه کې واچاوه ارمانونه مو دا وو، چې يو ايزم پر ټوله نړۍ واکمن کړو يا مو د پلاني مظلوم ملت د خلاصون ادعا وکړه، د برلين ديوال مو ونړاوه، دهند د بحر تودې اوبه مو د چا له سرو موزو څخه وساتلې خو خپل افغان ورې ماشوم مو تر خپلو پښو لاندې چخپيت کړ او بوډۍ افغانه مو، چې سوال ته را وتلې وه په ګولۍ وويشته دا و د ايزمونو برکت، اوس نو هغه افغان حق درلوده، چې ژورناليزم ته هم مرګ ووايي.

دريمه لاره!

موږ بايد افغانيزم رامنځ ته کړو. دا يو ځانګړی سياست دی، چې د اسلام د سپيڅلي دين، ملي افغاني ارزښتونو او ددې هېواد پر واقعيتونو ولاړ وي، نه د برلين ديوال راچپه کړي او نه هم د نړۍ ټولو پرولتار ياوو ته د شعور ورکولو ادعا ولري، بلکې يوازې د همدې هېواد خلکو ته د پوهنې، روزۍ، کار، پرمختګ او هوساينې لارې چارې ولټوي. موږ افغاني «ايزم» جوړوو، چې د پاملرنې په محراق کې يې افغان انسان ولاړ وي او هره ښېګڼه دده لپاره وغوښتل شي، موږ ايله همدا وکړو، د ډېرو لويو چيغو لپاره زموږ خولې ډېرې وړې دي. د ويښتيا په پړاو کې بايد د همداسې يوه سياست بنسټونه رامنځ ته شي ،چې د افغانستان له عقيدوي، کلتوري، ټولنيزو، سياسي او اقتصادي شرايطو سره اړخ ولګولای شي.

هو! دا خبره نه هېروو، چې د نړيوال کېدو Globalization په دې عصر کې موږ له نړۍ څخه جلا نه شو پاتېدای او په دې چټک بهير کې ،لکه يوه هېره ټاپو ځان نه شو هېرولای، خو داسې به هم ځان دې بوربوکۍ ته نه سپارو، چې کله مو په يوه ديوال وولي او کله مو هم پر بل.

د هر نړيوال ايزم هغه برخې چې زموږ د شرايطو تابع کېدای شي را اخلو يې افغاني کوو يې، په خپلو ارزښتونو يې مينځو ،چې بيا يې دلته وروزلای شو. هر ايزم د ځان تابع

کوو، او ځانونه د نورو له ایزمونو څخه نه ځاروو. کمپیوټر راوړو خپل کارونه پرې کوو، خو خپل افغاني هویت نه پرې ورانوو، له ټیلیفون، ټلویزیون، ماشین او موټر څخه د خپلو افغاني ارزښتونو د ځلولو لپاره کار اخلو، نه دا چې د هغو په مینه کې د لویدیځ پر لوري د سفر ځپلۍ په پښو کړو او خپله افغاني تذکره او پاسپورټ د کومې الوتکې په ټټۍ کې ورواچوو.

د نړیوال کېدو یو لوری دادی چې څنګه ټول نړیوال ارزښتونه د خپل ولس په خدمت کې وکاروو، او د ټولو ایزمونو هغه برخې د خپل هېواد پر ځمکه وکرو چې موږ ته دانه او میوه راکړي.

ټول ایزمونه د افغان انسان لپاره !

نه دافغان انسان وینه د پردیو ایزمونو لپاره !

او په دې توګه وینو، چې موږ د ایزمونو په وړاندې بیخي سرراسته مزل پیلوو، نه هغسې چې په ۱۳۴۳المریز کې مو د ډیموکراسۍ او ګوندونو له زیږیدو سره را پیل کړی و. اصلاً هغه مزل سرچپه و او ایزمونو موږ په ځان پسې وروکاږلو، خو اوس به موږ ایزمونه په ځان پسې راکاږو په دې توګه به مو مدعا اوموخه د افغان انسان هوساینه، پوهنه او پرمختګ وي. دربیمه لاره ډېر ځله د تېرو لارو پر عکس موږ ته سرراسته مزل راښیي.

زموږ انتقادي اخلاق

همدا چې په افغانستان کې د ډیموکراسۍ او د بیان د آزادۍ نغاره وډنګېده، نو سترګې پټې شوې او خولې خلاصې د نیوکو ډزې پیل شوې، کارپوهان په تلویزیونونو کې راشنه شول او د راډیو ګانو ستوني څېرې شول، پایله څه وه؟

اصلاحات رانغلل خو د انتقاد په وړاندې ټولیز معافیت رامنځ ته شو. د بېخرته، بې مسؤلیته آزادۍ او انتقاد ښکارنده (پدیده) پخپله یوه سیاسي لوبه وه ،چې پر موږ راوتپل شوه. زموږ پوزیشن او اپوزیشن نه دی معلوم ټول لکه مې وریجې سره ګډ دي، د یوه سیاسي سیستم بنسټونه همدې کومیډۍ جوړېدو ته نه دي پرېښي. موږ سیاسي نظام نه لرو او هغه څه چې لرو د سیاسي نظام کومیډي ده.

ستونزه څه ده؟

نیمګړتیاوې ښې ډېرې دي، خو موږ په دې نه پوهېږو چې څنګه چلند ورسره وکړو، زموږ نیوکې نیمګړتیاوې نه اصلاح کوې،بلکې له بد بدتره چې د نیوکو په وړاندې معافیت رامنځته کوي، که کوم چارواکي یا ملامت سړي ته ووایې چې درووره دا او هغه ولې کوې؟نو درته وایې وروره دا خبرې ډېرې کېږي موږ ژر د چا ومنو؟

په نړۍ کې د ډیموکراسۍ یوه ځانګړنه داده چې رقابت د دوو(یاڅو) ځواکمنو، سره بېلو سیاسي اړخونو ترمنځ وي، هره خوا ځانته طرحې لري او دا طرحې، پلانونه او پروګرامونه علمي او عملي وي، هر کله چې یو لوری وروسته پاتې شي یا لږ وښوییږي نو سمدستي هاغه بل (چې په سیاسي کمین کې ناست دی) راپاڅېږي، خلکو ته مخ واړوي او نیوکې وکړي خو له نیوکو سره سم خپله طرح او پلان وړاندې کړي، چې خلکو !ماته واک راکړئ چې زه دا او هغه وکړم، ددې مسئلې تر ټولو نازک سیاسي اړخ دادی چې منتقد لوری څنګه ملت ته د خپلې طرحې په اړه قناعت ورکوي او انتقاد کیدونکی لوری څنګه له خپل پروګرامه دفاع کوي، ولس دا دواړه جاجوي او بیا رائیه ورکوي چې څوک باید د هغې چارې د پرمخ بیولو واک ولري.

همدا ده د ډیموکراسۍ منطق، بشپړ واک له خلکو سره دی او هغه څوک چې غواړي سیاست وکړي خلکو ته د ښه کار کولو په برخه کې سیالي کوي، عملي وعدې ورکوي او چې واک ته ورسیده ،نو خپلې وعدې عملي کوي ځکه نه غواړي واک له لاسه ورکړي. له همدې ځایه ده، چې هېوادونه او ملتونه پرمختګ کوي.

خو موږ سرچپه روان یو، یا داسې دیکتاتوري رامنځ ته کړو چې څوک له ډاره سوڼ نه شي ایستلای او یا داسې بې بندوباره آزادي راولو چې نیوکه خپل اهمیت له لاسه ورکړي او په داسې معافیت کې واکمن لوری تر پوزې په نیمګړتیاوو کې ډوب شي، لکه شهر ناپرسان نه غل معلوم وي نه مل، نیوکه کوونکي او نیوکه کېدونکي دواړه نه پوهېږي چې له ستونزې دوتو لاره څه ده او کومه طرحه ستونزه حل کولای شي.

موږ نه منظم، معقول او منطقي پوزیشن لرو او نه داسې کوم اپوزیشن . سیاسي رقابتونه مو یوازې د څوکۍ، موقف او پیسو د ګټلو، اخلاقي او سلیقوي یا ایډیالوژیکو اختلافاتو پر سر دي، نه ملت ته د کار، ډېرې ګټې رسولو پرمختګ او هوساینې لپاره. د خلکو هم نه له پوزیشنه سترګه سوزې او نه دا پوزیشن خیال ساتي. (نه کل بانه ، نه کدو ، خاک د سرهردو !) او په دې توګه ملت د ژرندې د دوه ډبرو ترمنځ ګیر دی.

دریېمه لاره:

د افغانستان نوی سیاسي نسل ښایي دوه (یا څو) ملي – پیاوړي او پر علمي طرحو ولاړ سیاسي جریانونه رامنځ ته کړي، دا سیاسي بهیرونه تر هر څه وړاندې ښایي د افغانستان د ثبات، ودانۍ، پرمختګ، اقتصادي ودې، ملي یووالي او پیاوړي کولو لپاره خپلې برنامې جوړې کړي ،چې ددې هېواد له شرایطو سره سم د عملي کېدو وړ وي، دا طرحې ښایي د ملت پر وړاندې کېښودل شي او هڅه وشي، چې د خلکو قناعت پرې ترلاسه شي دا قناعت باید دغه بنسټونه ولري:

۱.عملي وي

۲.را کاپي شوې نه وي

۳.د عملي کولو ابزار يې وښوول شي

۴.زمان او مکان يې قيد شي

۵.د عملي کولو اجرائيوی ضمانت يې وښوول شي.

پردې بنسټ بايد د خپلو طرحو لپاره له خلکو څخه رائيه وغواړو، د ملت رائيه بايد همدې طرحو ته وغوښتل شي نه اشخاصو ته.

هر لوري چې د خپلو طرحو د عملي کولو واک (نه تش سياسي قدرت) ترلاسه کړ بيا هغه بل لوری په بشپړه زيرتيا متو جې وي، چې واکمن بهير څه کوي ؟ پر هره تېروتنه، نيمګړتيا او وعده خلافي ښايي منظمه، قانوني او مودبه نيوکه وشي او له نيوکې سره سم دا وويل شي چې منتقد بهير په کومو وسايلو، امکاناتو او زمان کې دا نيمګړتياوې لري کولای شي، بيا به نو له قانون سره سم د خپلو اصلاحي طرحو لپاره بيا له خلکو څخه رائيه غواړي او د واک دا لېږد را لېږد به تر هغه روان وي چې افغانستان له هره اړخه څواکمن او هوسا شي.

دا د افغان انسان حق، مسؤليت او رسالت دی چې په دې بهيرونو کې ورشامل شي او يا يې له رقابت څخه ګټه پورته کړي. انتقاد د هغه چا حق دی چې په موجود حالت کې د بهترۍ راوستلو صلاحيت ولري. د شکايت او انتقاد يو توپير همدا دی شکايت دادی چې له نيمګړتياوو څخه سرټکوو، هر چا چې زيان ليدلی وي د شکايت حق لري او شکايت يوازې د روان حالت څرنګوالی ښيي. خو انتقاد دادی چې د روان حالت له ښوولو ورهاخوا يې د اصلاح او ښه کولو ميکانيزمونه هم معرفي شي. موږ ويلی شو چې زموږ په اصطلاح کارپوهان او سياسي نقادان يوازې شکايت کوي، انتقاد نه کوي ځکه دېر کم د اصلاح او جوړولو طرحې ورسر ملې وي.

دا بدمرغي خو لا بېله ده چې که څوک له انتقاد سره طرحه ورکوي هغه يې بيا د عملي کولو توان او اجرائيوي صلاحيت نه لري.

موږ بايد د وېښتيا په پړاو کې د شکايتونو له بوږبوکيو څخه راووځو او د رېښتني انتقاد عصر ته ورننوځو. اول، نيمګړتيا په نښه کړو، بيا د نيمګړتيا د له منځه وړلو عملي طرحې رامنځ ته کړو او په درېيم قدم کې ددغو طرحو د عملي کولو لپاره سياسي ځواکمن بهيرونه جوړ کړو، له ملت سره په دې ټوله پروسه کې نږدې سلا مشورې ډېرې مهمې دي، موږ حق لرو په رېښتنيې مانا پوزيشن، اپوزيشن، د نيوکو فرهنګ او د عملي پرمختګ ځواکمن سيستمونه ولرو، د وېښتيا د پړاو افغان انسان ته ښايي ددې ټولو چارو علمي ميتودلوژي ورمعرفي شي.

د ملي مشرۍ تشه

د ډیموکراسۍ له نغارو سره مل یوه نوې نومونه (اصطلاح) چې زموږ پر غوږونو راننه ایستل کېږي، ملت جوړوونه (Nation Building) ده، حال دا چې موږ دې ته اړتیا نه لرو ځکه موږ لا له پخوا څخه ملت یو.

هغه څه چې موږ نه لرو ، ملي مشري یا (National Leadership) دی.

ملي مشري څه ده؟

هر کله چې یو شخص یا سیاسي حرکت وکړای شي د یوې سترې ملي مسئلې، ستونزې یا پېښې پر مهال یو ملت یا د یوه هېواد بشپړ اکثریت د مثبت حل لوري خواته وروخوځوي او له ستونزې څخه یې وژغوري ،ملي مشري یې رامنځ ته کړې ده.

په داسې حالت کې مهمه داده چې دغه شخص یا سیاسي حرکت خپله اراده ولري او د ملت خوځښت یا Mobilize کولو نوښت یې خپل وي.

موږ لسیزې کېږي چې داسې ملي مشر یا ملي مشرتوب نه لرو ، دا به نه هېروو ، چې د ګوندونو ، ډلو حتی حکومتونو مشران ملي مشران نه وي ، او د ایډیولوژیو ، قومونو ، ژبو ، څوکیو او ګټو په نامه راپاڅیدلي ډلمشران ملي مشران نه شو ګڼلای او نه هم د هغو پلویان د ټول ملت استازیتوب کولای شي.

ګاندهي د هندوستان په سلګونه میلیونه هندوان، مسلمانان، عیسویان او نور لړه کې د هندوستان د آزادۍ په نامه د خپل عدم خشونت پر فلسفه راوخوځول ،چې له انګلستانه خپل هېواد وګټي، نلسن منډیلا د جنوبي افریقې خلک راوپارول چې د توکمیز تبعیض پر ضد یې سره یو کړي، داسې کسان ملي مشران وو.

موږ درې لسیزې شوې، چې د جګړې په اور کې سوزو خو یو ملي مشر مو ونه موند ،چې ټول ملت پر سوله باوري کړي، وروروګلوي، پخلاینې، پرمختګ او ملي پیاوړتیا ته یې وهڅوي.

ستونزه چېرته ده؟

تر هر څه بنسټیزه ستونزه داده،چې زموږ په هېواد کې پر خپله اراده باندې اعتماد او باور له منځه تللی دی. ذهني اسارت موږ دې ته نه پرېږدي چې ملي مشرتوب رامنځ ته کړو. ملاتړ یې وکړو. ورپسې ولاړ شو یا یې وپالو. ډېرو کسانو هڅه وکړه د ملي مشرۍ دعوا وکړي خو تر افغان او افغانستانه ډېر په خپله ایډیولوژۍ، قوم، ژبه او سیمه پورې نښتي پاتې شول او تردې وړاندې نه ولاړل. د ملي مشرتوب د اېکټ په اول قدم کې د بهرنیانو سترګې پرې خوږې شوې. پر څوکیو یې کېنول. پیسې یې پرې وورولې او د لا غټولو وعدې یې ورکړې. همدا و، چې له دوی څخه یې د ملي مشرۍ دعوه هېره کړه او په لنډمهاله ګټه یې خولې ورډکې شوې. یا سیاسي قدرت ته ورسېدل یا پوځي زور ته او یا هم ډلو او ګوندونو مشرۍ ته او په دې توګه ملي مشرۍ ته یو هم ونه شو رسیدلای. د ملي مشرۍ په رامنځ ته کېدو کې لومړی خنډ بهرنۍ لاسوهنې وې، دوی هم د ملي مشرۍ د رامنځ ته کېدو مخه نیوله او هم یې خلک له داسې مشرۍ څخه د تل لپاره ناهیلي کول. چې دا باور دلته پوخ کړي ،چې ګواکې افغانان به هیڅکله ملي مشرتوب ونه لري.

کورني خنډونه هم کم نه وو؛ معنوي فقر، کمزوري اراده، د شخصیتونو کمی، له لویو ګټو څخه بې خبري او له افغان محوریت څخه کمزوری درک یې یو څوبېلګې دي.

درېیمه لاره:

د افغانستان د ملي ستونزې د حل یوه لاره د ملي مشرتوب رامنځ ته کول دي. د ملي مشرتوب چورلیز یا اصلي محور باید(افغان انسان) وي.

افغان انسان ددې هېواد هر اوسیدونکي (شهروند) ته وایو ، که له هرې ایډیولوژۍ، ژبې او قوم څخه وي خو چې هوساینه، ډوډۍ، ښوونځی، د ګټې وسایل او بشري حقونه ولري.

هر شخصیت یا سیاسي خوځښت چې غواړي د ملي مشرۍ دریځ ته ورپورته شي، باید لاندینۍ ځانګړنې ولري:

۱.ملي مشر ښايي ټول ملت د ژغورنې لپاره وخوځولای شي.

۲.خپل خوځښت د خلکو له منځه پیل کړي، د ولسمشرۍ ،ډلمشرۍ، یا پردي پالنې له دریځه د ملي مشرۍ پر لوري ورتلل ډېر سخت او آن ناشوني دي.

۳.ملت ته په علمي او عملي طرحو او میکانیزمونو قناعت ورکړي ،چې د ملي مشرۍ صلاحیت لري.

۴ .« هر څه د افغان انسان لپاره»وغواړي

۵.د بهرنیو زهرجنو وعدو ښکار نه شي.

۶.د ملت پر اراده تکیه وکړي.

۷.د هر بدلون نوښت یې خپل وي.

۸. د ملي مشر شخصي پانګه ښايي د خوځښت له پیله بیا تر بریالیتوب یا مرګه یوه افغانۍ هم زیاته نه شي ، حتی له مشروع لارې هم.

موږ د ویښتیا پړاو هغه مهال پیلولای شو، چې پر مخ وړونکي یې ملي مشرۍ ته د ورپورته کېدو ورتیا ولري. د ویښتیا او روښانتیا پړاوونه دواړه د همداسې یوه ملي خوځښت په لاسونو بشپړیدای شي.

د ویښتیا پړاو

هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره!

زموږ د سیاسي مبارزو لویه ستونزه داده، چې ملي ارمان او لوی ایډیال نه لرو.

په څه مانا؟

زموږ ارمانونه او ایډیالونه واړه دي، د سیاسي هڅو لومړنۍ غوښتنه مو یوې څوکۍ ته رسیدل دي، یا د یوه قوم، ژبې، ګروهې، سیمې یا کورنۍ لوړاوی او بس، او بیا په دې وسیله ځانته د ډېرې ګټې رسول، په خلکو کې ځان پرسول، باډیګارډ ، موټر، پیسې، کورونه او ... د دا ډول هڅو خیر وطن او ولس ته نه رسېږي او په لویه کې یې زیان تر ګټې ډېر دی، موږ باید ملي ارمان او ایډیال رامنځ ته کړو.

هر ه ښېګڼه د افغان انسان لپاره !

همداسې یو لوی ارمان او ایډیال دی، دویښتیا د پړاو سریزه د همدې ادعا تفسیر دی.

(افغان انسان) څوک دی؟

د افغانستان هر ښاروند ته افغان انسان ویلی شو.

ښاروند (شهروند)په اوسمهالو سیاسي- ټولنیزو ادبیاتو کې، د هېواد اتباعو ته ویل کېږي چې له ټولو مدني حقوقو څخه برخمن وي، په دې کې هر افغان راځي ،که ښاري وي که کلیوال.

(هره ښېګڼه) څه ده !

دا د انساني ژوند د پرمختګ لپاره د ټولو هڅه مجموعه ده چې د یوه هېواد قوانین یې مشروعیت مني.

هره هوساييينه، کار، د ژوند ښه شرايط، پوهنه، خواړه، کاري وسايل، هستوګنځی او مدني اسانتياوې ښايي افغان انسان ته برابرې شي.

په دې توګه وينو چې ددې ادعا پېژندل ډېر سخت نه دي، اسانه مفهوم دی خو يو لوی ارمان او ايډيال يې ګڼلی شو. ډېر کلي او مبهم شعار هم نه دی، خو په دې شرط چې د يوه ملي تفکر په پايله کې ورته د عملي کېدو ميکانيزمونه معرفي شي.

همدغې پروسې ته د وينتيا پړاو وايو.

د وينتيا پړاو دادی چې ولس، دولت، مدني ټولنې، شخصيتونه، ګوندونه او ټولنيز بنسټونه په دې وپوهول شي چې څنګه «هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره» عملي کېدای شي. اجرائيوي ځواک (يا ځواکونه) څوک دي؟ امکانات کوم دي؟ او علمي طرحې يې کومې دي؟

په دې پروسه کې موږ ددغو ميکانيزمونو پېژندنه په مخ کې لرو، عامه ذهنيت او خلک بايد پرې باوري کړای شي. ملي اعتماد پرې رامنځ ته شي او هر افغان ښاروند په کې خپله برخه وپېژني. په دې پسې بل پړاو چې ددغو بشپړو شويو طرحو او ميکانيزمونو د تر سره کولو او عملي کولو بهير دی هغه ته د روښانتيا پړاو وايو، چې وروسته به پرې بحث وشي.

د وينتيا په پړاو کې ټول ددې لپاره کار کوي، چې افغانان او نور بشريت پردې قانع کړي، چې دغه ولس هم د انساني ژوند حق لري. دا ولس يوازې د جګړو او شخړو لپاره نه دی هست شوی. او يوازې د سترو ځواکونو د وسلو آزموېيلو لابراتوار نه دی.

د وينتيا په پړاو کې ښايي موږ له خپلو اقتصادي امکاناتو څخه خبر شو، په دې وپوهېږو چې که خپلې اوبه ولګوو، خپله زمکه وکرو، خپله تر ځمکې لاندې شتمنې وکاروو، تر موږ به بډای ولس په نړۍ کې نه وي. موږ پر خزانه ناست سوالګر ښايي نور را وينښ شو.

موږ کله چې وايو: هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره!

ددي ښېګڼې سوال له نورو څخه نه کوو ، موږ پخپله هر څه لرو.

وېښتيا پړاو ، موږ ته دا رانښيي چې څنګه پخپلو لاسونو خپل همدا هرڅه وکاروو او افغان انسان هوسا کړو.

همدا ملي ايډيال او ستر ارمان ښايي د هر افغان انسان د هلو ځلو په سر کې راشي. موږ که وخوځېږو ، د ورځې اته ويشت ميليونه خښتې يو پر بل اېښودلای شو ، موږ که يو بل ته لاس ورکړو د ورځې اته ويشت ميليونه متره مربع زمکه شنه کولای شو ، که اراده وکړو د ورځې اته ويشت ميليونه نيالګي اوبولوی شو ، که وغواړو د ورځې اته ويشت ميليونه خلکو ته د ژوند لا ښه شرايط چمتو کولای شو.

د وېښتيا پړاو شعار نه ورکوي، بلکې خلک کار ته رابولي، موږ د افغان انسان د ژغورلو لپاره بايد کار وکړو. د وېښتيا يو راز همدا دی چې دوه علمي تيزسونه د خلکو په مغزو ورننباسو:

۱ـ له ټوليزې هوساينې پرته وګړنۍ (فردي) هوساينه ناشونې ده. که په هېواد کې (هر افغان انسان) موږ، لوستی، بوخت او دمدني حقونو خاوند نه وي؛ ولسمشر، وزير، رئيس، پانګوال او څمکوال يوازې نه شي هوسا کېدای دا د بشري ژوند يو اصل دی.نو که غواړو ځان هوسا کړو بايد هېواد او (هر افغان انسان) هوسا شي. دا ارمان کار او هڅې غواړي او د ټولو هڅې.

۲ـ که پخپله، هر يو ټولو ته او ټول هر يوه ته کارونه کړو ، هېڅ پردی به موږ ټول نيکمرغه نه کړي.

کېدای شي کوم ګاونډی يا ځواکمن هېواد زموږ اشخاصو يا ګوندونو ته پټې يا ښکاره پېسې او پتاسې ورکړي خو دا به د هغو د ګټو لپاره وي نه زموږ ټولو د هوساينې لپاره.

همدا وطن يا کور دی يا مو ګور.

همدا به پخپله ،د ځان لپاره جوړوو. همدلته ده چې د وطندوستۍ زړه دروغجنه ادعا په نوې او رېښتنې مانا را ژوندۍ کېږي يعنې مورږ دا هېواد جوړوو ،چې پخپله (زه) او زموږ کورنۍ په کې خوشاله شي. افغانستان بايد جوړ شي چې هر افغان انسان او (زه) نيکمرغه شي.

د وينبتيا په پړاو کې ښايي دا دوه تيزسونه د هر افغان انسان غوږ ته ورننباسو او هر افغان انسان د هر افغان انسان د هوساييني لپاره راوخوځوو.

د وينبتيا پړاو د افغاني رنسانس لومړی ګام دی. ددې لپاره هر افغان انسان خپله رغنده طرحه را پېژندلای شي. د درېيمې لارې کړکۍ ستاسو پر مخ پرانيستې ده، راشئ او خپلې طرحې له موږ سره شريکې کړئ. چې څنګه هر افغان انسان د هر افغان انسان دخوشالۍ او ژغورنې لپاره يو څه کولای شي، دا علمي او تجربي بحث غواړي. زموږ ټولو ګډون غواړي.

نو يا الله !

هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره !

د اور پر توګ

څه موده مخکې یوه ملګرې، دې پوښتنې ته ،چې ولې موږ د وژلو له وسایلو (ټوپک، توپ ...) سره دومره مینه لرو؟ عجیب ځواب راکړ؛ دی په دې نظر و، چې د تاریخ په اوږدو کې زموږ ګڼ حکومتونه ددې وړ نه وو، چې له هېواد، خلکو او یا د هر هېواد میشتي له شخصي حریم څخه ساتنه وکړي، د همدې لپاره خلک دې ته اړ شوي، چې د ځان، کور او هېواد ساتلو ته پخپله ملا وتړي ،ځکه نو د ځانساتنې وسیلې (وسلې) ځانګړې اهمیت پیدا کړی دی. له رواني پلوه ددغه اهمیت ډېریدو په ټولیز (جمعي) روان کې پرله پسې رسوب کړی دی او په دې توګه له تاریخي پلوه ژوبلورو وسلو خپل ارزښت تردې بریده رسولای، چې د ځینو په وړاندې خو د ناموس حیثیت هم لري.

وژونکې وسله په خپل نفس کې بد شی ده، ځکه د جوړولو، رامنځ ته کولو او ساتلو منطق یې بل انسان ته زیان رسول، د ژوند ختمول او ژوبلول دي، خو د ځانساتنې لپاره تر ټولو ښه وسیله ګڼله کېږي. دا د اور پرتوګ نه اغوستلی شو او نه یې ایستلی شو، په پرمختللې نړۍ کې یې اړتیا ځکه کمه شوې چې پر یوه انسان د بل انسان بلوسل کنټرول شوي دي، شخصي امنیت تضمین شوی دی، رواني سکون رامنځ ته شوی دی او د هېوادونو د ملي حریم او ځمکنۍ بشپړتیا ساتنې لپاره ځانګړې ځواکونه شته، نو د همدې لپاره له خلکو سره د وسلې ساتلو اود وسلې د ناموس ګڼلو هېڅ اړتیا نه پېښېږي.

که شخصي امنیت او ټولنیز نظم پولیس وساتي، عدالت قضائیه ځواک او عدلي سیستم تأمین کړي، ځمکنۍ بشپړتیا او ملي امنیت ملي پوځونه وساتي نو په کورونو کې د ټوپکو ساتل څه مانا؟

زموږ تیروحکومتونو دا کارسم نه دی کړی، ځکه خو خلکو د ځان اوکورنۍ د ساتلو لپاره په کور دننه وسله ساتلې او چې کله هېواد تر یرغل لاندې راغلی، د کمزورو او بدجوړښته یا بې جوړښته حکومتونو له امله بیا هم خلکو د هېواد ساتنه کړې ده، له

همدې امله بده وسله ښه وسيله شوې ده او د ميړانې ګاڼه يې بللې، زيور او نارينتوب ورسره مل ګڼل شوی او تر ټولو ژوبلور او زيان رسوونکی ښه مېړه او ښه اتل بلل شوی دی.

دا « غلط معمول» د پېړيو پېړيو په اوږدو کې زموږ په عادت او کلتوري ارزښت بدل شوی دی ،په لنډيو او شعرونو کې ستايل شوی دی او متل دی چې « ښه وسله هغه ده، چې په بده ورځ په کار شي» يا «ښه وسله هماغه ده چې په بد وخت کې په لاس درځي.»

زموږ رواني ويرې، د ناامنۍ تلپاتې احساس او د بې حکومتۍ يا بد حکومتۍ حقيقت موږ مجبور کړي يو ، چې وسلې ته پناه يوسو او دغه بده، ناشولته، ناولې وسيله ښه او ګرانه ملګرې وګڼو. ډېر ځله وسله د خلکو په لاسونو کې د ځانساتنې لپاره نيول شوې ده، خو ډېر ژر ورڅخه د زور زياتي، يرغل، تيرې، جنايت، غلا او لوټمارۍ لپاره کار اخيستل شوی دی، وسله د جنايت وسيله هم ده .

د نه تېري، عاطفي ژوند او له قانون سره سم چلند د انسانانو ازلي او ابدي هيله ده خو ،لکه چې هېڅکله په حقيقت نه بدلېږي، ځکه نو د «دفاع» منطق تل عمر شته، خو د ځانساتنې بشري اصل بايد قانوني شي او دا بهير بايد په موږ کې هم په سر راسته ښه بنسټ ومومي، څنګه؟

دربيمه لاره:

په ټوليز روان، عامه ذهنيت او جمعي باور کې يو انقلاب ته اړتيا شته. تر هر څه وړاندې د ځانساتنې دنده بايد د حکومت پر غاړه ورواچول شي. له شخصي امنيت څخه نيولې، تر رواني سکون او هېواد ساتنې پورې بايد حکومت يې تضمين پر غاړه واخلي. ځواکمنه ملي اردو ښايي د افغانستان د خاورې او پولو ساتنه وکړي، ملي او با دسپيلنه پوليس د شخصي امنيت مسؤليت ومني عدلي سيستم ښايي رواني ټوليز سکون رامنځ ته کړي، بيا نو له کلتوري پلوه د وسلې مذمت او بد ويل پيل شي. موږ

ښايي له ټوپک او توري څخه خپل کسات واخلو، مات مات يې کړو، موزيمونو ته يې وسپارو او د تاريخ په هديرو کې يې خښ کړو. نور نو ښايي ټوپک ناموس ونه ګڼل شي.

د ويښتيا د پړاو يو اصل همدا دی، چې وسلې د خلکو د روان له محرابونو څخه لرې شي د افغان انسان اوږه نوره له ټوپک سره ښه نه ايسي. د افغان انسان په لاسونو، مغزو او ژوند چاپېريال کې ښايي د ژوبلورو وسلو ځای د ډوډۍ موندلو، هېواد ودانولو، پوهې او پرمختګ وسايل ونيسي او هر هغه څه معنوي ارزښت ومومي، چې يوه افغان انسان ته د روزۍ موندلو وسيله ګرځي.

ملي دفاعي ځواک هر څومره، چې پياوړی، وسله وال، جدي، زړور او د پرديو ژوبلور وي هماغومره ښه دی، د مېړنتوب او اتلولۍ ټول سرودونه، بدلې او شعرونه هم ښايي يوازې همدغه ملي ځواک ته ځانګړي شي، دا ملي ځواک ښايي بشپړ غير سياسي وي او يوازې افغانستان ساتلو او افغان انسان پاللو ته ژمن وي او بس.

له وسلو څخه کرکجن، پتېي، کار ځای او ښوونځي ته روان افغان انسان، پر خپل ملي دفاعي ځواک ډاډه ،د ويښتيا لومړی ګام پورته کوي.

د سولې وزارتونه

په راډيو کې يې د افغانستان پر امنيتي وضعيت خبرې کولې او د دفاع، کورنيو چارو د وزارتونو نومونه يادېدل، ملګري مې راته وويل چې په دې وزارتونو امنيت نه راځي، ماته د کرنې، بيا رغولو او ټولګټو وزارتونه راکړه، په دوه مياشتو کې امنيت راولم.

ما ورڅخه وپوښتل، څنګه؟ ملګري وويل : خلک ډوډۍ نه لري، د ډوډۍ بودولو ملکيت نه لري او د ملکيت نه لرلو له امله په هېواد پورې د تړلتيا مزي نشته. په اوله کې مې د ملګري خبرې بابېزه وګڼلې، فکر مې کاوه چې هسې لګيا دی ،خو چې ښه ځير شوم د روان کړکېچ يو څه ريښې مې په دې ستونزه کې وموندلې.

کله چې د افغان انسان په ښېګڼه خبرې کوو، نو لومړۍ اړتيا خواړه دي، کار دی د کار وسايل دي او ملکيت دی. افغان انسان بايد په دې هېواد کې د ملکيت خاوند شي ،چې روحاً او جسماً په دې خاوره پورې وتړل شي. وږي افغان ته د وطندوستۍ ترانې ټوکې ښکاري او مجبور افغان انسان تر ملا پورې باروت تړي او د څو روپيو لپاره ځان هم وژني. د شخړو يو لوی لامل لوږه، بې روزګاري او فقر دی.

دا مو هم اوريدلي دي، چې افغانستان يو کرنيز هېواد دی، ولې؟ زمکه او کرنه تر ټولو ابتدايي توليدي وسايل دي. چې که اوبه ، زمکه او ابتدايي وسايل وي، نو انسانان د خپل ابتدايي ژوند امکانات ترې بودولی شي. افغان انسان د توليد نور امکانات نه لري، افغان انسان توليدي انرژي (بريښنا)، ماشين، خام مواد ، مناسب بازارونه او تجارتي سيستمونه نه لري، ځکه نو په دې هېواد پورې يې د تړلو لويه وسيله زمکه، اوبه او کرنه ده. په مجموع کې بايد افغان انسان ته کار پيدا کړو . ښاري ته يې يو ډول توليدي وسايل او کليوال ته يې بل ډول د وينتيا د پړاو يوه اساسي اړتيا همدا ده.

زه ډېر پر افغانستان ګرځم، مانا دا چې تقريبا ټول وطن مې له الوتکې څخه کتلی دی، ښه پريمانه غرونه، ځای ځای ناوې او روانې اوبه، بيا يو کوچنی کلی او يو څو پټې،

ځینې ځایونه پراخې دښتې، کله کله وروشوګانې او د وچو ځمکو تر څنګ چټک بهیدونکي سیندونه.

هر ځل چې له هوا څخه د افغانستان زمکه ګورم نو له ځان سره همدا سنجوم چې د ویښتیا د دورې حکومت باید دا سیندونه پردې وچو زمکو را واړوي او خلکو ته دې یې وویشي، چې ځانته ترې روزي بوده کړي، په دې توګه زما د ملګري خبره ریښتیا کېږي هر څوک چې یوه ټوټه زمکه ،په لیښتي کې بهیدونکې اوبه او د خرڅلاو لپاره کرنیز محصولات ولري، نو جګړه او جرم نه کوي. هو د ویښتیا د دورې حکومت ښایي افغانانو ته ملکیت، د یوه علمي او عملي میکانیزم پر اساس، ورکړي او بیا یې د تولید شویو محصولاتو د خرڅلاو غم وخوري، افغانستان به ژر د آسیا په هالند بدل شي او چارګرده صنعتي دنیا ته به خواړه، سابه او لبنیات ورکړي او پخپله به یې هم کولمې غوړې وي. ښاري نفوس ته به هم د سوداګرۍ اودکرنیزو محصولاتود پروسس په برخه کې کار پیدا شي، د کلي او ښار اړیکې به وتړل شي، د ښارونو په وړاندې به د کلیو بدبیني ختمه شي او جګړه به د خپلې مور په ګېډه کې وچه شي.

ښه ګران لوستونکي به وایي ،چې: دا که دومره آسانه خبره ده، نو تر تا (لیکوال) هوښیار خلک په دومره غټو غټو نکتایانو او څوکیو ترې خبر نه دي؟ ټول ترې خبر دي خو هېواد ته ژمنه، وفاداري او کار اهل کار ته سپارل غواړي، دا حکومتونه ددې وړتیا نه لري ځکه خو د ویښتیا د پړاو حکومتونو ته اړتیا شته، موږ ښایي اصلاحات له همدې ځایه پیل کړو.

زما ملګري ویل:

د روښانتیا د دورې روڼ اندي او د عامه ذهنیت رهبري کوونکي ځواکونه باید دغه مسئله په منظمو چوکاټونو کې مطرح کړي، هم حکومت، هم خلک او هم قانون جوړوونکي پرې وپوهوي. موږ د زمکو له مافیا څخه پازاب یو، ولې؟ ځکه موږ فکر کوو، چې یوازې په ښارونو کې دننه زمکې ارزښتمې دي، حال دا چې هره زمکه چې تولید کولای شي ارزښتمنه ده، یوازې موږ باید ورشو، آباده یې کړو او بې ملکیته

خلکو ته يې ورکړو، د زمکې د مافيا ديو به هم مات شي او له احتياجه به هم راووځو، په ښارونو به هجوم اوفشار هم خلاص شي، ملي يووالی به هم عملاً رامنځته شي اوحب الوطن به را وټوکېږي، ځکه حب الوطن له حب الملکيت څخه را زېږي او تر ټولو لويه نتيجه چې ټول ټوپک پر اوږه او ګوته په ماشه ځوان نسل به پټيو کې بوخت شي، نو امنيت پخپله راځي. سياسي مذاکرات او پر کاغذونو ليکلي د سولې شعارونه د جنګ ځای نه نيسي، راځئ دا معادله بل ډول بدله کړو او د جګړې ځای په کار بدل کړو. کار که د جګړې ځای ونيسي نو سوله راوستلی شي، جنګ پخپله خپل ځای سولې ته نه پرېږدي.

دريمه لاره:

پايله دا ده چې موږ به د خپلې هغې فاسدې چورليزې کړۍ د ماتېدو چاره ومومو چې لا تر اوسه په کې سربدااله يو، تېر اته، نهه کاله مو په دې تېر کړل چې اول اقتصاد ته وده ورکړو که سوله راولو؟ سوله بې اقتصاده نه راځي او اقتصاد بې له امنه، چرګه نه شته چې هګۍ واچوي او چې هګۍ نه وي چرګوړی نه راوځي، په دې- دې کې ژوند را باندې تېر شو.

په همدې روانه جګړه کې بايد د خلکو د نسونو غم وخورو، بې روزګاري پای ته ورسوو خلکو ته کار ورکړو او بيا ټوپک ترې واخلو.

د وينښتيا په پړاو کې بايد افغان انسان د ملکيت خاوند شي. په لکونو جريبه زمکې د اوبو لښتيو ته اړتيا لري او د افغان انسان متو ته، زما ملګري رينښتيا ويل د امنيت او سولې وزارتونه د دفاع او کورنيو چارو نه ،بلکې د کرنې، فوايد عامې او کار وزارتونه دي.

امنيت له ډوډۍ څخه پيل کېږي. په ډوډۍ موړ، د کور او زمکې خاوند افغان انسان د ګاونډيو او دښمنانو چل او فريب ته نه تسليمېږي، ګاونډيان او دښمنان په دې پوه شوي دي، چې څنګه يو شمېر افغانان خپلو غوښتنو ته ور مات کړي. زمکې يې شاړې پريښې، له سيندونو څخه يې هره ورځ ميليونونه متره مکعب اوبه غلا کوي او ځوانان

يې په ټوپکو، پوډرو، نشو او بمونو سينګار کړي دي، ګټه يې دوی خوري وينې يې مورېتهراځي.

د وينښتيا پړاو بايد دا بهير سرچپه کړي، خپلې زمکې، خپلې اوبه او خپل ځواک د افغان انسان لپاره، ټوپک او بم د پرديو دښمنو لپاره.

همدا ده درېيمهلاره

ويښتيا:

د سولې ښوونځي

په هندوستان کې مې د دغه هېواد د لوړو زده کړو له ځينو چارواکو سره خبرې کولې، مسئله د هغو افغان محصلينو په اړه وه، چې هر کال هندوستان ته د لوړو زده کړو لپاره ځي، ما خو له هندي لوري څخه د دې لپاره د مننې او ستاينې ټول ټکي ياد کړل، خو دې نېمګړتيا ته مې هم ګوته ونيوله، چې ګڼ زده کوونکي سياسي علوم لولي او زه نه پوهېږم چې دا پخپله د محصلينو د ټاکنې ستونزه ده، يا په نورو څانګو کې شموليت سخت يا ناشونی دی؟ ما هندوستانيانو ته وويل، چې افغانستان د کرنې، انجينرۍ، وړو حرفه يي چارو، اوبولګولو، وترنرۍ او د داسې نورو څانګو متخصصينو ته اړتيا لري، چې عملاً د دې هېواد اقتصاد په پښو ودرولای شي.

ما په ټوکه ځينو افغان ملګرو ته وويل: ښايي افغان محصلين فکر کوي، چې که په هندوستان کې څوک سياسي علوم ولولي نو بيا په افغانستان کې ولسمشرۍ ته رسېدای شي.

دې چارې ما ته خوفکرونه پيدا کړل؛ تر هر څه مخکې را ته د سولې د ښوونځيو تصور په ذهن کې راوګرځېده او د دې چارې او نتيجې فکري بهير داسې و:

ستونزه: موږ هر کله چې د افغانستان پر ستونزو ګړېږو، نو د ټوليزې پوهې (عامه شعور) د لوړېدو مسئله تر مخې راځي. بيا نو فکر کوو چې د دې ځای خو ښوونځی دی او بايد ټول خلک ښوونځيو ته ولاړ شي. رېښتيا هم، چې د افغانستان د ژغورنې پيل له ښوونځيو او پوهنځيو څخه کېږي، خلک بايد له دې بې خبرۍ څخه خلاص شي. خو، چې يوګام وړاندې ولاړ شو نو پوښتنه را پيدا شي، چې څه ډول ښوونځي؟ فکر وکړئ، د زده کړې وړ ټول نفوس ښوونځی او پوهنځی ولوست او اټکلي فکر وکړئ چې موږ د لس-دولسو ميليونو لسانسه ګانو خاوندان شو، بيا نو څه؟

آیا موږ دوی ټولو ته د کار امکانات لرو؟ په ۱۲میلیونو مامورینو به څه وکړو؟ هغه هم که شپږ ومیلیونو یې حقوق او سیاسي علوم لوستي وي نو دومره جمهورریسان، بهرنیو چارو وزیران، دیپلوماتان یا قضات او څارنوالان به چېرته وړو؟

ژورنالیستان یې همداسې بوله او د طب ډاکتران یې هم. (دا هېڅکله ، خدای مه کړه دغو شریفو مسلکونو ته د کم کتلو په مانا نه ده.)

موږ د تولید لوستي نه لرو. څه مانا؟ موږ حرفوي کارګران نه لرو ،دکانونو درایستلو لوستي کسان نه شته، د کرنې مربیان نه لرو ، نجاران، د برېښنا تکنېشنان، د سړکونو جوړولو معماران، د بندونو ډیزاینران، د موټر، الوتکې او تخنیکي چارو ماهرین نه شته ما اوریدلي دي چې زموږ د برېښنا ستېشنونو د کوچنې ترمیم لپاره له لرې هېوادونو څخه تکنېشنان راغوښتل کېږي او نر غوندې لسګونه زره ډالره جېب ته اچوي او تر کوم کوچني رغون وروسته بېرته په الوتکه کې کور ته ځي. پیلوټان خو لا څه کوې، چې زه پخپلو بهرنیو سفرونوکې د الوتکو انجینران او آن د الوتکې میلمه پالان هم وینم چې شنې سترګې او سره مخونه درته ودرېږي او وایي:

ښاغلیه چای یا قهوه غواړې؟ Sir! Do you want some tea or coffee?

په سرې اور بل شي، چې ښه کور یې وران مه شه دا کارنو افغانان نه شي کولای؟

دوینبتیا د پراو یوه ضروري غوښتنه همداده چې د ډېرو انکشافي، رغنیزو او جوړښتي چارو په مرکز کې افغان انسان ودرول شي او دا خبره یقیني او حتمي شي چې: هو ! موږ یې پخپله کولای شو !!!

حل لاره:

موږ ښايي د سولې ښوونځي وپېژنو او پریمانه، پر هرځای کې او هر چاته یې پرانیزو ، دا ښوونځي هم سوله راوستلای شي او هم موږ له پردي احتیاجه خلاصوي.

د سولې دا ښوونځي حرفوي مکتبونه دي، لکه زراعت لیسه،د کانونو د استخراج لېسه، میخانیکي لیسه، د برق لیسه، د اوبو لګولو لیسه، د معمارۍ لیسه، د ترکاڼۍ لیسه، د چرګوړو د روزلو لیسه، د اوبدلو لیسه، د نساجۍ لیسه، د بورې د تولید لیسه، د کرنیزو محصولاتو او میوو د پروسس لیسه، د موټرو د ترمیم لیسه، د هوټلدارۍ اوميلمه پالنې لیسه، د سبو د روزلو لیسه او په لسګونو داسې نورې لیسې، هر ځای، په هر ولایت، هره ولسوالۍ او هر ښار کې. دا لیسې ښايي د دولت په لګښت جوړې شي او وړيا ځوانان اونجونې ومني. آن چې دا لیسې باید لیلیې ولري چې د لرو پرتو سیمو ځوانانو په کې ژوند وکړي او موږ بالاخره د یوه مسلکي او رغوونکي نسل د روزلو شاهدان اوسو.

دا ښوونځي ولې د سولې په نامه ؟

ځوانان له وزګارتیا ، بې وزلۍ، رواني فشارونو، ورک برخلیک او پر راتلونکي د نه اعتماد له لاسه جګړو ته مخه کوي، دلته نو هر څه ورک دي، تړوله تشه! نو یوازینی انتخاب ټوپک او سنګر دی، موږ د سولې ښوونځي ترلي او د جګړې سنګرونه مو پرانیستلي دي، تاسووا یاست ځوانان چېرته ولاړ شي؟

دا ځوانان، چې د سولې ښوونځیو ته راځي له روږدیدو (اعتیاد) جنایاتو او اخلاقي ښویېدنو څخه هم ژغورل کېږي.

تر هر څه مهم دا چې، داسې ښوونځي پر حکومتونو د خلکو اعتماد او باور هم رامنځ ته کولای شي. که د لرې پرتې سیمې یو ځوان بستره پر اوږه داسې ښوونځي ته روان وي، لومړی څه چې پر زړه ور ګرځي همدا ده، چې : والله بچی یې لوی کړې، دغه دی حکومت زما د زده کړې، راتلونکې او ګټې غم خوري، نو « که دی که نه دی، لکه پلار و مور مهربانه دی پا چا».

یو ه بله ښېګڼه:

له تېرو څو کلونو راهيسې موږ شاهدان يو ، چې په زرګونو ځوانان پر ښوونځيو د کم اعتمادی له امله ښوونځي ته نه ځي، ځکه هر کال په لسګونوزره ځوانان له ښوونځيو څخه وځي، خو په پوهنتونو کې ځای نه وي، يوازې د لوړو نومرو ګټونکي پوهنځيو ته ځي اونورپه حسرت ورته ګوري، بې سرنوشته ځوانانو ته بل ځای نه شته، د سولې مسلکي ښوونځي کولای شي ټول ځوانان، ولو که په نظري اوتيوريکو زده کړو کې ډېر با استعداده نه وي هم، ومني د حرفې او مسلک، تخنيک اوتوليد زده کوونکي دې ته اړتيا نه لري چې ډېرې پاڼې واړوي را واړوي او فورمولونه حافظې ته وسپاري، دی بايد خپلې ګوتې له ماشين او پلاس سره بلدې کړي، دا مو نه دي اوريدلي چې : « دهقاني هنر دارد ، کتاب نيست که پر پر بخواني».

موږ ټولو هغو ځوانانو ته د زده کړې مراکز جوړولای شو ، چې د ښوونځيو درسونه ورڅخه پاتې وي او يا هم د لوړو زده کړو موسساتو ته نه شي تلای. حرفوي ښوونځيو ته د منلو معيار ښايي له کار اوتوليد سره مينه او علاقه وي نه د فورمولونو اوتيوريو حفظ کول.

دربيمه لاره:

په روسيه کې يو شمېر افغانان راټول شوي وو ، له ما يې وپوښتل چې دوی او په نړۍ کې نور تيت و پرک افغانان چې په لاس او وس کې يې د مرستې څه شته څنګه کولای شي خپل وطن او خلکو ته ګټه ورسوي ؟ ما ورته د همداسې ښوونځيو د جوړولو او تمويل وړانديز وکړ، عجيبه وه چې له دې فکر سره يې علاقه وښوده او زه ايله پوه شوم ،چې دداسې ښوونځيو پلويان ډېر دي. نو دربيمه لاره به داوي چې:

۱- د سولې د ښوونځيو پېژندنه او جوړونه عملاً پېل شي او په دې برخه کې يو لوی شمېر افغان ځوانان او پيغلې بوخت کړای شي.

۲- افغان لوری ښايي بهرنيانو ته قناعت ورکړي چې خپلې پيسې په ((جندربيلانس))، د ښځو د زيږون زده کړې، فېشن شو ، او د بشري حقونو په اړه تش په نامه او بې فايدې ورکشاپونو باندې ونه لګوي او پر ځای يې ددغسې ښوونځيو جوړول پېل کړي. بهر ته

استول شوي محصلان باید هلته په همدې برخو کې زده کړو او تخصص اخیستلو ته وهڅول شي، چې همدوی بیا په داسې ښوونځیو کې د متخصصو ښوونکو په توګه کار وکړي.

۳. حکومت، مرستندویه ټولنې او نړیوال باید ددې چارې د عملي کولو لپاره ګډ کار وکړي او دعملي کولو لپاره یې باید له افغانستان سره له مرستو څخه یوه برخه ورته بېله شي.

۴. د داسې ښوونځیو داهمیت، ارزښت او ونډې په اړه باید په ولس کې د عامه پوهاوي پروګرامونه عملي شي چې ډېر ژر په میلیونونو افغانان دې ښوونځیو ته ورننوځي.

۵. تر ټولو مهمه دا چې د لومړۍ دورې تر فارغیدو پورې ښایي حکومت ددغو فارغانو د بوختیا او کار موندنې غم هم وخوري.

د ویښتیا پړاو یوه اساسي برخه د افغان انسان لپاره د کار موندنې او اوږد مهاله بوختیا زمینه برابرول دي، د افغان انسان له بشري ځواک څخه ښایي په تولیدي برخه کې کار واخیستل شي او د کار اوتولید د دنیامیزم معادله ښایي په معقوله بڼه د افغانستان اقتصادي بنسټ رامنځ ته کړي.

د سولې ښوونځي د جګړې سنګرونه تړلای شي !

د افغانستان د ایل کولو لپاره پینځه نسخې

ځو ورځې مخکې ځینو بهرنیو او کورنیو کړیو د خوشالۍ او ویرې یو ګډ خبر خپور کړ:

«افغانستان یو تریلیون ډالره زمکلاندې سرچینې لري.»

بل پسې ورغبرګه کړه:

«نه! دا یو تریلیون نه بلکې درې تریلیونه او حتی کېدای شي تردې ډېر وي.»

دا خبر لکه مرخیړی، ناڅاپه راشین شو او خلک یې حیران کړل، تردې وړاندې داسې فکر کېده، چې د افغانستان سیاسي ـ جغرافیایيGeo-strategic اهمیت ډېر د پام وړ دی، ځکه دا هېواد د منځنۍ آسیا دروازه هم ده او د جنوبي آسیا (زرین هندوستان) لاره هم، پر منځني ختیځ هم مشرف دی او د چین تر زنې لاندې هم پروت دی، ځکه نو لوی قدرتونه ټول غواړي په یو ډول نه یو ډول دلته وخت تېر کړي او له دې ځایه خپل سیالان وویروي، خو اوس ددې اهمیت بل اړخ هم را څرګند شو، چې ګواکې یوازې د زمکې سر نه، بلکې تر زمکې لاندې یې هم خزانې پټې دي، دا خبره دومره ساده نه ده، «دا د پټې سر دی پټې ببرته سورور دی!» راځئ زه به ددې لوبې کیسه درته وکړم.

زه لا ماشوم وم، په کلي کې د میداني جومات پیتاوي ته به سپین ږیري او پاخه خلک له موماجان څخه راتاوو وو، موماجان خپل سیاسي تیزس په ساده ژبه داسې توضیح کاوه:

«اوغانستان له سروزرو ډک دی، په زمکه کې ډېرې پټې بلاوې لري، دا کوپار به دا خزانې راوباسي، دوی نه د اسلام له غمه مره دي، نه د اوغانستان، دوی په خپلو ګټو پسې ګرځي....».

زه چې زلمکی شوم، ډېر ځله مې د موماجان دخبرو په هکله فکر کاوه، خو تل راته بابېزه او د یوه کلیوال نالوستي سپین ږیري نظر ښکارېده، خوعجیبه داده چې تل مې په لاشعور کې راګرځېده، د کانونو په اړه د څو ورځو مخکې ناڅاپي خبر، تر هر څه وړاندې د موماجان تېزس ته بوتلم او خپل نالوستی کلیوال لږ د کراماتو خاوند راته

ښکاره شو. زه لاهم نه پوهېږم چې موماجان دا خبرې له کومه اوریدلې وې خو په دې خبر یم چې لوی اقتصادي څواکونو د افغانستان مادي او جغرافیایي ارزښت ته له ډېر پخوا څخه ځیروو، داسې اسناد شته چې د قدرتمندو هېوادونو فضایي او زمکپوهنیزو (جیولوژیکو) مرکزونو آن له اویایمې میلادي لسیزې څخه د افغانستان د کانونو ارزښت موندلی و، خو ځانونه یې پرې ناګاره اچولي وو، مانا دا چې د لسیزو لسیزو سیالي یوازې د افغانستان پر جیوستراتیژیک اهمیت نه، بلکې پرزمکلاندې شتمنۍ هم وه.

لسیزې پخوا ځواکمنو هېوادونو خپلو څېړنیزو موسسو، د بشر پېژندنې انستیتونو او د ټولنیزې ارواپوهنې آزمېښتځایونو ته دنده وسپارله، چې د افغانستان د ایل کولو (تابع کولو) چل پیدا کړي او په صبر، ورو ورو د ور ننلوتلو لاره ور وښيي. د اقتصادي قدرتونو په وړاندې دا حقیقت پروت و، چې افغانان هر څه زغملای شي خو پردی پر خپله خاوره نه پرېږدي او ټول عمر د خپلواکۍ لپاره جګړه کوي، خو هېڅکله خپلواک نه دی، دوی پوهېدل، چې افغانستان که خپلواک نه دی نو ښکېلاککګر هم ورنه سخت په عذاب دي او په دې خاوره کې د هېچا په کولمو کې اوبه نه دي تودې شوي، دانګریزانو برخلیک ټولو ته په مخ کې پروت و.

لویدیځوال پر خپل عقل ډېره تکیه کوي او هرې ستونزې ته لابراتوار لري، دوی فکر کوي چې د پوهې په مرسته ډېر څه کولای شي اوحتی د افغانستان د ایل کولو لاره به هم ومومي د همدې لپاره یې خپلو څېړنیزو موسساتو ته پناه یووړه او د افغانانو عادتونه، ژوند چارې، جغرافیا، تاریخ، ارواېي جوړښت، دودونه، ارزښتونه، عقاید او هر څه یې خپلو لابراتوارونو ته ور وسپارل او بیا یې داسې پایله ترې راوایستله:

((هو !

افغانستان ایل کېدای شي !

دا ممکنه ده، چې افغانستان هم د زمکې پر سر او هم تر زمکې لاندې وخوړل شي، خو لومړی باید دغه پړاوونه ووهل شي))

د افغانستان د ایل کېدو پړاوونه:

۱ـ د یوې اوږدې او ستومانه کوونکې جګړې پېیل:

ډېر کلک ملتونه هم بالاخره ستومانه کېږي د « فرسایشي جنګ» اصطلاح د همدې لپاره په سیاسي قاموسونو کې رامنځ ته شوې ده. دا جګړه باید دومره اوږده وي چې څو نسله په کې ووژل شي، وران شي او له پښو وغورځول شي، تر څو چې (د ژوند حق) ورته تر ټولو لوی نعمت ښکاره شي.

د فرسایشي اوږده جنګ لپاره باید بهرنی او کورنی بستر آماده شي، موجود سیاسي او ملي چوکاټونه په کې مات شي.

تر هر څه وړاندې د یو افغان وژل د بل افغان په لاس، داسې شي لکه د یوه غوړېپ اوبو ښنبل. دې لومړیتوب ته کار پېل شو، تر هر څه مخکې د شوروي پښنه راننوته او د سره ښکېلاک په وړاندې پاڅون راوپارېده، ټوپکونو کار پېل کړ، توپونه او الوتکې تشې شوې، یو شوروی، شل افغانان پر زمکه را ولویدل، شورویانو عقل ته مراجعه وکړه او پښې یې سپکې کړې، خو افغانانو لاهم پرماشو ګوتې کلکې کړې او په خپلو کې یې له وژل شویو څخه غرونه لوړ کړل. داسې جنایتونه ،چې یادول او را په زړه کول یې د څو نسلونو ترمنځ د دښمنۍ اور بل ساتي، د مېړانې او خپلواکۍ ګټلو ځای کرکې او بې رحمۍ ونیوه او دا د افغانانو په ټولنیزه ارواپوهنه کې لومړی بدلون و. اتل یعنې وژونکی او وینه تویول یعنې قهرماني، د لویو قدرتونو فکري ماشینونه لاهم لګیا وو او د افغان په لاس د افغانانو د وژلو سناریو یې جوړوله، لاهم ډېر ریزرفونه وو او شته، چې ویې کاروي: چپ، ښی، کافر، افراطي، القاعده، صلیبي، پښتون، تاجیک ، ازبک، هزاره، لویدیځ پلوی، جاسوس، وروسته پاتې، شیعه، سني، سګ شوی... بس وژنه ! چې نن دې وار دی، فرسایشي جګړه د لسیزو لپاره روانه ده او لاهم پریمانه امکانات شته چې لاهم اوږده شي.

د ستومانه کوونکې جګړې لپاره ګاونډیان چمتو ناست وو، دا پروژه یې په ټیکه واخیسته، ګاونډیو څو ګټې درلودې یو خو پخپله هم افغانستان ته په غلا ناست وو او

زړونه يې ورته ډک وو او بله دا، چې د لويديځو ځواکونو غوا ورته را لنګه شوه، خدای(ج) ورکړل، د خپل دښمن د ځپلو لپاره، وسله او پيسه د بل، بچی په کې د افغان وژل کېږي، بس ته ورته د خير په غونډۍ کينه او دوی به يو بل وژني ته بس پيسې او وسلې ورکوه او خپل ډالر اخله، افغانان هسې هم ددی پرانګان دي، چې يو بل ووژني فقط له وژونکو څخه لوی لوی قهرمانان جوړوه چې خپل کار کوي.

۲-د ارزښتونو ورانول:

لويديزو قدرتونو د علمي – تحقيقاتي موسسو دوهمه نسخه داوه، چې د افغانستان د ايل کولو لپاره ښايي هلته موجود ملي محورونه او شته ارزښتونه مات شي، له هغوی څخه بايد ټول عقيدوي، ملي او دوديز بنستونه واخيستل شي او بې اعتباره شي، څو بيا له بهرني زبېښناک سره د مقابلې لپاره پرې راټول نه شي. دا کار هم د ګاونډيو په مرسته پيل شو، (ملي) کلمه د کفر معادل شوه د (افغانستان) له نامه سره مخالفت پيل شو، د سپېڅلو اصطلاحاتو په نامه بې ګناه او بې چاره خلک ووژل شول، د دين له نامه څخه داسې ناسمه ګټه پورته شوه، چې د خلکو باورونو ته زيان ورسېده، جرګه، مرګه، افغانيت بدنامه شول، د ملي مشرتوب ځای چل، غلا، دروغو او ټوپکوالي ونيوه، ډېر ژر د ارزښتونو رنګول پيل شول، نور نو افغانانو نه په مذهبي موعظو باور کولی شو، نه په ملي او سياسي شعارونو، داسې وخت راغی چې افغانانو په هر څه باور له لاسه ورکړ. هر حرکت، هر نوم او هر شعار ورته تېرايستونکی او دروغ ښکارېده؛ سوله، ملي يووالی، مشرتوب، جنرالي، استادي، قومانداني، خپلواکي، ديموکراسي، حزب، سياست، حکومت، پارلمان، روغه جوړه، مصالحه، عدالت، پوښتنه، مسؤليت، پوليس، قانون، اخلاق، عاطفه ... ټول بدرنګه شول، بې ارزښته شول، وسوليدل اوخلکو پرې باور له لاسه ورکړل د فاسدو حکومتونو جوړول، کار اهل کار ته نه سپارل، په حکومت کې د ځوکيو د ويش معيار د توان او استعداد پر ځای د قومونو ټيکه دارانو او زورواکو ته ورکول هم ددې پروسې برخه وه او په دې توګه د افغانستان د ايل کولو دوهمه نسخه هم کاميابه شوه.

۳-د ځوانانو ځپل، انحراف او اخلاقوژنه :

د ښکېلاک علمي مراکز ځوانانو ته هم متوجه وو ، دځوان نسل چاره هم باید شوې وای، د لوڅ انترنت، فلمونو ، انګریزۍ، نایټ کلپ، هالیوډ او بالیوډ ، بازاري موزیک، تلویزیوني انحراف، د لویدیځ شنه او سره باغونه له یوې خوا ، وژنو ، ځانوژونکو یرغلونه، سیاسي مدرسو ، خشونت او قهر له بلې خوا ځوانان سره وویشل.

یوه برخه ځوانان د «ایشوارا رای» او هالیوډی سکس په خمار کې ډوب شول، بله برخه د ځان وژونکو بمونو او ماینونو جوړولو ته کیناستل، یوه لویه برخه په ایران، پاکستان او عربو هېوادونو کې د یوې مړۍ ډوډۍ موندلو لپاره په مزدورۍ کې خوړین شول، په لکونو یې پوډریان کړل، ډېر یې لندن، امریکا او استرالیا ته د رسېدو په لاره کې یا نهنګانو وخوړل یا هم زندانونو ، بختور یې ورسېدل او په هوټلونو کې یې کار پېل کړ.

ځوان نسل ته ټول علم، ټوله نړۍ په انګریزۍ او کمپیوټر کې راوړه شوه، ښاري ځوانان د یوې ګرل فرینډې په درلودو پسې ړانده شول او کلیوال د مزدورۍ یا ټوپک ګرځولو او افغان وژلو ایډیال خپله ټوله نړۍ وبلله.

اخلاق د هوس. وزګارۍ او بې رحمۍ ترمنځ ووژل شول.

۴-بې تولیده پانګوالي (سرمایه داري) :

لویدیزو ځواکونو ته د هغوی د تحقیقي – فکري مرکزونو څلورمه نسخه اقتصادي نسخه وه، چې د بازار اقتصاد تر بالاپوش لاندې راننوته او هر څه بازاري شول، ډالر ښه پریمانه دي، خو تولید نه شته، خلک په بې تولیده ډالرو روږدي شول، د افغانستان د اقتصاد بنسټونه ونړېدل، لښتي او ویالې وچې شوې او شاړې زمکې هماغسې شاړې پاتې شوې. له کلیو څخه ښارونو ته په ډالرو پسې کډې بار شوې او ښارونه له خلکو داسې ډک شول، چې د اقتصادي جوړښت او کړۍ نظم یې مات کړ، ښار هم له تولیده پاتې شو او کلي هم له ټوپکو او مورچلو پرته بل څه نه لري. (اقتصاد) لویدیځ ته د احتیاج او ګدایي نوم شو ، او لویدیځ هغه رضاعي مور شوه، چې هره شیبه د خپل تي څوکه ددغه احتیاج ملت له خولې څخه لرې کولای شي.

په دې منځ کې یوه ډله ټوپکوال، ډالروال، سیاستوال، موټروال او پانګوال چاغ شول، همدوی هم سیاست کوي، هم تجارت او هم د مرګ و ژوند پریکړه او ملت یې په یرغمل کې دی. لویدیځ هم له دوی سره معامله کوي او ګاونډیان هم له دوی سره لوبه کوي.

۵. د دوو جبهو خلاصول:

تحقیقي مرکزونو خپلو ځواکمنو سیاستمدارانو ته ددې حالت د استمرار او دوام لپاره پینځمه نسخه هم ورکړه او هغه دا چې راتلونکي نسلونه د ښوونځي او مدرسې په جبهو وویشل شي او د دوی ترمنځ دې یوه تلپاتې دښمني روانه وي. مکتب لوستي، مدني او پرمختګ غوښتونکي دې کافر، واجب القتله، صلیبیان او مزدوران وبلل شي او ددې په مقابل کې؛ د دیني چارو فعالان، مدرسه لوستي، علما او طلبا ـ خدای مکړه ـ وروسته پاتې، افراطیون، متحجر، د بشر د حقونو ضد او څه او څه... وبلل شي

او هغه د چا خبره چې:

ټول ملت مې یا قاتل دی یا مقتول

دربیمګړی نه لري.

له فکري او رواني پلوه به دغه تقابل او دښمنی تر هغه روانه وي، چې له تیغه پاتې محدود افغانان هومره ستومانه، نا امیده، بې باوره او زړه توري وي، چې د لویدیځو ځواکونو هرې غوښتنې ته هو ! ووایي او د رضایت خوله ورته جینګه کړي.

بیا به څه کیږي؟

پایله د زبرځواکونو غوښتنه ده:

یو محتاج، نالوستی، تابع، ستومانه، له پښو غورځیدلی، مات له ارزښتونو څخه خلاص، بې هویته، له ګاونډیو څخه ویریدلی، عصبي مزاجه او وژنو ته چمتو ملت چې خپل تر زمکې لاندې کانونه او سرچینې د ګیډې مړولو لپاره په دوو توتانو وپلوري، زبرځواکونو ته د هوایي ډګرونو په لاره کې سره غالۍ وغوړوي او هر کلی یې وکړي او

بیا زبرځواکونه د خلیج انرژي، د سیمې اومه سرچینې، ددې جغرافیا له بشري ځواک سره یو ځای په واک کې ولري، خپله ټکنالوژي راوړي او د تولید کارخانه دلته جوړه کړي همدلته هر څه شته: هم ترانزیتي موقعیت، پریمانه او ارزانه کانونه، ارزانه او تابع بشري ځواک او کارګران، نالوستي او بې خبره، ایل شوي ملتونه. دوی ته باید بشري حقونه او ډیموکراسي (!) ورو ورو پېژندل شي او که نه په ځانمرګیو بریدونو کې وژل کېږي. ټکنالوژي او اداره به د زبرځواکونو وي او نور هر څه به د سیمې د خلکو. ګټه به هم د زبرځواکونو وي خو یوه مړې ډوډۍ به د سیمې خلکو ته هم ورکوي، ځکه نور نو د زاړه ښکېلاک وخت تېر دی، دومره عدالت خو شته، یو څه خو دا خلک هم حق لري، اخر انسانان دي. په دې توګه معاصر او د بشري حقونو د وخت ښکېلاک او زبېښناک له دې ځایه پیلېږي او د انساني تاریخ یو بل پړاو به وآزمایل شي.

زبرځواکونو ته د تحقیقي اوعلمي موسسو نسخې هو به هو عملي کېږي، هر څه سم روان دي، افغانان لاهم ډېر اسانه یو بل وژني او ارزښتونه یې نړېږي، ځینې ځوانان لاهم د هالیوډي نجونو سپین بدنونه په خوب کېویني او څه یې د حورو په تمه په ځانونو پورې بمونه تړي، پرژوه بریالۍ ده.

دریېمه لاره:

د ویښتیا او روښانتیا پړاوونه باید پیل شي. هره ښېګڼه د «افغان انسان» لپاره!

ترهر څه وړاندې باید خپلو ارزښتونو ته وروګرځو او هر ډول، چې کېږي د افغان په لاس د افغان د وژلو ، لوبه پای ته ورسوو.

زبرځواکونو خپله لوبه له همدې ځایه را پیل کړې ده (یعنې یو افغان باید بل ووژني!)

موږ (افغانان) باید دا لوبه له همدې ځایه ودروو، د سپېڅلي اسلام له مقدسو ارشاداتو څخه مرسته واخلئ «د یوه مومن انسان وژل تر ټولو ستره ګناه ده!» دیني علما مرستې ته راوبولئ او د زبرځواکونو مکر او خدعې ته یې پام ورواړوئ د «افغان انسان» ارزښت او قیمت وځلوئ. هېڅ سیاسي ارمان، مبارزه او هدف ددې ارزښت نه

لري، چې د هغه لپاره د یوه افغان مسلمان یو څاڅکی وینه تویې شي. هېڅ سیاسي ارزښت د افغان له ژونده مهم نه دی.

موږ د وحشي، بې عاطفې، وژونکي او ... نومونه ولې ګټلي دي.

هم مې ووژني پخپله، هم په ما باندې ژړا کا

څه ښه یار دی ښه یې مینه وژل هسې شیون هسې

موږ د خپلو درې ټریلیونو کانونو، روانو اوبو او جیوستراتیژیک موقعیت قربانیان یو. راځئ موږ هم علم او عقل ته مراجعه وکړو، له خپلې سپېڅلې عقیدې څخه مرسته وغواړو، ملي اخلاق وساتو او له خپلو امکاناتو څخه د تولیدي اقتصاد بنسټ کېږدو.

له زبرځواکونو سره د ټوپک په خوله خبرې نه کېږي.

لوی دښمن ماتول پوهه ،لویه اراده او لوی ځواک غواړي

ویښتیا او روښانتیا غواړي

مدني مبارزه غواړي، مدني مبارزه له اقتصاد او د معقول سیاست د میز له شا څخه پیل کېږي، نور سنګرونه او ډزې ګټه نه لري دا بې ځایه زړورتیا نه ، عقل غواړي، پوهه غواړي.

یوازې له خپلو سرچینو څخه د ځان مړولو، هېواد آبادولو او ویښتیا او روښانتیا د پړاوونو له بریالي بشپړلو لپاره ښایي کار واخلو.

لوڅ فلمونه او ځانمرګي واسکټونه دواړه د ښکېلاک او زبېښناک سوغاتونه دي:

افغانستان او افغان انسان ترې وژغورئ!

چې په تنګ شي نو په جنګ شي

ملګري مې په ټيليفون کې ګيله وکړه، چې ځينې په اصطلاح فرهنګيان، روښانفکران او لوستي خپل ملي مسؤليت په لوی لاس هيروي، چې ګواکې سياست يې بد راځي اونه غواړي په ساستمدارانو کې شمار شي.

زه فکر کوم، چې په افغانستان کې سياستونه دومره بدنامه شول، چې اوس هر څوک له سياسي بدنامۍ څخه ويرېږي. يو شمېر ځانساتي فرهنګيان په لوی لاس مکتب لوستي او باسواده افغانان دې ته نه پرېږدي چې د افغانستان د خلکو په مرګ، لوږه، بې سوادۍ او بده ورځ فکر وکړي. دوی وايي : نه! فرهنګيان بايد له سياسته لرې وي، يوازې شاعري وکړي يا کيسه وليکي يا هم کره کتنه وکړي، ځينې نور بيا وايي سياست ککړ شی دی او هر څه له ځانه سره ککړوي، په دې برخه کې زه قطعاً نه غواړم له سياست څخه دفاع وکړم او يا هم دا ووايم چې روښانفکران دې هرومرو سياست وکړي. خو ښايي دومره ووايم چې د ويښتيا او روښانتيا د پړاوونو په وړاندې ټول مسؤل اومکلف دي او هر څوک چې د خپلو هېوادوالو سلاخي (قصابي) لوږه او په نړۍ کې تر ټولو بد حالت ته لاس تر زنې کيني او بهانه يې هم فرهنګي طهارت او تقوا وي نو ګومان مې نه شي چې دا تقوا يې قبوله شي.

ستونزه: درې لسيزو سياسي نبرنګونو، د پرديو لاسوهنو، په زبرځواکونو پورې تړليو سياسي ډلو او مکارو سياستوالو خلک د سياست له نامه سره حساس کړل.

تردې چې سياست د دروغو، چل او تېر ايستلو بل نوم شو، په عامو خلکو کې داسې دود شو، چې څوک له چا سره نارېښتيني چلند وکړي، نو مخامخ لوری په ګيله ورته ووايي: ګوره وروره له ما سره سياست مه کوه! ښايي سياست همداسې يو شی وي، خو عملي سياست له دې ملي او انساني احساس او کار سره کاملاً متفاوت دی، چې څوک دې د خپل ملت او هېواد د ژغورلو لپاره فکر وکړي او عملاً دې په زړورتيا سره د ژغورلو غړې پورته کړي، دا خوځښت له شوقه نه ،بلکې له مجبوريته کيږي، ځکه وايي: چې په تنګ شي، نو په جنګ شي!

عملي سیاست څه دی: په ساده ژبه عملي سیاست هغه دی چې څوک یا سیاسي قدرت په لاس کې ولري او یا هم د دغه قدرت د ګټلو لپاره عملاً مبارزه وکړي.

ددې ترمنځ د سیاسي فشار او ریفورمیستو حرکتونو رامنځ ته کول هغه څه دي، چې مدني ټولنه او د ویښتیا او روښانتیا څواکونه یې ترسره کولای شي. ښایي د روښانتیا غورځنګ هېڅکله ونه غواړي چې حکومت راوپرځوي یا خامخا ځان سیاسي قدرت ته ورسوي خو د دوی ملي مسؤلیت او مکلفیت دادی چې هېواد او ملت له سقوط، ناورین او مرګ څخه وژغوري.

د افغانستان لوستي، اغېزمن، روښانفکره او فرهنګي څېرې مسؤلې، مکلفې او مجبورې دي چې د افغانستان د روښانتیا غورځنګ پېل کړي، چې هېواد او افغان انسان له رواني فاجعې څخه وژغورلای شي.

افغانستان یو ځل بیا د راپرځېدو (سقوط) پر خنډه ولاړدی، نړیوالې دسسیې، سیمه ییزې توطئې او کورنۍ لنډه غرې ډلې غواړي دا هېواد دړې وړې کړي، افغانان ووژني او ښوونځي یې ور وسوزوي په همداسې حال کې ځینو لوستیو او روښانفکرو فرهنګیانو له دې ویرې، چې دسیاست ټاپه پرې ونه لګېږي، د تارک الدنیا ژوند او فنافي الخیالات سوړې ته پناه وړې ده او په دې توګه سیاسي ټولنیز ډګر یا بې رحمه ټوپکوالو، قاچاقبرو، مافیایي سوداګرو او وژونکو ته ور پاتې دی او یا هم د سیمه ییزو کړیو ګوډاګیانو او نړیوالو جواسیسو ته، هومره چې ګوته په شمېر ملي او پر افغانستان دردمن سیاستوال هم د دوی د بدنامه سیاستونو په بوږبوکیو کې ورک دي او په اصطلاح (درکان نمک رفت ونمک شد).

دربیمه لاره:

یو ملي فکري او عملي محور باید رامنځ ته شي او د روښانفکرو، لوستیو، فرهنګیانو، متنفذو، اغېزمنو شخصیتونو او د نېکنامو سیاستوالو په ګډون ښایي د ویښتیا غورځنګ سررا پورته کړي، چې ملت له سقوط څخه د ژغورلو تر پولې

ورسوي، که څه هم ونه غواړي چې ځواک ونيسي او يا کوم حکومت را وپرځوي خو افغانستان او افغان انسان بايد وژغورل شي.

ملت ولې پريشانه دی؟ ولې د خپلو پوښتنو ځواب نه لري؟ ولې د همدې څو تکراري څېرو او ډلو په فوټبال کې راګېر دی، ځکه ګڼو روښانفکرانو او فرهنګيانو خپل رسالت نه دی ترسره کړی، دوی ښايي د يوه منظم ملي جوړښت په دننه کې منسجم شي، د افغانستان لپاره يوه علمي اقتصادي طرحه رامنځ ته کړي، پر حکومت فشار راوړي چې هغه عملي کړي، افغان انسان بايد د پوهې او ملکيت خاوند شي، دوېښتيا غورځنګ بايد افغانان له ملي، سيمه ييزو او نړيوالو دسيسو څخه خبر کړي او له دې لومو څخه يې د راوتلو لاره هم وروښيي.

د وېښتيا غورځنګ بايد د افغانانو د عامه ذهنيت رهبري ته ځان ورسوي او وکړای شي،چې د مبهمو سياسي پرمختګونو په دې توپان کې خلک ويښ وساتي، پوښتنو ته يې ځوابونه ومومي او د اصلاح او مثبت خوځون پر لور او لارې يې ورسم کړي. دعامه ذهنيت د رهبرۍ د ترلاسه کولو لپاره کړنلارې زموږ په نورو بحثونو کې معرفي شوي دي.

د دريېمې لارې په دې برخه کې په ټولو روښانفکره افغانانو غږ کوم، چې دوېښتيا د غورځنګ د رامنځته کولو حياتي او تاريخي وخت دی، که مو دا هم له لاسه ورکړ، نو وطن له لاسه وتلی بولئ.

موږ په تمه يو ،چې د يو چا له خولې واورو :

ـ هه ! زه مخکې کېږم راځئ راپسې.. د وېښتيا او روښانتيا په لور ! ــ

افغانستان، دوېښتيا غور ځنګ

او بهر ميشتي افغانان

هرهېواد ته چې ولاړم ، له خورو ورو افغانانو سره مې وليدل ، مېلمه يې کړم، مينه يې وکړه ،د وطن لپاره يې وژړل، څوک دې ته خوشاله وو ، چې له هېواده څوک راغلي او د وطن کيسې ورته کوي او څوک سخت په غوسه وو ، چې ولې په وطن کې جګړه لاهم روانه ده، فساد ښکر او لکۍ پيدا کړي اود سياست، اقتصاد او قانون ميدان ټوپکوالو اومافيايي ډلو ته ورپاتې دی. د بهر ميشتو زړونه د افغانستان لپار درزيدل، ځينو يې ويل هره شپه ځان په وطن کې په خوب کېويني، چا ويل غواړي ببرته وطن ته ستانه شي او يو څه وکړي، څوک سخت نااميده او زړه تورن وو، چا زموږنسل ته نصحيت کاوه چې ويښ اوسو او پخوانۍ تېروتنې تکرار نه کړو او ...

ماته دوه انګېرنې پيدا شوې:

۱ـ ګڼ افغانان ،هر چېرې چې دي، افغانستان يې نه دی هېرکړی او غواړي يو څه وکړي ،خو دقيقاً نه پوهېږي، څه وکړي او څنګه يې وکړي؟

۲ـ الحمد الله، چې افغانان هر چيرته په خپل افغاني همت ژوند کوي؛ ځېنې ښه اقتصاد لري ځېنې يې منځنی او ځينې يې هم کمزوری، خوټول غواړي افغانستان او افغان انسان ته يې ګټه ورسېږي.

يوې ستونزې ته مې هم پام شو ، له بده مرغه يو شمېر افغانانو بې اتفاقي هم له ځانه سره بهرته وړې، سليقه يې اختلافونه، په ايډيولوژيو سره ويشل کيدل، حزبي دښمنۍ او ... يې لاهم په ماغزو او زړونو کې د پټو وسوسو په څېر ښوري را ښوري خو له دې سره سره د وطنپالنې لپاره ټول يو بختور حسادت لري، چې ښايي قدر يې وشي.

هر ځل چې بېرته راستون شوی یم او د سفر ستوماني مې ایستلې ده، ددغو عزیزانو د فکرونو او احساساتو په اړه مې فکر کړی او بالاخره دې پایلې ته رسیدلی یم:

هو ! بهر میشتي افغانان ډېر څه کولای شي او باید ویې کړي، دوی د افغانستان او افغان انسان ژغورنې لپاره تر هر چا ډېر کار کولای شي او دلایل یې هم دادي:

۱. دوی نسبتاً په آزادو او دیموکراتیکو ټولنو کې ژوند کوي او غږ یې تر ډېرو ځایونو پورې رسیدلای شي.

۲. اقتصادي حالت یې تر هېواد میشته هېوادوالو ښه دی او هر مثبت بدلون، سیاسي فعالیت او د ملي رهبرۍ د رامنځ ته کولو لپاره هڅه یوه اقتصادي ملاتړ ته اړتیا لري.

۳. له رواني او فکري پلوه دوی پیاوړي دي، ځکه نسبتاً په آرامو شرایطو کې ژوند کوي، دکورنۍ د نفقې غم یې هره شیبه نه سکوندي، او د بهرنیو هېوادونو د سیاستوالو له تجربو څخه یې زده کړه کړې، په دې پوهېږي چې په سړو مغزونو او ګرمو زړونو کار کول غوره دی او ښایي دا یې هم زده کړي وي چې د هغوی کوربانه (د هغو هېوادونو خلک چې دوی په کې اوسېږي) څنګه له خپلو هېوادونو سره رېښتنې مینه لري.

۴. دوی مجرب او بانفوذه خلک دي ،ځکه پخوا یې په افغانستان کې په نسبتاً ښو شرایطو کې زده کړه او کار کړی او اوس اوس د نورو هېوادونو د سیاست کار او مبارزې تجربه هم لري، ځکه یې نو اعتبار هم په افغاني ذهنیتونو کې بد نه دی.

۵. دغه شمېر افغانان د هغې پېژندګلوئ او اړیکو پر بنسټ چې له نړیوالې ټولنې سره یې لري د یوه ملي لابي ګروپ په توګه د نړیوالو د ذهنیت په چمتو کولو او د یوې ملي رهبرۍ د رامنځ ته کېدو په ګټه د نړیوالو د پام را اړولو ډېر توان درلودلای شي.

د همدغو دلایلو پر بنسټ بهر میشتي افغانان دوینتیا دغورځنګ په بریالیتوب کې، چې د یوې ملي رهبرۍ تر سیوري لاندې د افغانستان د ژغورنې او ودانۍ علمي – عملي پروګرام پرمخ بیایي، بنسټیز رول لوبولی شي.

اوس به نو د څه کولو او څنګه کولو پر میکانیزمونو رڼا واچوو.

ټول بهر میشتي افغانان چې دافغانستان او افغان انسان لپاره د څه کولواراده لري ښايي دهمکارۍ او همغږۍ یو نړیوال جال جوړ کړي. دوی که په خلیج کې دي که په اروپا یا امریکا او استرالیا کې، که د پخوانۍ شوروي په هېوادونو یا د افغانستان په ګاونډیو، هند او یا بل ځای، د وینبتیا د غورځنګ بهر میشتی زړی (هسته) جوړولای شي، چې بیا په کور دننه (افغانستان کې) د وینبتیا د غورځنګ هڅې پیاوړې کړي. په افغانستان کې دننه د ملي رهبرۍ لپاره هڅې او بیا له دې لارې د ژغورنې د علمي او عملي کړنلارې د رامنځ ته کولو او عملي کولو لپاره د بهر میشتو مرسته خورا ضروري ده، د بهر میشتو افغانانو مرسته په لاندینیو مشخصو برخو کې مهمه ده:

۱. د ګډونونډې (حق العضویت)، بسپنې، مالي مرستو او تجهیزاتو په برابرولو کې ونډه.

یادونه: د وینبتیا غورځنګ ښايي په خپله د بهر میشتو افغانانو په مرسته داسې یو شفاف او حساب ورکوونکی سیستم رامنځ ته کړي چې هر مرسته ورکوونکی افغان بشپړ ډاډ ولري چې یوپول یې هم بې ځایه نه ځي. مانا دا چې دا به د هغو NGO ګانو یا فرهنګي ټولنو په څېر کار نه وي چې له بده مرغه د بهر میشتو افغانانو اعتماد ته یې زیان وررسولی او دوی یې له نورو مرستو څخه زړه توري کړي دي.

۲. له نړیوالو مثبتو لوریو سره د تماس اود افغانستان د ملي ګټو لپاره د داسې بین المللي اړیکو جوړول چې د یوې ملي رهبرۍ په رامنځ ته کېدو کې لږ تر لږه خنډونه له منځه وړلای شي او نړیوالو ته داسې ذهنیت ورکړای شي، چې د وینبتیا دغورځنګ بریالیتوب یوازې د افغانستان نه ،بلکې د ټولې نړۍ په ګټه دی.

۳. د پوهې، تجربې او عملي هڅو پر بنسټ د جوړوشویو طرحو او فکرونو رالېږدول، بهر میشتي افغانان ښايي له دې اړخه هم دوینبتیا غورځنګ پیاوړی کړي.

۴.د سختیو پرمهال له بهره دملاتړلاس راغځول:

دوېښتیا د غورځنګ هېواد میشتي فعالین خامخا له ګواښ، محدودیتونو او ډول ډول ستونزو سره مخامخ کېدای شي.

دا مهال نو بهر میشتي د پراخو اعتراضونو، خبرونو او دنړۍ د دیموکراتو، پر بشري حقونو ولاړو او د آزادۍ سرلارو غورځنګونو، بنسټونو او شخصیتونو مرسته راوننګوي، او په اصطلاح د مظلومو روښانتیاپالو افغانانو چیغه پورته کړای شي. نن سبا د مدني ټولنې نړیوال جال شته او په هر هېواد کې د مدني بنسټونو او شخصیتونو غږ نړیوالې څپې رامنځته کولای شي. د افغانستان د مدني غورځنګونو غږ بهر میشتي افغانان ښه ترا او چتولای شي.

د وېښتیا او روښانتیا په دواړو پړاوونو کې بهر میشي افغانان ژوند بښونکې ونډه درلولای شي، موږ فکر کوو: دا د افغانستان د ژغورلو یوازینۍ لاره ده چې پر یوه ملي اوعلمي محور راټول شو (پر علمي محور ځکه ټېنګار کوم چې ښایي د افغانستان دخپلو شرایطو پر بنسټ له فکر او غوروروسته جوړ شي).

په دې اړه یو ځل بیا ستاسو د غبرګون په هیله

له نويو سياستونو سره زمونږ زوړ چلند

دا څوومه سياسي غونډه ده، چې زه ورځخه زده کړه کوم، خو زمونږ هغه سياستوال چې يو څه کولای شي او اجرايي صلاحيت لري لاهم له دې زده کړې څخه ناخبره دي. دا زده کړه څه ده؟

موږ بايد له ګاونډيو او نړيوالو زبرځواکونو سره څه ډول چلند وکړو؟

نهه کاله کېږي چې موږ زبرځواکونو ته د خپلو ګاونډيانو له لاسه شکايت کوو، ورته ژاړو، خدای او قرآن ورته شپې (شفيع) کوو، ګواښ ورته کوو، اسناد ورته را باسو او ... خو نه زبرځواکونه را باندې رحمېږي او نه هم ګاونډيان را څخه لاس اخلي، دا ولې؟

ستونزه:

اصلي ستونزه داده چې موږ روانه جګړه نه ده پېژندلې، له پېښنو سره زوړ چلند کوو. او په سياسي مناسباتو کې عقيده، اخلاق او عواطف لټوو.

غواړم همدلته يې ووايم، چې روانه جګړه له عقيدې، عواطفو او اخلاقو سره هېڅ ډول ميکانيکي اړيکه نه لري، دا جګړه يوازې او يوازې د ګټو او ځواک جګړه ده هر څوک

(د جګړې هر لوری) په خپلو ګټو پسې دی، نه زمونږ د دين او ايمان غم ورسره دی، نه يې پرموږ زړه سوزي او نه هم زمونږ په وړاندې کوم اخلاقي مکلفيت لري، خو زمونږ برخورد ورسره داسې دی چې:

۱.کله ورته ژاړو ، چې خدای او رسول ته وګورئ له موږ لاس واخلئ، ګورئ بچې مو وژل کېږي ښځې را کونډېږي، وطن را خرابېږي ... دښمن زمونږ په دې وضعيت کړس کړس خاندي او زموږ له کمزورتيا او مجبوريت څخه خوند اخلي.

۲.کله کله اسناد په لاس راشي او خوشاله شو چې هه ! دادی ثابته مې کړه چې پلانی

ګاونډی او پلانی زبرځواک زموږ په چارو کې لاس وهي، له موږ سره صادقانه چلند نه کوي او په خپل قول نه دریږي او دادی موږ اسناد په لاس لرو، ددې په مقابل کې مخالف لوری لا پسې په کړس کړس وخاندي او وايي هو ! دا هر څه کوم ورځه لاس دې خلاص، څه کولای شې؟

په دې کې موږ بیا خپل (تش لاس) ته وګورو او : لکه یتیم له ژړا ډکې سترګې چاته واړومه؟!

۳ـ نهه کاله کیږي چې موږ د رواني ستونزې دعوا ملو په پېژندنه تیر کړل، دا غر په هغه غره ولو، د کارپوهانو ډلي ډلي تلویزیون په تلویزیون او راډیو په راډیو ګرځي، حکومت هم د کمیسیونونو دروبڼ جوړ کړي، نړیواله ټولنه هم دتحقیقاتو وعدې ورکوي، بس ټول سره ورک دي چې د کوم څه (؟) عامل او معلول معلوم کړي. خو ،پخوا د کلاوې سر ورک و، اوس ټوله کلاوه ورکه ده، نه علت معلوم شو نه معلول، هغه څه چې کم دي ددې اساسي پوښتنې ځواب دی چې « څه باید وکړو ؟).

موږ له (علت پلټنې) څخه (عمل کولو) ته نه یو وراوښتي. او عمل ځکه نه شو کولای چې وس یې نه لرو او وس یې ځکه نه لرو چې موږ پر ملي ارادې دتکیه کولو توان نه دی رامنځ ته کړی.

موږ له خپلو ګاونډیو او زبرځواکونو څخه د ګیلې حق ځکه نه لرو، چې دهغوی په وړاندې د څه کولو وس نه لرو، که یو ګاونډی ښه په ښکاره زموږ په چارو کې لاس وهي نو موږ د هغه دمخنیوي لپاره څه کولای شو؟ کوم وسایل لرو؟ چې د هغه مخه ونیسو؟ وسایل یوازې توپ او ټوپک نه دي، وسایل د افغانستان د ټول ملت متحرک کول دي؟

(که د افغانستان نفوس ۲۸میلیونه فرض کړو) د ۲۸میلیونو افغانانو قانع کول یوه لویه وسله او لوی قوت دی، خو موږ لاهم ۲۸میلیونه افغانانو ته خپل دښمن نه دی ورپېژندلی او دوی ته مو د قوت کېدو لاره چاره نه ده ورښوولې. ولې ؟ ځکه، چې موږ په دې فکر نه دی کړی، موږ ددې پر ځای چې ۲۸میلیونه افغانان سره یو کړو او په ځواک یې له ګاونډیو او زبرځواکونو څخه لاره ورکه کړو، ایله مو د څوکیو پر ویش

نانډرۍ وهلي، د پيسو ګټلو هڅه مو کړې او د وروستي موډ دريشي اغوستلې په مرمۍ ضد موټرو کې سپاره شوي يوو، زموږ لپاره د حکومتوالۍ ټول معيارونه همدا دي.

نو ټاکلي ستونزې دادي:

۱.افغانستان دښمنان لري!

۲. دا دښمنان نه عقيده پېژني، نه له خدايه ډارېږي، نه يې زړه سوزي او نه هم اخلاق لري؟

۳.دښمنان د خپلو ګټو لپاره زموږ دښمنان دي؟

۴.خو موږ خپلې ګټې نه پېژنو؟ لا مو خپلې ګټې نه دي تعريف کړي.

۵.دا ګټې زموږ ترجيب، موقف، څوکۍ، ډلې او قوم پورې را وړې شوې دي.

۶.د ګټو تعريف اسانه دی، خو که معيار يې (افغانستان) او (افغان انسان) وي.

۷.د (څه بايد وکړو!) مهم اصل مو هېر دی.

درېيمه لاره:

ترهر څه وړاندې بايد له دښمن سره د برخورد بنسټونه نوي کړو.

د هغوی د رحم، اخلاقو او عقيدې را ننګول پرېږدو. دا زموږ کار نه دی چې په ګاونډيو کې اخلاق ورو زو، د ملامتولو لپاره يې اسناد برابر کړو يا ديني موعظې ورته وکړو. موږ بايد خپل ټول قوت د ځان جوړولو لپاره را غونډ کړو او خپل ملي قوت د دې لپاره وکاروو چې د کړو خولو د سمولو لپاره سوک ولرو.

(د ځان پياوړي کول) د ټولو ستونزو د حل کيلي ده، خو ځان به څنګه پياوړی کوو؟

تر هر څه وړاندې باید ۲۸میلیونه افغانان په پورتنیو واقعیتونو خبر کړو او په دې یې وپوهوو چې یونه، څو لوی دښمنان راته په کمین کې ناست دي او دا دښمنان د ۲۸میلیونو افغانانو ملي زور څخه ډېر ویرېږي، ځکه خو یې یو کیدو ته نه پرېږدي.

۲۸میلیونه افغانان باید د ۲۸میلیونه افغانانو د ژغورنې، پرمختګ او هوساینې لپاره سره یو شي (هر څه د افغان انسان لپاره!)

راځئ له خپل ملت سره خبرې وکړو! رهبري یې کړو او د ژغورنې استقامت ته یې ورسم کړو.

د وینښتیا د ملي غورځنګ لومړی ګام باید داوي چې د سیاستوالو او ملت ترمنځ د پوهاوي پول جوړکړي، که ملت مو خبر کړ او بیا مو ورته (د څه کولو) علمي ـ عملي میکانیزمونه ور وښوول هر څه په ډراماتیک ډول سمېږي.

بیا د روښانتیا په پړاو کې د (ځان پیاوړي) کولو لپاره د ۲۸میلیونه افغانانو عمل دی، هره ورځ ۲۸میلیونه خښتې یو پر بل کېښودل کېدای شي، هره ورځ ۲۸میلیونه نیالګې کینول کېدای شي او هره ورځ ۲۸میلیونه کیلو غنم کرلای شو، هره ورځ ۲۸میلیونه لیتره اوبه پر خپلو دښتو ورسولای شو، خو باید د ۲۸میلیونه افغانانو لپاره ملي رهبري رامنځ ته کړو، دا رهبري اسانه رامنځ ته کېږي د وینښتیا د پړاو دنده همدا ده چې له نویو سیاستونو سره زموږ چلند نوی کړي او ملت پر خپل ځان را غونډ کړي. ددې لپاره چې ۲۸ میلیونیز ځواک رامنځ ته کړو، نو (هر څه د افغان انسان لپاره) باید معرفي شي، ټول سیاستونه باید افغانستان محوره شي.

مخ پر وړاندې د ودان افغانستان په لور!

ملت – دولت

داړیکوارواپوهنه

په ولسواکو ټولنو کې د دولت (دریواړو ځواکونو: اجرائیه، مقننه او قضائیه) او ملت ترمنځ د اړیکې ډیره ساده پیژندنه دا ده: ملت رایه ورکوي او دولتي اراکین ټاکي، دولتي اراکین ددې لپاره کارکوي چې د خلکو رضایت ترلاسه کړي او واک وساتلای شي ، مخالف ګوند (ګوندونه) چې په اپوزیشن کې دي غواړي خلک په دې قانع کړي چې دوی(اپوزیشن) ترحاکم ګونده ډیر څه کولای شي ، ځکه خو بل ځل بنایي خلک دوی ته رایه ورکړي. دا رابطه خامخا جزئیات لري او تر دې ساده شرحې یو څه پېچلې ده، خو ډیر عام منطق یې همدا دی.

په پورتنی معادله کې دغه عناصر شته:

۱- ولس (رایه ورکوونکي)

۲- ګوندونه (رایه اخیستونکي)

۳- پوزیشن (واکمن لوری)

۴- اپوزیشن (دواک ترلاسه کولو لپاره سیال لوری)

۵- د خلکو رضایت اودلا ښه کار او پرمختګ لپاره عملي سیاستونه او هڅې یا خدمت (دسیالۍ معیار)

۶- ددولت ددرې ګونو ځواکونو دچارواکو ټاکل(پایله)

ددې عناصرو تر منځ دهغو داسې يوه منظمه اړيکه شته چې دهر بدلون لپاره ذهنيتونه چمتو کوي، په دې ليکنه کې غواړو په همدې اړيکه تم شو ، ما ورته د اړيکو اروا پوهنه ويلي، کيدای شي سم نوم به وي يانه؟

اول ښايي يادونه وکړو ، چې له پورته يادو شويو عناصرو څخه دهريوه کمښت يا کمزوري ټوله معادله ګډوډولای شي.

دوهم ، دا چې که داړيکو او سيالۍ معيارونه بدل شي بيا هم ګډوډي پېښيږي ، ځکه عامه ذهنيت ته نور ارزښتونه (ممکن منفي) ورننوځي په دې حالت کې ډير ځله سياسي کړکيچ را منځ ته کوي.

دريېم دا چې ،که ټوله معادله د يوې ټولنې له ارزښتونو ، ټوليز شعور او معتقداتو سره په ټکر کې وي يا په مصنوعي او تقليدي بڼه پرې تپل شوې وي بيا هم کار نه ورکوي.

زموږ ستونزه:

اول خو موږ د ولسواکۍ ټوله معادله له خپلو ملي ، کلتوري او عقيدوي ارزښتونو سره نه ده سمه کړې.

دوهم د معادلې ټول عناصر پوره نه دي ، د بيلګې په توګه لا هم ريښتيني سياسي ګوندونه،چې هم سراسري–ملي وي ، هم د افغانستا ن د ژغورلو لپاره علمي–عملي طرحې ولري ، نه لرو.

تش په نامه سياسي اپوزيشن تر دې چې په سياله برخه کې وي تر غوږو په حکومت کې ننوتی او په چور تالان بوخت دی ، هم حکومت خوري او هم د اپوزيشن پېښې کوي.

د سيالۍ معيار هم د خلکو رضايت او خدمت نه ، بلکې له څوکۍ څخه په واک کې د پاتې کيدو او ګټې وټې لپاره کار اخيستل دي.

څرنګه چې د سيالۍ لوري د ګوندونو پر ځای افراد دي او د اړيکو داروا پوهنې له مخې افراد که د بيا ګټلو لپاره دهغو ګوندي مسوليت ونه لري نو مستبد کيږي ، په تيره بيا

چې دا افراد له استبداده ډکه سابقه ولري او دواک او سنی چاپیریال یې هم استبدادي وي. دا وګړي له ځانه سره فکر کوي: هسې هم د بیا ځوکۍ ګټلو چانس د خلکو د رایې پر اساس کم دی نو راځه له لنډمهالي واک او ځواک څخه کار واخله پیسې وګټه او ځان لا زورور کړه، ځکه د همدې پیسو او زور په مرسته بیا ځلې رایې په پیسو اخیستلای شې.

دلته نو دوه ډوله سیاسي معادلې زموږ تر مخې دي:

۱- د خدمت ، پرمختیا او ریښتینولۍ پر بنسټ د ملي- سراسري ګوندونو تر منځ دواک تر لاسه کولو لپاره د ولس د رایو تر لاسه کول او دولت ته راتلل یا په اپوزیشن کې پاتې کیدل.

۲- د پیسو او ناقانونه زور د ډیرولو لپاره د خلکو رایې په زور او زر اخیستل او واک ته رسیدل او په واک کې بیرته د لګول شویو پیسو څو چنده ګټل ، چې بل ځل یې بیا په انتخاباتو کې ولګولای شي. په دې معادله کې منظم اپوزیشن نشته ځکه واکمن لوری په روان چور تالان کې اپوزیشنونو ته هم ځوکۍ په بډو کې ورکوي او په دې توګه له هغو څخه د سالمې سیالۍ توان او اعتبار اخلي.

دلومړۍ معادلې حاصل زیاتېدونکی خدمت، پرمختګ، ملي سوکالي او دهېوادني ځواک ډیریدل دي خو ددوهمې معادلې حاصل زیاتېدونکی فساد ، د دولت او ولس تر منځ دواټن ډیریدل او ملي وروسته پاتې والی دي، چې دهیوادني ځواک پر ځای په کې د افرادو یا مافیایي ډلو ځواک ډیریږي. د دوهمې معادلې لوبغاړي افراد او یا هم ډله ییز مافیایي جوړښتونه دي او هڅه کوي د ملي – سراسري ګوندونو درامنځته کیدو مخه ونیسي.

دریېمه لاره:

دوېښتیا او روښانتیا پړاوونه ښايي بدلون ته لاره هواره کړي ، داسې چې د روښانتیا په پړاو کې دملي ـ سراسري ګوندونو د رامنځ ته کیدو هڅې پیل شي ، د دې هڅو فعالین ښايي ولس د دوارو معادلو په حقیقت خبر کړي او د ریښتینو ګوندونو د رامنځ ته کیدو اړتیا په ملي سطحه مطرح کړي. پر ګوندونو او ګوندي سیاستونو د خلکو بایللی باور بېرته را ژوندی کړي او ټولنه د روښانتیا پړاو ته ننباسي ، د روښانتیا په پړاو کې باید ګوندي سیالي پیل شي او د سیالۍ مثبت معیارونه دفردي او مافیايي ګټو ځای ونیسي ، په دې توګه په ملي سیاست کې یو رغوونکی بدلون راتلای شي.

ګوندي فعالین ښايي د دولت او ولس د اړیکو پر اړوا پوهنه پوه شي ، خلکو ته یې وروپیژني او په ټول بهیر کې یې د ښاروندانو مسولیتونه ، حقونه او پایلې عامې کړي. دوېښتیا غورځنګ مکلف دی په دې اړه پراخ بحثونه او ساده شرحې د خلکو منځ ته ورننباسي او په دې توګه ولسي خوځښت ته لاره هواره کړي.

تر هغو چې دواک لپاره دسیالۍ لوري د افرادو پر ځای ګوندونه نه شي او داصلي معادلې ټول عناصر په خپلو خپلو ځایونو کې رامنځ ته نه کړو ، خدای خبر چې د هېواد دروان ناورین کورني عوامل له منځه ولاړ شي او تر هغو په کور دننه پیاوړي نه شو د دغه ناورین له بهرنیو عواملو سره هیڅ نه شو کولای.

هېوادوالو ! د ویښتیا په ملي غورځنګ کې د درېیمې لارې مزل پیل کړئ او د ریښتینو ګوندونو مثبتې سیالۍ ته لاره هواره کړئ ، چې ټول د ودان افغانستان ګډ ارمان ته په ګډه سره ورسیږو.

ګوندونه ، سیاسي څواک او خلک

په ترکیه کې مې د ټولنپوهنې له یوه استاد سره د افغاني او ترکي ټولنو په مشابهتونو خبرې کولې، ټوکي او خوښمزاجه استاد و ، د سیاسي ګډوډیو پرمهال یې د دوو ساندېوګانو (د دوو خویندو مېړونه) کیسه کوله چې یو سیاستوال و ، بل سوداګر. سیاستوال د کوم ګوند مشر شو او دا بل، چې سختې سیالۍ راپارولې و ، خو د سیاست پوهه او حوصله یې نه درلوده ،کوم چا ته ډېرې پیسې ورکړې چې دده په نامه نوی ګوند ثبت کړي. دې طنز ته مو ښه وخندل او مجلس بلې خوا ته ولاړ... خو ما ته یې دځینو ځینو افغاني سیاسي جوړښتونو بېلګې راپه یادکړې. اودا پوښتنه یې راوپنځوله چې د ګوندو د جوړېدو انګیزه څه ده؟

دلته ګڼ ګوندونه ددې لپاره جوړیږي ، چې ځینې وګړي پرې واک ته ورسیږي. دا به ښایي ناقانونه او ډېر هېښوونکی کار نه وي، خو د ګوندونو د جوړېدو او وجودي منطق پرخلاف کار هرومرو دی.

دګوندونو د جوړېدو سمه معادله دا ده، چې یو شمیر وګړي په یوه داسې فکري تګلورې سره سلا شي ، چې ددوی پر اند دانساني ژوند دلاښه کېدو لپاره ترنورو تګلوریو غوره وي. نورو ته دهمدې فکر ورپوهاوی(تفهیم) او ترنورو فکري جوړښتونو یې ښېګڼې زبادول د ګوند دمانوفیست بنسټ ګرځي او د دغه فکر عملي کول دګوند دمبارزې تاداو وي. تر دې ورهاخوا ګوندونه د خپلو چارو د سمون او دغړیتوب ، کار او سیاسي چارچلند لپاره نورې کړنلارې هم لري ، چې د ګوند د سپلین تنظیموي.

له پورتنیو یادونو څخه زبادیږي ، چې د ګوندونو لپاره داسې علمي- عملی تګلورې د ملاتیر دی، چې دهغو په مرسته دې دخپلو خلکو د انساني ژوند پرلا ښه والي هغوی قانع کړای شي.

اوس راځئ د یوه بریالي ګوند یو شمیر ځانګړنې وشمیرو:

-دانساني ژوند دلاښه والي لپاره ديوه علمي-عملي سياست او فکر رامنځته کول ، پالل، پرمختګ او په بيلابيلو تاريخي شيبو کې يې نوي کول.

-دداخلي چار چلند لپاره منظبط او دسپلين راوستونکي قوانين.

-پاکلمنی، ژمن او خلکوته دمنلو وړمشرتوب، ترهغه بريده چې په داسې کيش شخصيت وانه وړي، چې په ګوندي ديکتاتور يې بدل کړي.

په دې کې شک نشته ،چې ديوه ګوند لپاره سياسي خيرې ډيرې مهمې دي ، ځکه خلک -په تېره بيا په افغانستان کې-تر دې وړاندې چې وپوښتي: دا ګوند څه غواړي ؟لومړی دا پوښتي: چې څوک په کې دی ؟يا چا جوړکړی دی؟خو بيا هم ،بريالي ګوندونه هغه دي چې فکر محوره وي ، نه شخصيت محوره.

-دګوند بنسټ ښايي په خلکو کې وي نه په نظامونو او ځواکونو کې، دا په دې مانا چې ځواکمن او سراسري ګوندونه هغه دي چې د پرګنو له منځه راپاڅي او په ولس کې اغيز او منښت ولري. البته د ويرولو ، پيسو او ګوتڅنډنې په زور اغيز او دروغجن(کاذب) نفوذ نه، بلکې فکري منښت او اغيز.

-ګوند ښايي د دې لپاره هڅې وکړي چې دانساني ژوند دښېګڼې لپاره خپله فکري ستراتيژي عملي کړي او هر امکان(دسياسي ځواک په ګډون) دهمدې موخې لپاره وکاروي، نه دا چې د ځواک ګټل يې يوازينی هدف وي. او که نظام وغواړي د هغه فکري ستراتيژي ورعملي کړي ، نوګوند ته نه ښايي چې خپل وخت او توان پر واک ګټلو ولګوي.

اوس يې نو تاسو وسنجوئ ، چې موږ څو داسې ګوندونه لرو ؟

ملي شرم

ويکي ليکس هم زوروره بلا ده ، د ډيرو لمنې يې پر سر راواړولې، خو له بده مرغه د ملي ګټو په وړاندې د بې پروايي معافيت دومره زورور دی، چې ملي شرم څوک شرم نه ګڼي.
ويکي ليکس ويل: داسې ښاغلي او اغلې شته (آن د ځينو پارلماني ښاغليو ترلوړ بريده) ، چې له ګاونډيو څخه ښې پريمانه پيسې اخلي او بيا د هېواد د ملي ګټو پرخلاف د ګاونډيو د کور د جوړولو په نيت خپل کور ورانوي. پخوا هم داسې خبرې وې چې د ګاونډي ګوره يې په جيب کې ساتله، خو دا به واره مخبرين وو او که رسوا شوي وای نو دومره به شرمېدل، چې مرګ يې تر دې رسوايي بهتره ګڼله. خو اوس خبره لويه شوې، ډير غټ غټ نومونه په داسې شرم ياديږي، خو متل دی:((زه چې نه شرميږم ، ما به څوک وشرموي)).

په هر ډول غواړم ، دلته يوه نوې خبره وکړم ، دا نوې خبره دا ده: چې د افرادو له خوا له ګاونډيو څخه پيسې اخيستل ملي شرم دی. ګران لوستونکي به وايي: دا خو څه نوې خبره نه ده ! ! ښه نو که په دې پوهيږو ، نو ولې لا هم غټ غټ خلک له ګاونډيو څخه پيسې اخلي او خپل کور پرې ورانوي؟ راځئ په دې ليکنه کې دې پوښتنې ته ځواب ولټوو:

د سړې جګړې پرمهال د افغانستان ملي ګټې د ګاونډيو په لمن کې ورو غورځيدې ، د جګړې له سره اوره پناه اخيستونکو افغانانو د ګاونډيو په خاوره کې سر خوندي کاوه ، نو پيشو خو هسې هم د خدای(ج) لپاره موږک نه نيسي ، ګاونډي هم زموږ له غمه نه وو مړه ، زموږ په جګړه کې يې ډيرې ښېګڼې وې، هم يې ځان ساته او موږ يې جنګولو او هم يې موږ ځانته راخملولو. د شوروي يرغل دوی ته اسانه په لاس ورو ستو ؛ په دې دوه نيمو لسيزو کې يې زموږ ګټې رانه هيرې کړې او خپلې ګټې يې په سترګو راننباسلې، د اوږدې مودې کړکيچ يو تاوان موږ ته دا و ، چې د ګاونډيو ګټو زموږ د ګټو ځای ونيوه او ډير څله يې د دين، مذهب ، قوم او يا هم شخصي او ډليېزو ګټو په نامه افغاني ګټې تر پښو لاندې کړې.

شته دا سې ښاغلي چې په ښکاره یې وایې: موږ د ملي ګټو په نامه کوم څه نه پیژنو ! دا ځکه چې دوی پر ګاونډیو داسې پلورل شوي ،چې د ملي ګټو چېلنجول ورته د روښانفکری یو فلمي اکټ ښکاري. خو اصلي ستونځه دا هم نه ده. ستونځه تر دې ژوره ده او هغه دا چې موږ افغانستان دې ته نه دی جوړ کړی ، چې خپل بچي داسې په غیرې کې ونیولای شي چې په پردیو باندې ونه پلورل شي. دا ښاغلي یا اغلي ،چې د پردیو ګټې تر خپلو غوره ګڼي، ددې لپاره د افغانستان تذکره په جیب کې ګرځوي چې د هېواد ګټې په نورو وپلورلای شي. دوی له افغانستان سره د تملک عاطفي تړون نه لري. ددوی په رګونو کې د ګاونډیو شیدې ګرځي او موږ په دې نه یو بریالي شوي، چې ددوی په رګونو کې افغاني شیدې جاري کړو. موږ باید د بیا افغاني کیدو یوه دوره بشپړه کړو.

د ربیمه لاره:

د وینبتیا په پړاو کې ددې شعور عامول مهم دي چې: (همدا هېواد به مو یا کور وي او یا ګور) او (د ښېګڼې هره هڅه دا افغانستان لپاره !)

دوینبتیا ملي غورځنګ باید ملي شرم خلکو ته وروپیژني. دوی باید له ګاونډیو او پردیو څخه دهیواد د ملي ګټو پر ضد دکولمو غوړول او دجیبونو ډکول ملي خیانت اعلان کړي. او داسې یو روښانتیایي بهیر پیل کړي، چې ځینې ښاغلي او آغلې، ګاونډوی تر خپل هیوادوا له نږدې او دا یه تر موره مهربانه ونه ګڼي.

ددې تر څنګ ښایي افغانستان ددې وړ شي چې خپل بچي د تملک په اړیکې په ځان پورې وتړي. دوی ښایي په افغانستان کې ملکیت ولري او د همدې ملکیت پر بنسټ ژوند وکړای شي ، ګوندې ځینې ځینې د همدې ملکیت له برکته بیا ځان پر ګاونډیو ونه پلوري او ځان د همدې وطن کړي. هوښیار سرکار (حکومت) هغه دی چې د خپل ملت غم په کور دننه وخوري ، د وطن له امکاناتو څخه دهغوی د مړولو لپاره کار واخیستلای شي او د پردیو له احتیاجه یې خلاص کړای شي. په کور دننه داسې ټولنیز- کولتوري ډاډمن ژوند چاپیریال ورته برابر کړي ، چې بیا یې ګاونډی د دین، مذهب،

اقلیت و اکثریت یا کومي بلې عقدې په نامه تېر نه باسي. په دې اړه د ویښتیا او روښانتیا پړاوونه ښایي دا چارې تر سره کا:

۱ـملي شرم ، دهغه چا لپاره، چې د هېواد ګټې پر نورو پلوري. دمعافیت دوران ښایي پای ته ورسیږي.

۲ـکډوال ښايي بیرته راپر کور شي.

۳ـدبیا کډوال کیدو له ویرې څخه عامه ذهنیت پاک کړي.

۴ـهمدا هېواد یا کور دی یا ګور ، دافغان لپاره بل ځای نشته ،راځئ همدا هېواد ځانته پخپله جوړ کړو.

۵ـ ښايي هر افغان په دې ډاډه کړای شي، چې که دې هېواد ته په زړه سوي کار وکړو ، نو له همدې خاورې څخه ځان مړولای شو ، دې ته اړتیا نشته چې له پردیو څخه د څه اخیستلو ملي شرم پر ځان ومنو.

۶ـ هیڅ ګاونډی د خدای درضا لپاره موږ ته څه نه راکوي ، که دګریوان تنې راګنډې لاندې پرتوک رانه باسي.

هوښیار خبردار !!!

دانسل دې نور تاوان نه ورکوي!

کوم نسل؟

کيدای شي ځوان نسل ورته وواېو ، خو په دې توپير، چې يوازې دعمر له پلوه ځوان نه ، بلکې دفکر او هڅو له پلوه ځوان نسل وي، که هر څومره کلونه پرې او ښتي وي. ددې نسل په پيژند نه لږ تم کيږم:

هر هغه افغان چې همدا اوس د افغانستان دژغورلو او دافغان انسان د هوساينې لپاره فکر او هلې ځلې کوي او يا يې لږ ترلږه ارمانجن وي. هرهغه سپينږيری يا په عمر زلمی افغان چې بل افغان يې نه وي وژلی او هرهغه مشر ياکشر افغان، چې ددې هيواد په لوټ تالان کې لاس ونلري. هر افغان چې په چپ يا ښي افراط کې دومره نه وي ډوب شوی چې دهغه لپاره يې دبېګناه افغانانو مرګ روا بللی وي او دخپلو هيوادوالو او هيواد دشتمنۍ په لوټولو کې يې لاس نه وي ککړ، هر افغان چې دپرديو ايډيولوژيو لپاره يې دافغاني ارزښتونو پلورلو ته زړه نه وي ښه کړی اوهر افغان چې د پرديو لپاره يې په خوشخدمتۍ کې خپل هېواد ته زيان نه وي رسولی. هر افغان چې (افغان انسان او افغانستان ترخپلو شخصي، ډله ييزو او يا بل ډول ګټو نه ځاروي، په دې نسل کې شامل دی او له نيکه مرغه، چې دا نسل يو لوی اکثريت دی. نن زه دهمدې نسل په هکله خبرې کوم او نن زما مخاطب ، ايډيال او دبحث وړ نسل همدا نسل دی، چې زه دلته ورته ځوان نسل وايم او بيا يې تکراروم چې له ځوانۍ مې موخه عمر نه، بلکې پاکي او پاکلمني ده.

دا ځوان نسل دې نور د تيرو سياستبازيو تاوان نه ورکوي.

نن که دغه ځوان نسل وژل کيږي ، که له انساني ژونده محروم دی، که ښوونځي و پوهنځي و کارځي نلري ، که له کار او سالمې بوختيا څخه محروم دی، که ملکيت نلري او که رواني ستونځې يې ځوروي دا هر څه دتيرو او روانو ناسمو سياستبازيو تاوان

دی چې دغه معصوم او بېګناه نسل يې ورکوي. ایا دې نسل کله هم له ځانه پوښتلي چې ولې؟

ولې دهماغو تیروتنو ځینې استازې لاهم پر دوی واکمن دي او ځوان نسل زبیښي ، زمولي او خوري يې؟ يو لامل يې دادی چې موږ بېځایه په خپله سابقه کې ورک او پټ یو ، نن او سبا ته مو پام نشته.

ستونځه:

موږ لاهم په تاریخ کې جنګیږو ، موږ لاهم د هغو خیرو په دفاع یا غندلو وخت تیروو ، چې نور نو د تاریخ برخه ګرځیدلي دي او زموږ د نن او سبا د ښه کولو لپاره څه نشي کولای، ولو که همدا اوس د هېواد په سیاسي ستېج کې لوبیږي هم. زه د بحث په مجلسونو ، سیاسي خبرو ، مطبوعاتو ، افغاني ویبپاڼو او ناستو ولاړو کې وینم، چې ځوان نسل د دې پر ځای چې پر خپل برخلیک فکر او خبرې وکړي یا خپله نن او سبا وڅیړي د هغو سیاستونو او خیرو په اړه د دفاع یا غندنې هڅه کوي چې د دوی لپاره هیڅ هم نشي کولای. د چا لپاره یو تاریخي سیاستوال سپیڅلی او منلی دی او د بل لپاره یو بل ټوپکوال خاین او وطنپلورونکی ښکاري. یو د یوه ننګه کوي او بل د بل غندنه ، په دې ناندریو وخت ، اینرژي او فکر ضایع کوي، ان چې پخپلو کې سره دوښمنۍ ته اړ کیږي، د خپلو ادعاوو لپاره دلایل پیدا کوي او زور وهي، چې خپله خبره زباد کړي ، خو په دې هېڅکله فکر نکوي چې د دې ټولو هڅو څه ګټه ؟ دا هرڅه د دوی د ژوند د ښه کیدو لپاره څومره بدلون راوستلای شي؟ د جګړې او بحران د زماني یو تاوان دادی چې زموږ ځوان نسل يې د تاریخ په دعوو کې ښکېل کړی دی. زه ځوان نسل له تیر نسل څخه د هغوی د تیروتنو او بحران راوستلو لپاره کسات اخیستلو ته نه رابولم خو د هیرولو سپارښتنه يې ورته کوم. زه له تاریخ او له تاریخي پیښنو څخه د زده کړې او تجربې اخیستلو منکر هم نه یم، خو په تاریخ کې ورکیدل او پوپنا کیدل هم نه غواړم. د ځوان

نسل لپاره تاريخ يوازې ددومره لوستلو وړتيا لري ، چې تيروتنې يې تکرار نشي او ښې تجربې يې نوې کړای شي او بس !

کله چې تاريخ يادوم موخه مې يوازې پيړۍ پيړۍ پخوانۍ پيښې ندی ، همدا پرون د شنبې ورځ هم د تاريخ برخه ده ، همدا تيره ديرش کاله جګړه هم تاريخ ده، چې پرته له تجربې اخيستلو په بل هيڅ نه ارزي ، ځکه موږ يې نه خپلواک کړي يو او نه يې ماړه کړي يو ، په ميليونونو ووژل شو ، خولاهم وږي ، دبل تر اغيز لاندې ، محروم او بيچاره يو.

که دځوان نسل دوه تنه د پلاني خان او استاذ پلاني يا کوماندان بستاني يا هم بل ښاغلي په سر يو دبل سرونه مات کړي، خو هغه ښاغلي زورور پرې خبر هم نه وي دا به ځوان نسل ته څه ورکړي؟

ځوان نسل (بيګناه نسل) په همدې لانجو کې د پخوانيو دتيروتنو او خيانتونو تاوان ورکوي ، داتاوان څومره ځوروونکی دی ، ځکه يو خو يې له دې نسله هرڅه اخيستي دي ، د محروميت په وچ ډاګ يې کينولی دی اوبل داچې په يوه رواني جګړه کې يې ښکېل کړی ، داسې يوه جګړه ،چې لاهم ځان نشي ترې ژغورلای. دا تاوان يوازې دومره ندی چې له دې نسله يې هرڅه غلاکړي دي، بلکې داسې هم دی چې ددوی راتلونکی وروژني دوی يې د تيرو نسلونو په تورولو يا سپينولو داسې بوخت کړي چې دراتلونکي درونولو توان او وخت نه مومي ، دا تاوان ډېر لوی تاوان دی. ملامت سياستبازان، ځوان نسل په خپل ملاتړاو ځان سپينولو بوخت ساتي ، يو خو غواړي ددوی دمعصوميت تر شا پټ شي او بل له دوی څخه د پرمختګ امکان واخلي ، ځکه که ځوان نسل د پرمختللو هڅه وکړه بيا نو ملامت سياستبازان خلکو ته مخ نشي ورښودلای، دوی غواړي؛ خلک له بده دبدتر حالت په ليدو دوی ته دوعا وکړي او ووايي: خدای دي پخوانی کفنکش وبښي ! ! !

دربیمه لار:

هر څه پای ته رسیدلي ! !

هرڅه له سره پیل کیږي ! ! !

تیرې پېښې یوازې یو درس دی، چې ښه به یې په نوې بڼه تکراروو او بد به یې د تاریخ ګودال ته ورسپارو.

تر دې پرته نور ښایي له خپلې سابقې سره اړیکې پرې کړو. یو نوی افغانستان جوړول په ځینو پخوانیو کړلارو ازمویل شویو څیرو نه جوړیږي. دنن او سبا افغانستان به همدغه ځوانفکره او ځوانعمله (همدغه بېګناه) نسل جوړوي او دې ته به ځان وزګاروي.

دربیمه لاره همدا ده چې دا نسل دې نور د تیرو تیروتنو او خیانتونو، وطنپلورلو او جګړو تاوان نه ورکوي، تېر سیاستونه د ځینو د مړولو، ځواک ته رسېدلو او ځان چاغولو لپاره پرموږ راتپل شوي وو، موږ نور دهغو په اور کې ځان نه لولپه کوو. دهغوی په غندلو یا ستاینو ځان نه ستومانه کوو، ددربیمې لارې نسل ایله همدومره وخت، توان، اینرژي او پوهه ولري چې خپله نن او سبا جوړه کړي او خپله ترخه ماضي هیره کړي.

که موږ نن وږي، محروم، وران، بې ملکیته، له پوهې او پرمختګه لرې، ښکېل، بې مشره او بدمرغه یو آیا دا ددې په مانا نده چې پر خپله سابقه د ویاړ کولو لپاره ډیر څه نلرو ؟

آیا نه ښایي موږ د پرون د پیښو په اړه د شرم احساس وکړو؟ آیا د ننۍ بدمرغۍ لپاره پروني ملامته ندي؟

نو آیا، که موږ نن دا هرڅه هېر نکړو او د سبا لپاره متې راونه نغاړو د سبا نسل به موږ همداسې ملامت او خدای مه کړه مختوري ونه ګڼي ؟

د ملي ويښتيا او روښانتيا يوه لويه برخه کار همدا دی چې د ځوان نسل پام سبا ته راواړوو. شاته مه ګورئ ، د مخته تللو لپاره وړاندې وګورئ او که نه سر به مو بيا په ډبره ولګيږي.

تير ملامت سياستبازان له تاسو سره هيڅ مرسته نشي کولای ، هغوی له تاسو څخه خپل سپيناوی غواړي او بس. تير ملامت سياستبازان غواړي ستاسو د سپيڅلتيا تر شا ځانونه پټ کړي او خپلې غلا کړې شتمنۍ ستاسو پر اوږو وچلوي ، هغوی لرې وغورځوئ ، خپل همزولي ويښ او روښانه کړئ او دودان افغانستان لپاره نوې لارې پخپله رامنځته کړئ.

پام !!

ځينې نومونه هسې لوی ښکاري ، تر هغو تاسو ډير پياوړي ياست ، تر هغو تاسو پاکلمني ياست او تر هغو تاسو د خلکو د ډاډ وړ ياست ! تاسو يې کولای شئ !! د باور او اعتماد بحران چې هغوی رامنځته کړی، تاسو يې له منځه وباسئ !

دا شعارونه ندي دا د ويښتيا او روښانتيا د ملي غورځنګ غږدی، هر څه له سره پيل کړئ او نور د پخوانيو تيروتنو تاوان تاسو مه ورکوئ ! د تيرو د ګناهونو ، خيانتونو يا تش په نامه وياړونو او شهکاريو سپينول او تورول هيڅ په دې نه ارزي چې تاسو ځانونه (سره) او (شنه) کړئ ، د تيرو ګناهونو په تس کې يوبل مه سوزوئ ، ځکه تاسو بيګناه ياست ، تاسو د دوی د تيروتنو له امله ډلې ډلې مه کيږئ ، دوی پرته له دې چې هرڅه درنه واخلي هيڅ هم نشي درکولای ، په رنګونو پسې مه ځئ ، ځانته يوه سپينه او سپيڅلې سبا جوړه کړئ ، همدا ده د ويښتيا او روښانتيا پيل.

ما ولې (افغان انسان) دهرې هڅې منځتکی کړ؟

له يوې مودې راهيسې د (دربيمه لار) په لړۍ کې زما ليکنې خپرېږي ، له نيکه مرغه يو شمير دوستانو دا ليکنې خوښې کړې اوزه يې د دې لړۍ دنويو کړيو ليکلو ته هڅولی يم، خو له دې سره سره يو شمېر دوستانو او آن زما دفکري لارې له ملګرو سره د ځينو نوموونو په اړه پوښتنې راپيدا شوې دي، له داسې نوموونو څخه يوه هم(افغان انسان) دی، له يو شمېر ملګرو سره ويره پيدا شوې ده ،چې ګواکې زه (افغان انسان) د نورو انسانانو(روسي انسان، ايراني ، اروپايي يا کوم بل انسان) په وړاندې دروم او له دې څخه دکوم ډول راسيزم يا بل(ايزم) بوی راځي، ماته لومړی د خپلو ملګرو انديښنې ډيرې جدي نه ښکاريدې ، خو په دې وروستيو کې خبر شوم ، چې ښاغلي س.ح. روغ په کومه بريښنا پاڼه کې د (درباره وطن وهموطن) په نامه يو ه ليکنه کړې او د افغان روښاندی په اړه يې ځرګندونې کړې ، په دې ليکنه کې زما يوې مرکې ته هم اشاره شوې ده، چې پکې ما (افغان انسان) خپل ايډيال پيژندلی. ښايي له ښاغلي روغ سره هم په دې اړه پوښتنه پيدا شوې وي ، نو دې پوښتنو ورو ورو اړ کړم؛ دې ته ځواب ووايم ، چې ولې ما (افغان انسان)د ټولو هڅو او فکرونو منځټکی ټاکلی او ولې وايم، چې هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره !

دا ځکه چې افغان انسان وږی دی، محروم دی، د نړيوالو د سياسي لوبو بلهاري دی ، او هيڅ له بهره راتپل شوی (ايزم) يې په ښه ندی ورغلی. يو شمېر هغه دوستان له راسيستي ټاپې څخه ډيره ويره لري ، چې دنورو په پناه کې ژوند کوي او ښايي ګومان به کوي ،چې دغه(نور) بيا ورنه ګيله ونکړي. زه په افغانستان کې اوسم او ماته د (نورو) ترحم په بله جامه(ټوپک ، بم ، سياسي دسيسه ، استخبارات....) کې راغلی دی، خو سره له دې يې سپينه وايم چې له راسيستي افکارو څخه د کرکې تربريده بېزاره او لرې يم.

زما تيسس دادی ، چې په تيرو نږدې څلويښتو کلونو کې چې د بشردوستي نړۍ ټول ټوپک او توپونه دافغانانو پر وژنو وازمويل شول په نړۍ او دننه افغانستان کې د (افغان انسان) دويني تويولو دومره ارزاني راغله چې(لرې له بشري کرامته) داروپا او

امریکا د سپي او پیشو مرینه هم ورځخه لویه غمیزه ګڼل کیږي. نړیوالو چي هره وسله جوړه کړه ، چي د هرې استخباراتي د سیسې ازمویلو ته یې زړه وشو ، نو افغانستان ته یې مخه کړه او (افغان انسان) یې د لابراتوار پر میز وغورځاوه ، پخپله افغانان یې دومره دایزمونو ، ایډیولوژیو او سیاستبازیو په حب او بغض(مینه و کرکه) کې ښسده کړل ، چي د مړیو له نڅا نیولې د پولیګونونو تر ډکولو ، په سرونو کې له میخونو وهلو نیولې د ښارونو تر اقتصادي محاصرې ، متروکو ، ټولوژنو او د خندا لپاره د وژنو تر کولو پورې یې یو پر بل وازمویل. هرچا د خپلې سیاسي یا تش په نامه ایډیولوژیکې موخې لپاره پر ښارونو توغندي وورول پر کلیو یې بمونه وغورځول او په ځانمرګو بریدونو کې یې دبیګناه او بیچاره (افغان انسان) پریمانه غوښې اسمان ته والوځولې ، دا هر څه ولې ؟ ځکه چي (افغان انسان) بې ارزښته شوی و ، د(افغان انسان) وینه مباح وه او هر څه د (افغان انسان) د تباهۍ او وژنې لپاره روان و. عجیبه دا ده چي دغه ټولې هڅې د(افغان انسان) دله منځه وړلو لپاره راسیزم نه بلل کیده او اوس چي موږ وایو ډوډۍ ، ښوونځی ، او دانساني ژوند حق د(افغان انسان) لپاره ! دا خلکو ته پوښتنه پیدا کوي؟ ! موږ غواړو روانه نړدې ځلویښت کلنه معادله (هرڅه دافغان انسان د تباهۍ لپاره) سرچپه (هره ښیګڼه دافغان انسان لپاره) کړو. په دې کې څه ستونځه ده؟ موږ د بل هیڅ انسان ډوډۍ یا ښوونځی نه ورځخه اخلو ، بلکې د (افغان انسان) خپله ډوډۍ او ښوونځی ورته غواړو ، موږ غواړو له (افغان انسان)ځخه لوټل شوی ارزښت بیرته ورکړو او د مباح الدم له هویت څخه یې راوباسو. دا مسله ډیرې پیچلې فلسفې ته اړتیا نلري ، بلکې د نړیوالو او پخپله دافغانانو پام دې ته را اړول دي ، چي د (افغان انسان) وژل هم د نورو انسانانو په څېر غمیزه ده ، دی هم چي وژل کیږي نو له بدنه یې وینه راځي نه اوبه. موږ تر هغو هرڅه د(افغان انسان) لپاره غواړو ، چي د نورو انسانانو په څېر ارزښت ورکړل شي. موږ غواړو دا معادله سرچپه کړو چي: د(افغان انسان) له منځه وړل دټولو وسلو ، ایډیولوژیو او سیاستونو د تجربې لپاره ! تاسو ولیدل ، چي دلته د(ټولو وسلو ، ایډیولوژیو او سیاستونو د تجربې اصل) دپام منځټکی (محور) دی ، موږ غواړو (افغان انسان) دپام منځټکی کړو او دا غیرانساني معادله داسې کړو چي: ټول مشروع سیاستونه او ایډیولوژۍ ، هڅې او فکرونه د(افغان انسان) د هوساینې لپاره ! انصاف وکړئ ! په دې کې ستونځه څه ده ؟ ولې نور

ودان او ماړه انسانان په دې خپه کيږي ، چې موږ دې (افغان انسان) ته هم د ژوند هغه انساني شرايط وغواړو ، چې دوی يې لري؟ کيدای شي يو شمېر وګړي په نړۍ کې داسې هم وي چې د (افغان انسان) وينه يې د خپلو ازيمونو ، وسلو او سياستلوبو په لابراتوار کې وريا پکاروي او که تا دومره ورته وويل چې : ولې؟ وروره اخر افغان هم انسان دی ، بيا نو دوی درته ووايي : هلهٔ دا راسيست وګورئ ، چې (افغان) ته هم انسان وايي او وينه يې ارزښتمنه بولي. که نړيوال موږ يو ازې د وږونکو ، ترهګرو ، پوډر پلورونکو او د ډېرپېر ژوندي موجودات ګڼي بيا نو موږ هم حق لرو ووايو چې نه ! هرڅه د (افغان انسان) لپاره ، چې موږ هم پر دې زمکه د ژوند حق ترلاسه کړو. کيدای شي يو شمېر دوستان د نړيوال کيدو (ګلوبالايزيشن) په پېر کې نه غواړي (افغان انسان) له دې کاروانه لرې ووينې او يا يې ګواکې د (افغان انسان)په يادولو سره دنورو انسانانو په وړاندې ودروي ، دا سم فکر دی، خو زه به دومره ورته ووايم چې اوس له ماسره (چې په ځنکدن کې يم) د نورو انسانانو د پاللو وس نشته ، ځکه (تو کار زمين نکو ساختي ، که به آسمان نيز پرداختي؟) دومره مې پريږدئ ، چې په کور دننه يو ځل د (افغان انسان) انساني هويت زبات کړم ، او دنړۍ په هغو ولسونو کې يې ودروم چې لږ ترلږه دانساني ژوند حق درلودلای شي. ښوونځي ته د تللو رښتيه (حق) ولري، له خپلو سرچينو څخه دډوډۍ بودولو حق لري ، انصاف وکړئ، آيا دا حقونه همدا اوس له (افغان انسان) څخه ندي اخيستل شوي؟ هغه څوک چې دا حقونه يې لوټلي (که بهرنی دی که کورنی) آيا پوهول يې ندي پکار چې د (افغان انسان) حقونه دې بېرته ورکړي ، آيا پخپله په (افغان انسان) کې د دې ارادې راويښول ،چې ځانته پخپلو متو د انساني ژوند شرايط رامنځته کړي راسيزم دی؟

سمه يې دا ده، چې موږ د راسيزم تعريف سم ندی پيژندلای، يوه ډېره ساده پيژندنه يې دا ده چې څوک دې خپل توکم تر نورو لوړ وګڼي او يا دې نور تر خپل توکمه ټيټ وبولي. دا راسيزم ندی ، چې څوک دې خپل ملت ته ښېګڼه وغواړي او دهغه د هوساينې لپاره دې کار وکړي.

درنسانس يو فکري بدلون همدا و چې د منځنيو پېړيو په خرافاتي دوره کې په اروپايي انسان هغه څه راغلي وو ، چې په لږو ډير توپير نن پر موږ راغلي دي، د بيا راويښېدو ددورې مفکرينو هڅه وکړه چې د انسان ارزښت وځلوي او اروپايي انسان د ټولو هڅو

منځپانګې کړي ، د ساينسي پوهنو د پرمختګ ډيناميک لامل همدغه فکر و. له طب او چاپ څخه نيولې تر سياسته ټولو پوهنو غوښتل د اروپايي انسان د هوساينې شرايط رامنځ ته کړي ، ايا زه اوس خپل هيوادوال ته د همداسې بيا راويښيدنې لپاره هلې ځلې نشم پيلولی ؟ چې لومړی د هغه د ژوند د ښه کيدلو په موخه بهرنيو او کورنيو ته (افغان انسان) منځپانګې وټاکم او پرته له دې چې د نورو په وړاندې يې ودروم هره ښېګڼه د هغه لپاره وغواړم، ايا دا د روښاندی په فلسفي تاويل ماويل کې څه ستونځه راپيښوي؟ که تاسو غواړئ چې زه دې په ځنګدن کې د ټولو اروپايي او امريکايي انسانانو لپاره هم څه ښېګڼه وغواړم (ددې لپاره چې روښانفکره ښکاره شم يا مې څوک راسيست ونه بولي) داخو ماته دخندا خبره ښکاري.

چې رالنډه يې کړم ، په ما کې همدومره متره پاتې ده، چې ايله (افغان انسان) د خپلو هڅو په محور کې ودروم، زه ډير هيومانيست يم او د هر انسان په درد ځوريږم ، خو لومړی بايد (زه) يو څوک شم او لومړی بايد زه د خپل کور پر مړيو ، وږيو ، او محرومو له ژړا څخه وزګار شم ،چې بيا پر نورو هم اوښکې وبهوم. زه د(افغان انسان) هوساينه غواړم او که په دې کې هر څوک د هر (ايزم) ټاپه راباندې ولګوي ، دا به يې د (افغان انسان) په وړاندې يوه بله دوښمني وبولم او بس.

تر هغو چې (افغان انسان) د خپلو ټولو هڅو په محراق کې رانه ولو ، همداسې به وژل کيږو تړل کيږو او محروم ، وږي ، وزګار ، او بې ښوونځي به يو . يو شمير له راسيزم څخه بيزاره او هيومانيست(!) نړيوال به مو واجب القتله ، مباح الدم ، وحشي، ترهګر، د پوډرو قاچاقبر او دډبر پېر (عصرحجر) موجودات ګڼي، خومونږ ځانونه له دې نومونو پاکولای شو ، خواري کوو ، چې له داسې پيژندنې څخه ووځو او همدا ده د (افغان انسان) د ژغورنې منطق.

يو ځل بيا د(افغان انسان)دويښتيا او روښانتيا په هيله !

او هره ښېګڼه د افغان انسان لپاره !

بدلون څه مانا؟

موږ په داسي یوه ټولنیز ، سیاسي او اقتصادي حالت کې ژوند کوو ، چې هر افغان یې بدلېدل غواړي. ښه اوس نو پوښتنه داده ،چې دا بدلون څه ډول دی؟ له کومه پیل کیږي؟ څوک یې پیلوي ؟ او نورو ولسونو څه کړي دي؟

دافغانانو د انساني ژوند دښه کېدلو لپاره هره هڅه (بدلون) دی، او دهر افغان له ارادې او پربکړې څخه پیل کېږي. دکور په انګړکې دیوه نیالګي کېنول، دکور دمخې پاکول ، خپله کوڅه له خځلو خلاصول، دځوی اولور ښوونځي ته لېږل او د ټول افغانستان لپاره د فکر او عملي څه کولو پریکړه بدلون راولي.

خو لوی بدلون دادی ،چې زموږ په ناسمو انګېرنو او فکرونو کې بدلون راشي. زموږ کاره باورونه سم شي او دټول هېواد په اړه د(زما یې پرې څه) فکر بېخي هېر شي. یو ناسم فکر دادی ،چې افغانستان باید یا شورویان جوړ کړي یا امریکایان او انګریزان؟ موږ دې ته په تمه یو ، چې داوبو څاه هم راته کفار وباسي اوپر ویاله هم راته پول ، دوی جوړ کړي، کنه نو ، ښځې او ماشومان به مو ورڅخه خېزونه وهي. بل ناسم باور مو دادی چې هر څه ښایي حکومت وکړي ، حکومت باد راوړی او باد به یې وړي، دا دسرکار کار دی او زما پکې کار نشته؟ هېواد دخلکو کوردی ، خلک د پرګنو ټولګه ده او پرګنې د وګړیو (افرادو) مجموعې ته وایي. که فرد جوړ شي ، پرګنې به جوړې شي او د پرګنو اراده به هېواد جوړ کړي.

وګړي ښایي څنګه جوړشي؟

موږ دملي اخلاقو ځواکمنتیا او روزلو ته اړتیا لرو . ملي اخلاق څه دي؟

دهغو فکري۔عملي ظوابطو مجموعه ده ،چې عملي کول یې هېواد ته ملي ګټه رسوي او هېرول یې ټول هېواد ته تاوان. مهمه داده چې په دې ګټه او تاوان کې زموږ هر یوه ګټه اوتاوان نغښتی دی، په حقیقت کې موږ ځکه دټولیزې ګټې او تاوان لپاره پر فکر کولو مکلف یو ، چې خپله (فردي ګټه او تاوان) راته مهم دي. فکر وکړئ یو افغان وایي زما

يې پرې څه که په زرنګار پارک کې ونه ووهل شي؟ دونو همداسې وهل کېدل او ورکېدل د تنفسي ناروغيو لامل ګرځي او دهمدې افغان بچی یا وژني یابنايي په ډېرو پیسو ورغول شي ، داګټه او تاوان وسنجوئ ! او په دې اړه په ملي اخلاقو کې یوه برخه ورزیاته کړئ. د وګړیو له خوا دملي اخلاقو پر بنسټ خپل مکلفیتونه په پام کې ساتل ټول ولس سمې لارې ته وربرابروي او دټولیز التزام علمي بنسټ جوړوي. هر څه زما لپاره ، ځکه نو هر څه دافغانستان لپاره ! او داد دې لپاره چې (زه) یعنې افغانستان او (افغانستان) یعنې زه.

زه دافغانستان لپاره ؟که افغانستان زما لپاره؟

په عادي شرایطو کې هېوادونه دخپلو اوسېدونکو او اوسېدونکي د خپلو هېوادونو په وړاندې حقوق او مکلفیتونه لري ، خو په کړکېچنو حالاتو کې ددغو حقونو او او مکلفیتونو په انډول کې توپیر راځي ، افغانستان اوس نشي کولای د هر افغان لپاره دژوند هغه شرایط چمتو کړي چې سویس یې یوه سویسي ته ورکولای شي، خو ددې په بدل کې هغومره هڅې چې یو سویسي یې باید دخپل هېواد لپاره وکړي موږ افغانان مکلف یو ،چې دهغو څو چنده دافغانستان لپاره وکړو. یوه ناسمه تمه چې موږ یې لرو هغه داده چې ډېر ځله په دې فکر کوو ، چې افغانستان موږ ته څه راکولای شي ؟ په دې کې باید بدلون راولو او په دې فکر وکړو ، چې موږ افغانستان ته څه ورکولای شو؟ موږ باید افغانستان ته ډېر څه ورکړو ، ډېر څه ورته وکړو ، هله به دا هېواد ددې وړ شي ،چې زموږ بچو ته یو څه ورکړلای شي.

افغانستان وینه نه ،خولې غواړي !

دجګړې یو شوم میراث داشعار دی: موږ حاضر یو چې د دې او هغه لپاره خپله وینه وبهوو !

ولې؟

افغانستان تر وينې زيات خولو تويولو ته اړتيا لري(دا نه هيروو ، چې په هر تاريخي پړاو کې دهغو مېړنيو افغانانو درناوی او قدر پکار دی ، چې د هېواد دخپلواکې ، عقيدوي او ملي ارزښتونو د ساتلو لپاره يې ريښتينې قربانۍ ورکړې دي) ،خو ايا کله مو پر دې فکر کړی ،چې بايد دخپل هېواد لپاره خولې هم وبهوو؟ په اوسني بشرپاله او پرمختللي نړيوال شعور کې د خولو ارزښت تر وينو ډير دی ، خولې تويول د انساني ژوند د لاپسې ښه والي مانا لري او دوينو تويول د تاوتريخوالي او مصيبت نښه ده. که د پرمختګ لپاره خولې ونه بهوو ، نو ټول عمر به په وينو بهوولو کې پاتې شو.

يو بدلون چې موږ يې ښايي دخپل هېواد پاله ټوليز شعور په بنسټ کې راولو هغه دوينې تويولو پرځای دخولو تويولو هوډ دی.

دا بدلونونه رهبري غواړي:

هر ملي-ټولنيزاو سياسي خوځښت ،چې غواړي دافغان او افغانستان دښېګڼې لپاره څه وکړي ، ښايي دداسې بدلونونو د پېژند او رهبرۍ لپاره اغېزمن ، علمي مېکانيزمونه رامنځته او عملي کړي. موږ که دهر افغان په شعور او ذهن کې داسې بدلون راوستو نو افغانستان به مو دتل لپاره له ترخو او بدو بدلونونو څخه ژغورلی وي.